ART EXHIBITION CATALOGUES REPUBLISHED ON MICROFICHE

Published on microfiche by:

Chadwyck-Healey Ltd
45 South Street
Bishops Stortford
Herts CM23 3AG
England

Somerset House
417 Maitland Avenue
Teaneck
New Jersey 07666
USA

Date of publication and production of master: 1975

Series: Each title is given a seven-figure serial number placed in the top right hand corner of the microfiche title strip. This is an accession number. The first figure indicates the number of the list in which the title first appears: the first three-figure group signifies the gallery or museum; the second three-figure group the accession number for that title.

Copyright: Filmed by permission of the copyright holders. The microfiche edition is the copyright of Chadwyck-Healey Ltd, 1975.

Location of original: The National Art Library, Victoria and Albert Museum, London

Note:

Some text and illustrations are lost through tight binding. This is a problem which we regret we have found unavoidable since we are only filming at the Victoria and Albert Museum those catalogues that cannot be found in other London locations.

78 A AMSTERDAM Museum Willet-Holthuysen

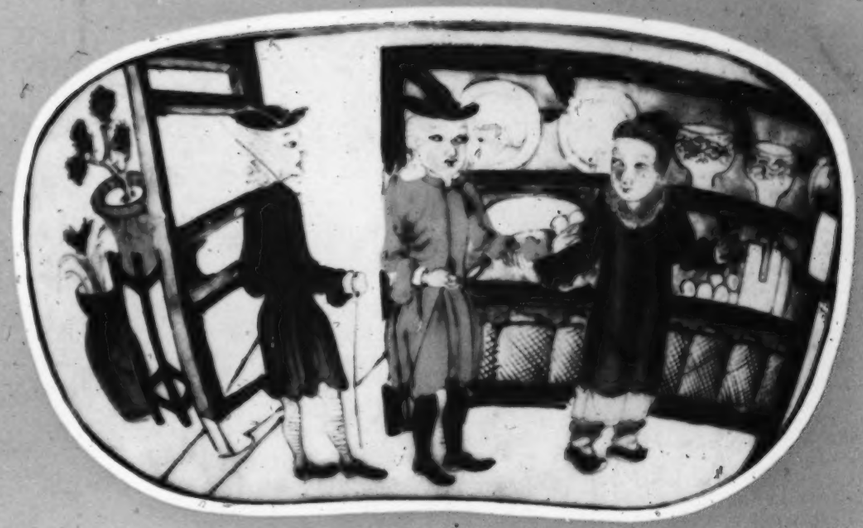

catalogus

De Chinese porseleinkast

colofon

Foto's:
Bureau van de Rijksinspecteur voor roerende monumenten, Den Haag
Centraal Museum, Utrecht
Gemeentemusea, Amsterdam
Gemeentemuseum, Arnhem
J. J. de Goede, Amsterdam
Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam
Ned. Hist. Scheepvaart Museum, Amsterdam
Princessehof, Leeuwarden
Rijksmuseum, Amsterdam
Struiksma, Fries Museum, Leeuwarden
R. A. van der Zwan, Den Haag
Vertaalwerk:
W. Goedkoop, Amsterdam
Typografie:
Piet van der Have, Bilthoven
Druk:
C. A. Spin & zn nv, Amsterdam
Cliché's:
Union nv, Amsterdam
Op het omslag:
Decoratie op kommetje met het interieur van een porseleinwinkel te Canton, catalogus no 198.

Deze catalogus verscheen eveneens als mededelingenblad no. 52 van de Vereniging van Vrienden van de Nederlandse Ceramiek.

De Chinese porseleinkast

reizende tentoonstelling van Chinees porselein
dat in de 17e en 18e eeuw
door Nederland werd geimporteerd
Inleiding van D. F. Lunsingh Scheurleer

Museum Willet-Holthuysen, Amsterdam

30 augustus - 29 september 1968

Fries Museum, Leeuwarden

8 oktober - 6 november 1968

Gemeentemuseum, Arnhem

16 november - 15 december 1968

Centraal Museum, Utrecht

21 december 1968 - 2 februari 1969

Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam

15 februari - 16 maart 1969

Goltziusmuseum, Venlo

27 maart - 27 april 1969

Groninger Museum voor Stad en Lande, Groningen

4 mei - 1 juni 1969

Het Sterckshof, Deurne bij Antwerpen

28 juni - 17 augustus 1969

De laatste decennia zijn porselein en aardewerk steeds meer in de publieke belangstelling komen te staan. Dit is de reden waarom na het succes van de tentoonstelling 'Wat potters bakten' thans een expositie werd samengesteld, gewijd aan het door onze voorouders in China bestelde porselein. Tamelijk veel is hiervan bewaard gebleven, zowel in openbaar als in particulier bezit. Toch is dit, afgaande op de ladingslijsten van de schepen, een fractie van hetgeen door de V.O.C. in de 17de en 18de eeuw naar ons land werd verscheept.

Deze expositie geeft een beeld van het 17de en 18de eeuws porselein dat door onze voorouders uit China werd betrokken; hierom werd als naam gekozen: 'De Chinese porseleinkast'. Het betreft zowel porselein met blauw-en-wit decor, als dat b.v. met famille verte en famille rose versiering met Chinese en Europese voorstellingen. Behalve hetgeen voor het dagelijks gebruik was bestemd, verscheepte de V.O.C. ook Chinees porselein naar het westen dat gebruikt werd om b.v. in porseleinkasten te pronken.

Aan de tentoonstellingen zijn als toelichting enkele panelen toegevoegd, waarop foto's zijn gemonteerd. Deze hebben o.a. betrekking op het transport, de handel in en het vervaardigen van porselein. Omdat de tentoonstelling in zeven musea verspreid over het gehele land gehouden wordt, kan de in de catalogus opgenomen verzameling niet geheel volledig zijn. Daarom zullen door de deelnemende musea enkele kostbare stukken uit eigen bezit buiten catalogus aan de opstelling worden toegevoegd.

In verband met het feit dat deze expositie-reeks ruim elf maanden zal duren, werd voor bruikleen bijna uitsluitend een beroep op de musea gedaan.

Op deze plaats een woord van bijzondere dank aan H.M. de Koningin, die zo bereidwillig was enige stukken porselein uit haar collectie ter beschikking te stellen. Ook de andere inzenders wordt hier dank gebracht voor hun medewerking door hun eigendommen voor zo lange tijd in bruikleen te willen afstaan.

Bijzondere dank is tevens verschuldigd aan het Prins Bernhard Fonds en aan Oostersche Handel en Reederijen voor de financiële hulp bij het tot stand komen van de catalogus.

Het is mij een genoegen de dames J. M. Cochius, R. Neerincx, B. R. M. de Neeve en de heren drs. C. Boschma, J. Romijn en F. van Erpers Royaards, die respectievelijk het Groninger Museum voor Stad en Lande te Groningen, het Gemeentemuseum te Arnhem, het Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam, het Fries Museum en het Princessehof te Leeuwarden en de Gemeentemusea te Amsterdam vertegenwoordigen, mijn dank te betuigen voor de aangename en vruchtbare samenwerking bij het tot stand komen van deze expositie.

D. F. Lunsingh Scheurleer
augustus 1968

LIBRARY

LS783
N.11.71

Inleiding

Deze tentoonstelling toont ons het in de 17e en 18e eeuw door het Westen in China bestelde porselein. Niet alleen het z.g. Chine de Commande, dat in opdracht van westerlingen naar Europese voorbeelden werd vervaardigd of beschilderd met de door de Europese opdrachtgever verstrekte westerse voorstellingen, is geëxposeerd, doch eveneens porselein met chinese vormen en decoraties. Ook dit laatste werd door de Verenigde Oostindische Compagnie in grote hoeveelheden in China gekocht en naar Europa verscheept, waar het gretig aftrek vond. Tevergeefs zou men in de 17e en 18e eeuw te onzent porselein in 'Chinese taste' zoeken. (zie blz. 76). Pas tijdens en na de burgeroorlogen, die in de tweede helft van de 19e eeuw in China woedden, leerde men dit in het westen kennen. Het is begrijpelijk, dat in de 17e eeuw reeds collecties van het geliefde Chinese porselein werden gevormd. Tot de oudste behoort die door Hainhofer in Duitsland in het tweede kwart van de 17e eeuw bijeengebracht (thans te Upsala). Andere collecties zoals die van Koningin Mary (1662-1695) echtgenote van Koning-Stadhouder Willem III (Hampton Court), die van Koningin Sophie Charlotte (1668-1705) gemalin van Koning Frederik Willem I van Pruisen en vooral die van August II, de Sterke, Koning van Saksen (1670-1733) ontstonden in de tweede helft van de 17e of in het begin van de volgende eeuw. Deze belangstelling had tot gevolg, dat enkele vorsten interieurs lieten inrichten om het porselein te exposeren. Een van de bekendste is die, welke naar het ontwerp (1705) van Eosander von Göthe in opdracht van Frederik Willem I van Pruisen in het kasteel Charlottenburg werd aangebracht. Ook de ontwerpen van de in ons land werkende Franse architect Daniël Marot (1661-1752) dienen in dit verband genoemd te worden. Een goed beeld van een vroeg 18e-eeuws porseleinkabinet geeft een interieur in het poppenhuis in het Haagse Gemeentemuseum. Geïllustreerde boekwerken zoals Joan Nieuhoff's, 'Gezandtschap der Neêrlandtsche Oost-Indische Compagnie' (1665; no. 323) en Dapper's, Gedenkwaerdig bedryf der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, op de kuste en in het Keizerrijk van Taising of Sina' (1670; no. 322) maakten het onze voorouders mogelijk hun kennis over China te vergroten. Het is typerend voor de belangrijke plaats, die ons land internationaal in de 2e helft van de 17e eeuw innam, dat de Jezuïet Martin Martini in 1664 zijn kaarten van China bij de bekende uitgever van cartografische werken Joan Blaeu (1596-1673) te Amsterdam liet drukken.
Uit het feit, dat Chinees porselein in Europa zowel in aardewerk (sinds de 17de eeuw) als porselein, wat vorm en versiering betreft, werd nagebootst, blijkt hoezeer dit geliefd was.
In de 18de eeuw leidde de belangstelling voor het Oosten en vooral voor China er toe, dat westerse kunstenaars vaak Chinese of quasi Chinese voorstellingen met figuren toepasten; hieraan werd de naam Chinoiserie gegeven. Tijdens de rococo kwam deze versieringsvorm tot volle ontplooiing. De belangstelling voor Chinees porselein begint tegen het einde van de 18de eeuw en in het begin van de 19de eeuw te tanen. Omstreeks 1850 à 1860 echter komt het opnieuw in de mode. Dat leidde er toe, dat boekwerken over Chinees porselein het licht zagen en men het weer ging verzamelen. Veel later dan in het buitenland (pas in het begin van deze eeuw), ontstonden in ons land de openbare collecties Chinees porselein. De kernen voor deze verzamelingen werden gevormd door het voornamelijk blauwe, famille rose en famille verte exportporselein, uit oud familiebezit. Op deze manier ontstonden o.a. de collecties in het Eries Museum en het Princessehof te Leeuwarden, in het Museum voor Stad en Lande te Groningen, in de Gemeentemusea te Amsterdam (de Sophia-Augusta Stichting en Willet-Holthuysen), in het Museum Bisdom van Vliet te Haastrecht en in het Kasteel-Museum Sypesteyn te Loosdrecht. Andere verzamelingen van Chinees porselein zoals die in het Gemeentemuseum te Den Haag, het Rijksmuseum te Amsterdam, het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden en het Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam kwamen door enkele legaten, maar vooral door aankopen tot stand.
De thans in openbaar bezit aanwezige collecties Chinees porselein geven gezamenlijk een overzichtelijk en compleet beeld van de Chinese ceramiek van de prae-historie tot in de vorige eeuw.

Ching-tê-chên en de vervaardiging van Chinees porselein

Het overgrote deel van het Chinese porselein, dat in de loop der eeuwen naar Europa werd verscheept, is in het porseleincentrum Ching-tê-chên vervaardigd. In deze plaats concentreerden de eerste keizers van de Ming-dynastie (1368-1644) de porselein-fabricage.

Porselein heeft een harde niet poreuze scherf, die geen vloeistof opneemt en wanneer ze dun is, doorschijnend kan zijn. In tegenstelling tot onze opvatting, dat porselein steeds wit dient te zijn en kaolien moet bevatten, geven de Chinezen deze naam ook aan een soort aardewerk met een harde gekleurde, ondoorschijnende, niet kerfbare, niet poreuze scherf. Deze ceramiek gebakken bij een temperatuur van 1150 à 1350 graden heet in ons land steengoed.

Ching-tê-chên ligt op de zuidelijke oever van de Ch'ang Kiang (rivier) in een keteldal. Behalve de keizerlijke bevonden zich hier eveneens particuliere fabrieken. Ook het beste porselein uit laatstgenoemde fabrieken werd voor de keizer en het hof gereserveerd.

Vader d'Entrecolles geeft in twee brieven, die hij in 1712 en 1722 aan Vader Orry te Parijs zond een beschrijving van Ching-tê-chên en van de wijze, waarop porselein wordt gemaakt. Naast berichten van Europese reizigers bezitten wij ook Chinese boeken, waarin de vervaardiging van porselein wordt beschreven, zoals b.v. de Ching-tê-chên T'ao-Lu (1815).

Van grote betekenis voor de porseleinfabrikage waren de door de Ch'ing keizers benoemde directeuren Ts'ang Ying-Hsüan (1683-1726), Nien Hsi-Yao (1726-1736) en T'ang Ying (1736-1749). Door hun toedoen kreeg het porselein zowel wat materie als schildering betreft, een nimmer geëvenaarde volmaaktheid. Wanneer het porselein gereed was, werd dit naar Peking (ca. 2500 km), Canton (ca. 1000 km) of via Nanking naar de zeehaven Hangtsjou vervoerd.

Vervaardiging van Chinees porselein

Het Chinees porselein is samengesteld uit kaolien en petuntse. De Chinezen noemen het kaolien en de petuntse het gebeente en het vlees van het porselein. De herkomst van beide materialen is van grote invloed op de kwaliteit hiervan.

De Ching-tê-chên T'ao-Lu wijst erop, dat er twee, voor de export bestemde 'vreemde', porseleinsoorten waren.

Nadat de petuntse gewassen, gereinigd, tot poeder vermalen en geperst was, werd dit met de fijngemaakte kaolien in de juiste verhouding en met de gewenste hoeveelheid water vermengd, gekneed en gestampt, totdat een homogene massa zonder luchtbellen was verkregen. De Chinezen kenden twee methoden om een voorwerp te vervaardigen, nl. de draaischijf en de (druk)vorm. De vorm werd gebruikt om vazen en reliëfschotels, maar ook om beeldjes te maken.

Nadat het porselein gevormd was, werd het gedroogd totdat het luchtdroog was.

Eierschaalporselein (eggshell, coquille d'oeuf)

Dit heet in het Chinees 't'o t'ai', zonder lichaam. Van dit soort porselein was voor het eerst sprake ten tijde van keizer Yung Lo (1403-1424). Op de draaischijf werd de kop, kom, enz. zo dun mogelijk uitgeslepen. Nadat deze verglaasd was, leek het alsof het gehele voorwerp uit glazuur bestond. Soms is de kleiwand zo dun, dat de glazuurlagen elkaar bijna raken. Eierschaal behoort tot het mooiste porselein, ooit te Ching-tê-chên vervaardigd.

Decoratie

Behalve geschilderde versieringen, waarover zo dadelijk, kennen wij ook een ingegrifte decoratie; die in reliëf en ajour. Aan deze laatste gaven de Chinezen de naam 'kuei kung' of duivelswerk. In de 18e eeuw en later werden openingen ter grootte van een rijstkorrel in het voorwerp aangebracht, die met glazuur werden gevuld. Deze decoratie wordt wel 'rice grain' of rijstekorrel genoemd.

Glazuur
Glazuur met veldspaat werd van petuntse gemaakt. Nadat deze klei een aantal bewerkingen had ondergaan, werd ze met water aangelengd, vermengd met as van planten en een kleine hoeveelheid kalksteen. Kleine voorwerpen dompelde men in een bak met glazuur. Grote stukken werden met behulp van een met een gaasje bedekte holle bamboestam met glazuur, bespoten. Tijdens het bakken in de oven sinteren de kaolien en de petuntse bij een temperatuur van 1150 à 1300 graden en verbinden zich met het glazuur tot een homogeen geheel.

Schildering
Op het luchtdroge porselein werd de decoratie geschilderd. Daar elke penseelstreek dadelijk in de poreuze scherf wordt opgenomen, dient de schilder over grote vakbekwaamheid te beschikken, want een fout is niet herstelbaar. Alleen blauw (uit kobalt) en rood (uit koper- en later uit yzeroxyde) kunnen de hoge baktemperatuur van ca. 1150 à 1300 graden verdragen. Na de beschildering werden de voorwerpen met glazuur bedekt gebakken. Om ook andere kleuren, zoals die van email te kunnen toepassen, moest van de moffeloven met lagere temperatuur gebruik worden gemaakt. (zie hieronder).

Kleuren die bij een temperatuur van ongeveer 800° C in de moffeloven op biscuit of glazuur werden gebakken
Biscuit
Sinds de Tang-dynastie (618-906) schilderden de Chinezen op het eenmaal gebakken, niet verglaasde oppervlak (biscuit). De hiervoor gebruikte lood silicaten werden o.a. toegepast bij de 'san ts'ai' of driekleuren decoratie (turkoois, groen, violetbruin, blauw, geel en soms ook koraalrood en zwart). Hierbij kunnen ook meer dan drie kleuren worden gebruikt.
Om de kleuren te beschermen werd de scherf met glazuur bedekt. Tijdens de Ch'ing-dynastie (1644-1912) werden evenals onder de Ming-dynastie beeldjes (Taoïstische godheden en dieren) in biscuit vervaardigd. De 'famille noire' en 'famille jaune' decoraties werden ook op biscuit geschilderd. (zie blz. 25).

Decoraties in emailverven op het glazuur
Tot deze categorie behoren de 'wu ts'ai' of vijfkleuren decoratie (zie blz. 21) en voorts famille verte (zie blz. 21), famille rose (zie blz. 26) en soms ook famille noire (zie blz. 25).

Steatiet porselein
In 1722 schreef vader d'Entrecolles, dat de porseleinbakkers te Ching-tê-chên sinds kort, kaolien vervingen door 'hua-shih'. Na het bakken is dit porselein lichter van gewicht en breekbaarder dan gewoon porselein. Ook werd dit laatste wel met een sliblaag van 'hua-shih' bedekt, waardoor het glazuur een meer crème-witte, olie-achtige kleur krijgt. Daar 'hua-shih' kostbaar was, werden hiervan slechts kleine voorwerpen gemaakt. Te onzent wordt dit wel steatiet, in Frankrijk pâte tendre en in Engeland soapstone genoemd (nrs. 46, 47).

Ovens
De geëxposeerde reproducties in kleuren (naar 18de eeuwse aquarellen, zie Walter A. Staehelin, Das Buch vom Porzellan) geven o.a. een beeld van de ovens. Behalve de korfvormige ovens, gebruikten de Chinezen tegen de heuvels gebouwde tunnelovens.
Evenals te Delft en elders werd het porselein in cassetten van vuurvaste klei geplaatst, om dit tijdens het bakken tegen vliegas en stof te beschermen. De cassetten met de beste stukken stonden in het midden van de oven om ze zoveel mogelijk tegen de grote hitte van het vuur te beschermen. Het stoken geschiedde zowel met takkenbossen van dennenhout, als met steenkool, bij

een temperatuur van 1150° en hoger. De duur van het bakken hing samen met de grootte van de voorwerpen. Grote stukken werden 10 dagen hard en 7 dagen zacht gebakken, waarna de oven gedurende 10 dagen moest afkoelen. In China werd evenals in Europa reducerend en oxyderend stoken toegepast. Bij de eerste methode werd de luchttoevoer tot een minimum beperkt, waardoor de oven zich met koolmonoxyde vulde. Blauw kreeg hierdoor een heldere en celadon een groenachtige kleur.

Merken

Op het in China, op bestelling naar westerse modellen vervaardigde porselein en dat beschilderd met Europese voorstellingen, komen zelden of nooit de merken van de Chinese keizers voor. Een uitzondering vormen b.v. de borden met het 'Tumult van Rotterdam' (nr. 119), waar op de bodem de zes karakters van keizer Ch'êng Hua zijn aangebracht. Ook treffen wij deze merken van tijd tot tijd aan op Chinees porselein, dat van een betere kwaliteit is dan het normale en dat bij scheepsladingen in de loop van de 17e en 18e eeuw naar Europa werd vervoerd.
Op het tijdens de regering van Kang Hsi vervaardigd porselein komen wel de regeringsmerken van de Ming keizers Hsüan Tê (1426-1435) en Ch'êng Hua (1465-1487) voor. Dit hebben de porseleinschilders waarschijnlijk gedaan, omdat het onder deze keizers vervaardigde porselein beroemd was om zijn kwaliteit. Zij fungeren dus waarschijnlijk als een soort kwaliteitsmerken. Behalve de merken van de keizers, bevinden zich wel onder op de bodem van b.v. borden, schalen en vazen van goede kwaliteit o.a. de paddenstoel, het artemisiablad, de lotusbloesem, Yü (jade) en verschillende symbolen, die behoren tot de Boeddhistische, Taoïstische emblemen of de acht kostbaarheden. Deze merken zijn meestal in een dubbele concentrische cirkel in blauw onderglazuur aangebracht. Enige hiervan komen een enkele keer voor op gewoon exportporselein.

Het voorspel van de porseleinhandel

Toen in 1602 onze voorouders bij St. Helena het eerste Portugese schip (Spaans carraca) de San Jago hadden buitgemaakt, was het Chinese porselein dat ook een deel van de lading van dit schip uitmaakte, reeds in Europa bekend. Voordat de Portugezen in het begin van de 16de eeuw voor het eerst naar China zeilden (in 1517 te Canton), werden reeds lang o.a. porselein en zijden stoffen per karavaan naar Syrië, Caïro en Constantinopel gebracht. Vandaar vervoerden de Italianen per schip de koopwaar naar Europa.
In de inventaris o.a. van de in 1416 gestorven hertog van Berry, wordt Chinees porselein vermeld. Het is bekend, dat de sultans van Egypte in 1461 en 1487 respectievelijk aan de doge van Venetië, Pasquale Malipiero en aan Lorenzo de Medici van Florence, Chinees porselein als geschenk deden toekomen. Marco Polo (1254-1324) die langere tijd aan het hof van Koeblai Khan (regeerde van 1260-1294) vertoefde, zag, zoals hij in de beschrijving van zijn reis naar China mededeelde te Tinju of Tingiu (wellicht identiek met Jaochow in Kiangsi) ceramiek, dat met zijn glanzend oppervlak aan de zeeschelp, de genus porcella deed denken. Aan deze overeenkomst dankt die ceramiek de naam porselein.

De Portugezen en het Chinese porselein

Toen de Portugezen met China in aanraking kwamen, werd dit land geregeerd door keizers van de Ming-dynastie (1368-1644). Nadat zij in 1557 van de Chinese regering toestemming kregen om zich te Macao te vestigen, konden zij op grote schaal te Canton porselein kopen. Dit naar Lissabon verscheepte porselein met een decor van blauw onderglazuur, werd van daaruit over Europa verspreid. Albrecht Dürer vertelt in zijn dagboek over zijn reis door de Nederlanden (1520-'21), dat hij in 1520 te Antwerpen van een Portugees, Chinees porselein ten geschenke heeft gekregen.

Verschillende van deze oude stukken, waaronder de eerste 'commande'-porseleinen, zijn bewaard gebleven, zoals een schaal in het Princessehof te Leeuwarden. Deze is in blauw onderglazuur versierd zowel met Chinese als met westerse motieven n.l. vier maal het wapen van koning Sebastiaan I van Portugal (1557-1587). Voor de Chinezen, die sinds eeuwen porselein naar de omringende landen uitvoerden, was het de gewoonste zaak van de wereld om dit in vorm en decor naar de wensen van hun opdrachtgevers te maken.

De Nederlandse Handel op China in de 17de eeuw

Nadat onze voorouders tegen het einde van de 16de eeuw Indië hadden bereikt, kwamen ze ook in aanraking met China. Het 'Kraakporselein', dat onze landgenoten door de verovering van de San Jago hadden leren kennen, viel bij hen zozeer in de smaak, dat de Verenigde Oostindische Compagnie besloot, dit in het Oosten te gaan kopen. Op 24 maart 1604 bereikte Joris van Spilbergen met zijn schip Vlissingen met als lading, Chinees porselein. Dit was het tijdens keizer Wan Li (1573-1619) vervaardigde porselein, dat herhaaldelijk op stillevens van Jan Brueghel de Oude (1568-1625), Floris van Schoten (ca. 1590-na 1655), Nicolaes Gillis (werkzaam te Haarlem van 1622-1632) en vele anderen is uitgebeeld.

De reeds lange tijd bestaande strijd tussen de volgelingen van de Ming-keizers en de Mandsjoe's nam na de dood van Wan Li in 1619 in hevigheid toe. Toen Peking in 1644 door de Mandsjoe's was veroverd, kwam de Ch'ing-dynastie (1644-1912) met de eerste Mandsjoe-keizer, die zich Shun Chih (1644-1661) noemde, aan het bewind. De oorlog tussen de aanhangers van de Ming-keizers en de nieuwe heerser, waarbij het porseleincentrum Ching-tê-chên in 1675 grotendeels werd verwoest, woedde jarenlang voort.

Tijdens deze oorlog verbood Koxinga de handel in porselein met de V.O.C., waardoor deze omstreeks 1657 zo goed als tot stilstand kwam. Koxinga, die een aanhanger van de Ming-dynastie was, veroverde in 1662 Formosa, waar de V.O.C. sinds 1624 een factorij had. Pas sinds enkele decennia wordt aan het porselein uit de z.g. overgangsperiode de aandacht geschonken, die het waard is.

Ch'ing-dynastie (1644-1912)

Met keizer Kang Hsi, die de rust in het rijk wist te herstellen en welvaart bracht, begint één van de belangrijkste perioden voor het Chinese porselein. Tot het fraaiste behoort het porselein dat voor de keizer en de hofhouding in 'Chinese taste' werd vervaardigd. Daar dit in de 18e eeuw bij uitzondering naar Europa werd verscheept, is het niet in de tentoonstelling opgenomen. Behalve porselein met blauw onderglazuur decor, werden sinds het einde van de 17e eeuw technieken ontwikkeld en tot bloei gebracht, waarbij aanzienlijk meer kleuren konden worden toegepast. Zo zien wij porselein beschilderd met een versiering op het glazuur in famille verte, famille rose, famille noire en famille jaune.

Handel

Toen de Verenigde Oostindische Compagnie ten gevolge van de burgeroorlogen steeds minder porselein uit China kon betrekken, kocht zij het Japanse door tussenkomst van haar nederzetting Decima in de golf van Nagasaki (eiland Kyushu). Daar dit porselein duurder was dan het Chinese, kocht de Verenigde Oostindische Compagnie toen in 1683 Ching-tê-chên was opgebouwd weer op grote schaal porselein in China.

Nadat de Chinese regering in de loop van de 17e eeuw de buitenlandse handel in Canton had geconcentreerd, gaf keizer Kang Hsi in 1699 toestemming om deze haven voor schepen van alle nationaliteiten open te stellen. De volgende stap was, de toestemming voor de Engelse Oost Indische Compagnie om zich in 1715 als eerste in Canton te vestigen. Hierna krijgen ook andere

compagnieën, zoals onze Verenigde Oostindische Compagnie in 1729, vergunning om daar een factorij te stichten.
Na aanvankelijk in willekeurige huurhuizen ondergebracht te zijn geweest, dwingt vanaf 1729 elke compagnie een loge op het eilandje Jongsin-Seeluan. De factorijen, eerst acht (later dertien) gebouwd in Europese stijl, lagen met hun voorzijde aan de Parel-rivier (no. 317) en met de achterkant aan de Dertien-factorijenstraat.
Schepen, die handel te Canton wilden drijven, kregen te Macao (no. 320), aan de mond van de Parel-rivier gelegen, een officiële loods aan boord. Deze leidde het schip naar de Tijgerpoort. Nadat de verschuldigde belastingen aan de Hoppo (keizerlijke douane) voldaan waren, kregen de schepen toestemming om naar Whampoa (no. 319) te zeilen, waar ze voor anker gingen en geladen werden. Het in kisten verpakte porselein werd op de scheepsvloer geplaatst; hierop werden kisten met thee gestuwd. Als de lading bij de keuring door de Hoppo in orde werd bevonden, werd een paspoort verstrekt en mocht het schip de terugreis aanvaarden.

Het bestellen en kopen van porselein
De schepen, die in augustus of later te Canton aankwamen, moesten in verband met de noordmoesson op zijn laatst in januari van het volgende jaar de terugreis aanvaarden. Daarom dienden de supercarga's of carga's die belast waren met het doen van de inkopen, vóór laatstgenoemde datum hiermede gereed te zijn. Dikwijls kwam men in tijdnood, omdat het porselein vaak door tussenkomst van Chinese handelaren in het ca. 1000 km. van Canton gelegen Ching-tê-chên moest worden besteld. Ook te Canton waar speciale werkplaatsen voor het beschilderen van blank porselein bestonden, waren grote voorraden waaruit een keuze kon worden gedaan. De lijst van retouren, door de bewindhebbers te Amsterdam opgesteld, diende als uitgangspunt voor de bestellingen.

Porseleinvormen
Voor een aantal Chinese porseleinen voorwerpen bestaan Hollandse namen. Dit bewijst, dat ze naar ons land zijn geëxporteerd. Als meest voorkomende vormen treffen wij borden en schotels aan met en zonder 'platte' rand, voorts de in vele vormen bestaande balustervormige vazen, de 'rolwagens' (cilindervormige vaas met dito hals (no. 69)), de 'bussepotten' (een kleine of grote bolvormige pot - soms geribd - met een korte cilindervormige hals en dopdeksel (no. 74)) en het 'kaststel (no. 96)' bestaande uit een oneven aantal (5 of 7) potten met deksels en bekers met trompetvormige hals (vierkant of rond in doorsnede). Bolvormige flesjes met een puntig toelopende hals worden wel 'puntflesjes' (no. 128) genoemd. Behalve deze kennen wij ook die met een bredere cilindervormige hals, die wel in een knobbel eindigt. Ook de enkele of meerdelige 'kalebas' komt nog voor, evenals de 'veldfles' (no. 187). Soms ook treffen wij vazen aan, die teruggaan op metalen voorbeelden, die b.v. in de Ch'in-dynastie (221-206 v. Chr.) zijn vervaardigd.

Decoratie
De aard van de decoratie is over het algemeen niet afhankelijk van de vorm van het voorwerp. Ook werd eenzelfde motief zowel in blauw als polychroom op voorwerpen van verschillende vorm geschilderd. Over het algemeen genomen is de compositie evenwichtig en harmonisch aangebracht. Als versiering treffen wij o.a. voorstellingen aan, die ontleend zijn aan verhalen, sagen en legenden, alsook taferelen met optochten en audiënties, verleend door keizers of hoogwaardigheidsbekleders. Voorts ontmoeten wij zowel de Onsterfelijken als slanke Chinese vrouwen (lange lijzen) die soms zijn vergezeld van spelende kinderen. De flora, de fauna, de Taoïstische, Boeddhistische en andere symbolen zijn dankbare onderwerpen. Evenals onze middeleeuwse schilders beeldden de Chinezen,

Kopiënota van de levering van het servies waarvan het bord (no. 275) deel uitmaakt, gedateerd 9 mei 1751. Het orgineel is eigendom van N. J. A. Swellengrebel, Hilversum.

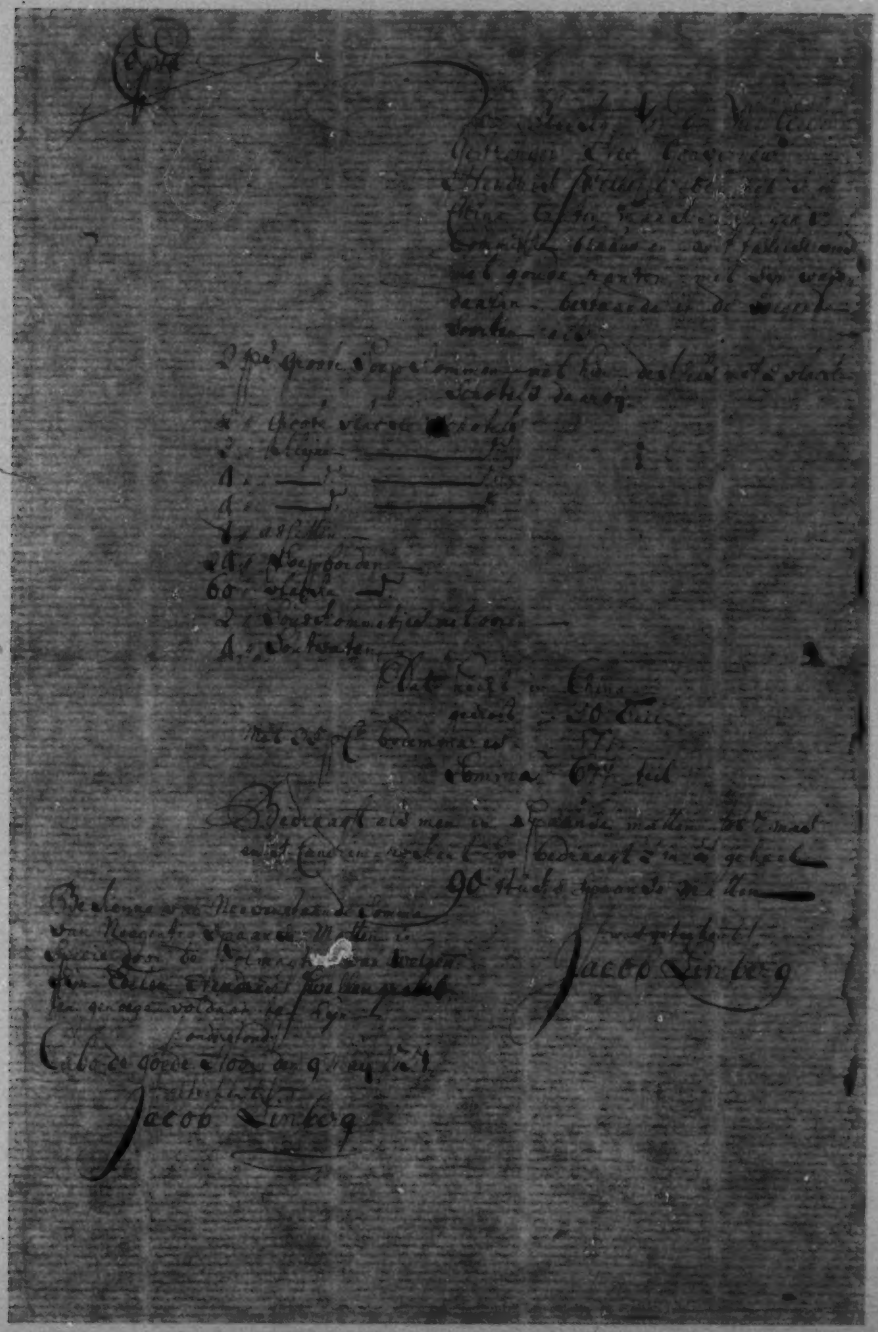

b.v. op vazen, wel een aantal episoden uit éénzelfde geschiedenis in één tafereel af. De porseleinschilders uit de Ch'ing-dynastie hebben in navolging van die uit de 2de helft van de 15de en het begin van de 16de eeuw, de beschikking gehad over schilderijen b.v. op zijde en papier en zeker over met houtsneden geïllustreerde boeken.
Er bestaan verschillende Chinese leerboeken (o.a. in het British Museum te Londen), waarin tekeningen van bomen met takken en bladeren, struiken, bamboe's, bergen (verschillende rotstypen) in grote verscheidenheid zijn afgebeeld.
Vele van de decoraties hebben zoals b.v. uit 18de eeuwse veilingcatalogi blijkt, benamingen gekregen, waarvan verschillende thans nog in de handel gebruikt worden. Dieren, zoals draken, phoenixen, honden en leeuwen werden met de verzamelnaam 'gedrochten' aangeduid. Taoïstische en Boeddhistische emblemen komen voor onder de naam 'fles en veer'. Met de 'theeboom' werd een symmetrische heester bedoeld; verder kennen wij heesters op rotsen en in vakwerk.
De dierenwereld leverde namen op als b.v. 'koekoek in' en 'uit 't huisje' (no. 36), haasje of konijntje. Voorts kennen wij o.a. 'dansende zotjes' (no. 55), 'Joosje te paard' (no. 30), 'Chinese tent of koepel'.
Veel voorkomende decoraties zijn het servetwerkpatroon, het wolkenmotief, de Franse punt (no. 179), het ju-i (no. 36) en spear-head motief (no. 243) en rankendecors.
Het te Delft en elders in en buiten ons land vervaardigde aardewerk en later ook Europees porselein door hun navolgingen van Chinese voorbeelden zijn belangrijke hulpmiddelen om na te gaan wat er aan Chinees porselein in de 17de en 18de eeuw naar Europa werd verscheept. Ook het porselein door koning August II de Sterke (1670-1733) bijeengebracht tussen 1694 en 1733, geeft ons een aanwijzing over het naar Europa geëxporteerde Chinese porselein.

Overzicht

indeling vitrines en catalogus

1	Wan Li porselein
2	Overgangsporselein
3	Porselein met een Chinees decor in blauw onderglazuur
4	Porselein met famille verte en famille noire decor
5	Porselein met famille rose decor
6	Dierfiguren en serviesdelen in de vorm van dieren
	Mandarijnenporselein
7	Porselein met Kakiemon decor, met Imari decor
	en met Melk en Bloed decor
8	Porselein met bruine glazuur
	Té-hua porselein
9	Yi-hsing porselein (Rood steengoed)
10-11	Chinees porselein naar Europees model
12-14	Chinees porselein met Europese voorstellingen
15-18	Serviezen
19	Chinees porselein met Encre de Chine decor
20	Chinees porselein met in Nederland aangebracht decor
	(Amsterdams bont)
21	Schilderijen en zeventiende eeuwse boeken over China

1 Wan Li porselein

De scherf van dit porselein is doorgaans glashard en bedekt met een witte ongecraqueleerde groene- of blauwachtige glazuur. Onder Wan Li werden borden, schotels, schalen (soms met een rand in reliëf) en kommen gemaakt, die soms zo dun van wand zijn, dat ze wel kromgetrokken of gescheurd uit de oven kwamen. Voorts dienen genoemd te worden de Perzische fles, (no. 10), de knobbel- of kalebasfles, de schenkkan of gendi en de wijnkan (no. 9). De versiering bestaat o.a. uit mannen, vrouwen, spelende kinderen, vogels in een landschap, insecten, tijgers, fabeldieren, Taoïstische en Boeddhistische symbolen en de honderd antiquiteiten. Voorts treffen wij aan schubben (no. 12), meander- (no. 9) en ju-i motieven. De randen van schotels zijn dikwijls afwisselend in smalle en brede vakken verdeeld. De brede zijn versierd met symbolen, vruchten en bloemen.
Meermalen zien wij b.v. klapmutsen en wijnkannen gevat in zilveren of verguld zilveren monturen. Hieruit mogen wij afleiden dat dit porselein indertijd zo in de smaak viel, dat het als een kleinood werd beschouwd. Ook porselein met ajour (ling lung) decor (no. 2), geappliceerd reliëf (no. 4) of met ingegrift ornament vond zijn weg naar het westen.
Op bescheiden schaal werd, naar wij mogen aannemen, ook porselein met een polychroom decor naar ons land verscheept.

1 Diepe schotel
met op het plat een landschap met rotsen, water, een bloeiende struik en drie vogels.
1ste kwart 17de eeuw
Hoogte: 11 cm, doorsnede: 51 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

2 Bordje
met op het plat Liu Hai, een der Onsterflijken, die op zijn driepotige pad de schuimende golven inrijdt. Op de rand acht brede vakken met bloemen, acht smalle met stippen. Extern summiere versiering in tweemaal acht vakken.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 3 cm, doorsnede: 21,2 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

3 Schaaltje
met geschulpte liprand en op de binnenrand tien medaillons waarin afwisselend een bloeiende plant en een Taoïstisch symbool. Op het plat tegen een damastpatroon een medaillon met een boom, een bloeiende plant en de maan. Op de buitenwand een summiere versiering in tien vakken.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 4 cm, doorsnede: 20,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

4 Kom (afb. blz. 17)
met ajourwand in swastica-patroon, onderbroken door vijf medaillons waarop in relief Shou-Lao en de acht Onsterflijken. Hieronder wolkenmotieven in geel en groen glazuur.
Merk: onderop het Ch'êng Hua-merk in zes karakters.
Wan Li.
Hoogte: 5,5 cm, doorsnede: 9 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

5 Kom
kandijpot. Op de buitenwand zijn acht figuurtjes in biscuit geapplikeerd, t.w. de acht Taoïstische Onsterflijken. Daartussen landschapjes in blauw.
Het deksel ontbreekt.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 8,2 cm, doorsnede: 14,2 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

6 Karakterkom
zo geheten naar het regelmatig patroon van chinese schrifttekens op de buitenwand. In dit patroon uitgespaard viermaal een medaillon met twee van de Onsterfelijken. Op de bodem intern binnen een dubbele cirkel Shou Lao, de Taoïstische personificatie van het lang leven, zittend op een vliegende kraanvogel.
Merk: onderop in zes karakters binnen een dubbele ring het Ch'êng Hua-merk.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 9,5 cm, doorsnede: 22 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

7 Klapmuts
met op de binnenwand vier brede en vier smalle vlakken, op de bodem een vogel temidden van bloeiende planten. Extern een summiere versiering van ranken, strepen en stippen.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 6,5 cm, doorsnede: 22 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

8 Kraaikop
extern versierd met acht verticale vakken waarin telkens een hert. Op de binnenwand acht vakken met een plantaardig motief en op de bodem een hert, in afwijking van het decor waaraan de kraaikop zijn naam ontleent.

Wan Li.
Hoogte: 7,5 cm, doorsnede: 14,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

9 *Wijnkan (afb. blz. 17)*
bolvormig met tuit. De hals eindigt in een kelkvormige kraag, beschilderd met bloemen.
Wan Li.
Hoogte: 17 cm, doorsnede: 11,6 cm
Hoorn, Westfries Museum

10 *Fles*
met een knobbel in de lange hals en zes lichte verticale insnoeringen in deze knobbel en in de wand. De zes vakken van de wand zijn afwisselend versierd met een pioenroos en een bloemtak met een symbool. Op schouder en hals drie horizontale zones met abstracte versiering.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 25,8 cm, doorsnede: 14 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

11 *Vierkante fles*
met om de cilindervormige hals een tinnen montuur met schroefsluiting. De wanden zijn beschilderd met een wapen, planten, bloemen en bladeren.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 32 cm breedte: 10,5 cm
Hilversum, Goois Museum

12 *Gendi*
in de vorm van een olifant, met in blauw een geschubd dekkleed, waarin een vierpas met bloemen is uitgespaard. Op de tuit een tak met bloemen, om de kop van de olifant een band met bellen.
Wan Li
Hoogte: 20 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

13 *Theepot*
met lineaire versiering. Op de wand zes vakken met bloeiende planten en zittende fabeldieren, op de schouder twee medaillons met vegetaal ornament op meander-patroon, op deksel, tuit en hengsel eveneens plantaardige versieringen.
Hoogte: 21 cm, doorsnede: 14 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

14 *Beeldje*
de Taoïstische Onsterflijke Lü Tung-pin met een decor van o.m. wolken en golven.
1st helft 17de eeuw
Hoogte: 22 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

2 Overgangsporselein
(vervaardigd tijdens de Overgangsperiode tussen 1619 en 1683)

In de dertiger jaren van de 17e eeuw wilden onze voorouders wat anders dan het Kraakporselein, dat in model en tekening Chinees was. Men wenste porselein in Europese vorm. Om dit te kunnen laten maken, liet de Verenigde Oostindische Compagnie uit hout modellen draaien en deze met een Chinees decor beschilderen. Dergelijke modellen werden, zoals uit een brief uit 1635 van de gouverneur van Formosa Hans Putmans blijkt, aan Chinese kooplieden gegeven om ze door porseleinbakkers en schilders te laten kopiëren. Naast typisch Chinese vormen, zoals de kalebas, de wijnpot, de rolwagen, zien wij nu ook Europese.
De tentoonstelling toont ons o.a. een mosterdpotje (no. 27), een beker (no. 22), die westers van vorm zijn. Het porselein uit deze periode heeft een tamelijk dikke helderwitte scherf. Hierop werd het decor in prachtig diep violetblauw geschilderd. Daar in verband met de burgeroorlog de keizer en het hof weinig of geen porselein bestelden, leverde Ching-tê-chên dit aan handelaren en particulieren. Hierdoor werd veel van het mooiste in die periode gemaakte porselein o.a. naar Europa geëxporteerd. Herhaaldelijk ontmoeten wij als decoratie spontaan geschilderde aantrekkelijke taferelen, die ontleend zijn aan sprookjes en novellen of die betrekking hebben op episoden uit het leven van beroemde helden uit het verleden.
De meestal in een landschap uitgebeelde vrouwen, mannen en krijgslieden doen door hun sierlijke soms wat gekunstelde houdingen enigszins denken aan toneelspelers. Dat deze decoraties in ons land in de smaak vielen, bewijzen kannen en vazen van Delfts aardewerk, die in het laatste kwart van de 17e eeuw vervaardigd zijn o.a. in de fabriek van R. J. Hoppesteyn te Delft.
De decoraties, doorgaans in blauw onderglazuur uitgevoerd, zijn op enkele uitzonderingen na Chinees. Een enkele maal ontmoeten wij Hollandse huisjes, zoals de kom (no. 15) te zien geeft.
Een voor deze periode kenmerkende versiering is het z.g. tulpmotief (no. 24), dat herhaaldelijk optreedt, zowel op de hals van vazen en kannen als ook als randversiering op schotels en dergelijke. Er wordt wel verondersteld, dat hiervoor Hollandse tegels, versierd met tulpen, als voorbeeld hebben gediend. Ook wordt de bron van inspiratie wel gezocht bij het tulpendecor, waarmede Turks (Isnik) aardewerk uit het midden van de 16e eeuw is versierd.

15 Lampetschotel
met op het plat een landschap met Chinezen, omgeven door een overlappend fries van poortmotieven. Het randdecor bestaat uit afwisselend brede en smalle vakken. In de eerste bevinden zich telkens een boer in een landschap en een bloem, in de laatste een bloem. Op de buitenrand bloem-motieven.
2de kwart 17de eeuw
Hoogte: 9 cm, doorsnede: 48 cm
's-Gravenhage, Dienst voor 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen

16 Aderlaatschotel
met uit de rand een 8 cm breed segment gesneden. Op het plat een man met een tak in de hand in een landschap met huisjes. Ook op de wand van de diepe schotel en op de verhoudingsgewijs smalle rand hollands aandoende huisjes, menselijke figuren en dieren. Extern zeven medaillons met bloemen en dieren, vier grotere met telkens een man en een huisje.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 8 cm, doorsnede: 31,3 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

17 Kom
met op de buitenwand vier, op de binnenwand twee en op de bodem een vak met Chinese figuren en europese architektuur. Dit decor is aangevuld met een overvloedige versiering van bloemen en ranken.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 10 cm, doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

18 Papkommetje
zg. bagijnekop naar europees tinnen of zilveren model. Op de bodem een bloeiende tak, op de buitenwand een berglandschap met een huis en een boot met twee mannen.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 5,8 cm, doorsnede: 13,3 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

19 Vaas
zg. rolwagen. Op de slanke wand een audiëntie binnen een omheining in een landschap. Op de schouder en boven de voet twee ingegrifte ornamentbandjes.
Midden 17de eeuw

Hoogte: 44,3 cm, doorsnede: 17,8 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

20 Kalebasfles
met op de romp chinese krijgslieden in een landschap. De verdikking van de hals is beschilderd met twee Chinezen in een berglandschap. Op de hals een tulpenmotief.
2de kwart 17de eeuw
Hoogte: 33 cm, doorsnede: 18,7 cm
Haarlem, Frans Halsmuseum

21 Penseelpot
met onder en boven in de wand gegrift een bandje van golvende bladranken. Tussen die bandjes in blauw onder het glazuur een oeverlandschap met vele figuren bij en op het water en de bovennatuurlijke verschijning van een Taoïstische heilige.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 23 cm, doorsnede: 19 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

22 Bierpul
zg. snel met op de wand tussen ornamentranden een landschap met zittende figuren.
2de kwart 17de eeuw
Hoogte: 19 cm, doorsnede: 10,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

23 Beker
met op de wand een chinees stierengevecht in een landschap. Misschien vervaardigd ter gelegenheid van de troonsbestijging van Johan II van Portugal in 1642, toen stierengevechten werden gehouden in Zuid-China.
2de kwart 17de eeuw
Hoogte: 14,4 cm doorsnede: 10,1 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

24 Kan (afb. blz. 18)
met oor en tuit, versierd met chinese figuren in een landschap. Op de hals een tulpmotief. 19de-eeuws zilveren deksel met bloem. Om de hals een ketting met dopje voor de tuit.
2de kwart 17de eeuw
Hoogte: 20 cm
Amersfoort, Museum Flehite

25 Peervormige kan
met oor en op ronde voet. Op de hals plantaardige motieven en op de buik een landschap met een zittende functionaris en twee soldaten. Zilveren klepdeksel met de merken voor Utrecht, 1679 (P) en de meester Frederick Eliot (een hertengewei).
Midden 17de eeuw
Hoogte: 24,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

26 Wijnkannetje
zg. Cadogan-model. De perzikvormige pot met door een kelkje omgeven opening bovenin staat op een vrij hoge, hol spreidende voet; tuit en oor zijn door middel van ranken met de wand verbonden. Aan beide zijden van de wand een rijk boeket van bloemen en vruchten.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 17,7 cm, doorsnede: 11,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

27 Geurde mosterdpot
met 17de-eeuws zilveren montuur. Decor van een landschap met o.a. twee zittende Chinezen.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 14 cm, doorsnede: 7,5 cm
Arnhem, Rijksmuseum voor Volkskunde Het Nederlands Openluchtmuseum

28 Kandelaar-po (afb. blz. 18)
beschilderd met een chinees landschap, een tuin en enige Chinezen.
Midden 17de eeuw
Hoogte: 31 cm.
Leeuwarden, Fries Museum

3 Porselein met een Chinees decor in blauw onderglazuur

Alleen blauw porselein, waarvan wordt aangenomen, dat het aan het einde van de 17e en in de 18e eeuw naar het westen werd geëxporteerd is hier tentoongesteld. Het onder Keizer Kang Hsi (1662-1722) vervaardigde porselein, dat prachtig helder wit is en waarop in soms verschillende nuances diep blauw de decoraties zijn geschilderd, behoort tot het mooiste dat in China ontstond, mede door de zeer fraaie glazuur.
De lijnen, waarmede de contouren en de versiering werden aangegeven, zijn dunner geschilderd dan op het Ming-porselein. Als in de loop van de 18e eeuw het blauw en wit in steeds grotere hoeveelheden wordt vervaardigd, ontstaat een massa-artikel. Het is duidelijk dat dit ten koste van de kwaliteit ging.
De decoraties van het latere porselein zijn dikwijls wat slordig geschilderd en missen de originaliteit van het oudere. Toch vindt men onder het latere porselein nog prachtige stukken. De onderstaande nummers geven een beeld van het Kang Hsi.
Behalve het porselein met een dunne scherf treffen wij ook grof porselein aan met een dikke scherf.

29 Bord
met holle rand. Op het plat twee chinese dames in tuin; op de rand doorlopende golven. Op de achterzijde van de rand drie groepjes van twee takken met bloesem.
Kang Hsi
Merk: Hsüan Tê
Doorsnede: 21 cm
Arnhem, Gemeentemuseum

30 Bord
met holle, gelobde wand en gegolfde rand. Op het plat 'Joosje te paard'; op de wand het paternoster-motief. Op de onderzijde zestien bloemen.
Periode en merk: Kang Hsi in zes karakters
Doorsnede: 20,2 cm
Arnhem, Gemeentemuseum

31 Schotel
met op het plat een medaillon met takken en bladeren, daaromheen twee zones van telkens twaalf vakken met plantaardige motieven op een fond van servetwerk.
Kang Hsi
Merk: artemisiablad
Doorsnede: 38,7 cm
Arnhem, Gemeentemuseum

32 Kom
met op de buitenwand een voorstelling van Chinese mannen en vrouwen in een interieur en twee Chinezen in een landschap, waarvan een te paard. Op de bodem binnenin spelende Chineesjes.
Begin 18de eeuw
Merk: op de onderkant binnen een dubbele cirkel Ch'êng Hua in zes karakters
Hoogte: 10 cm, doorsnede: 21,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal.

33 Kom
met op de wand een decor van planten; intern een rots en een plant.
1ste kwart 18de eeuw
Merk: op de onderkant in blauw een vierkant merk
Hoogte: 8,5 cm, doorsnede: 16 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

34 Kom
met gekartelde rand. Op de voet een fries van godrons in reliëf; op de wand o.a. Shou Lao, de Onsterflijken en takjes met bloemen en bladeren. Op de binnenkant van de kom Shou Lao zittend op een wolk.
Ca. 1700
Merk: op de onderkant de karakters van keizer Ch'êng Hua in twee concentrische cirkels
Hoogte: 10,7 cm, doorsnede: 21 cm
Utrecht, Centraal Museum

35 Kom met dubbele wand
waarvan de buitenste in ajour, gevormd door honingraten met drie ovalen waarin een swastica. De binnenwand is extern versierd met bloemen in blauw onder het glazuur. Op de bodem bloemranken.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 7,5 cm, doorsnede: 15,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

36 Kop en schotel
met het decor genaamd 'koekoek uit het huisje'. Op de bodem het ju-i-motief in twee concentrische cirkels.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 5,4 cm, doorsnede schotel: 12,4 cm
Utrecht, Centraal Museum

37 Kop en schotel
met kartelrandje, beschilderd met een bloemdecor in getorste banen.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte kop: 7 cm, doorsnede schotel: 13,4 cm
Leeuwarden, Fries Museum

1

9

4

2

24

3

28

53

38 Kop en schotel
beschilderd met uitgespaarde bloem- en bladtekening.
1ste helft 18de eeuw.
Merk: vlieg in dubbele ring
Hoogte kop: 6 cm, doorsnede schotel: 14 cm
Leeuwarden, Fries Museum

39 Kop en schotel
met kartelrandje, beschilderd met een bloemdecor.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte kop: 5,3 cm, doorsnede schotel: 13,5 cm
Leeuwarden, Fries Museum

40 Kop en schotel
beschilderd met een Chinees landschap; geribd
1ste helft 18de eeuw
Merk: zegel
Hoogte kop: 6 cm, doorsnede schotel: 13,3 cm
Leeuwarden, Fries Museum

41 Kop en schotel
beschilderd met zgn. peterselie-decor in zeshoekige vakken.
1ste helft 18de eeuw
Merk: schelp in dubbele ring
Hoogte kop: 8,5 cm, doorsnede schotel: 12,5 cm
Leeuwarden, Fries Museum

42 Achthoekige kop en schotel
beschilderd met een bloemdecor.
Merk: rozet in dubbele ring.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte kop: 7 cm, doorsnede schotel: 12,1 cm
Leeuwarden, Fries Museum.

43 Zeshoekige kop en schotel
beschilderd in vakken met hengselmand, bloemen en vechtende haantjes.
1ste helft 18de eeuw
Merk: cirkel met streep en puntjes in dubbele ring
Hoogte kop: 5,2 cm, doorsnede schotel: 13 cm
Leeuwarden, Fries Museum

44 Kop en schotel,
zestienkantig met golfrand, beschilderd met landschappen en bloemtafeltjes
1ste helft 18de eeuw
Hoogte kop: 5,2 cm, doorsnede schotel: 12,9 cm
Leeuwarden, Fries Museum

45 Vaasje
van steatietporselein, cylindrisch, beschilderd in blauw onderglazuur met twee staande dames afgewisseld door een plant in pot op tafel.
Merk: 玄 Kang Hsi
Hoogte: 11,7 cm, doorsnede 4,2 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, collectie W. K. F. Baron van Verschuer

46 Kop met deksel en schotel
van steatietporselein, beschilderd met rondjes, stipjes en bladmotieven in blauw en met bloemen en randjes in goud.
Eind 18de eeuw
Hoogte kop met deksel; 7,5 cm,; doorsnede schotel: 14,6 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

47 Platte doos met deksel
van crème steatietporselein. Op het deksel een vijfklauwige draak; op de doos wolk en motieven
Merk: onderop in zes karakters het merk van Kang Hsi
Hoogte: 4 cm, doorsnede: 13,3 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

48 Vaas
flesvormig. Op de buik taferelen met twee zittende en twee staande bloemschikkende dames.
Kang Hsi
Merk: artemisiablad
Hoogte: 18,2 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, collectie W. K. F. Baron van Verschuer

49 Dekselvaas
van balustervorm met in het decor een bamboeboom en een plant. Aan de onderzijde van de romp is een zilveren kraan aangebracht.
1ste of 2de kwart 18de eeuw
Hoogte: 36 cm, doorsnede: 24,5 cm
Hoorn, Westfries Museum

50 Vaas
kalebasvormig met twee knobbels. Versierd op de buik met een landschap, rotsen en twee figuurtjes; op de randen met enkele van de honderd antiquiteiten.
Kang Hsi
Hoogte: 21,5 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, collectie W. K. F. Baron van Verschuer

51 Vaasje
blaustervormig pâte tendre. Decor met een ruiter gevolgd door een bediende in landschap met bomen.
Kang Hsi
Merk: Yü
Hoogte: 11,3 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, collectie W. K. F. Baron van Verschuer

52 Fles
Op de buik versieringen met strik- en kwastwerk, afgewisseld door drie tafels, boven en onder afgesloten door friezen van ju-i-achtige motieven. Ook op de hals banden met ju-i-achtige motieven.
Kang Hsi

Merk: paddestoel
Hoogte: 24,5 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

53 *Fles (afb. 18)*
versierd met op tafeltjes staande vazen en aan linten hangende Chinese emblemen.
Kang Hsi
Hoogte: 31 cm
Leeuwarden, Fries Museum

54 *Beker op voet*
Slanke kelk op omgekeerd kelkvormige voet, verbonden door een geprofileerde schacht. Op de onderkant van de kelk vier vakken met afwisselend landschappen en bloemen; op de voet acht vakken in reliëf met bloemen.
Kang Hsi
Hoogte: 14,7 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

55 *Potje met deksel*
versierd met landschap met rotsen, bomen, twee dansende zotjes en zittende chinese dame. Op het deksel een zotje.
Kang Hsi
Hoogte: 9,6 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

56 *Potje met dop*
versierd aan de boven- en onderkant met drie grote lambrequins, gevuld met bloemmotieven.
Kang Hsi
Hoogte: 16 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

Porselein met famille verte en famille noire decor

4

Famille verte

De famille verte versiering, waarin het groen domineert, ontstond in de laatste decennia van de 17e eeuw, uit de wu ts'ai of vijfkleurendecoratie. Hierbij werd met blauw onder en met rood, groen, geel en purper email op het glazuur geschilderd. Bij het famille verte werden als kleuren toegepast, behalve groen email - van licht tot donker - ook transparant geel, paars of purper email evenals ijzerrood en soms ook goud. Werd aanvankelijk blauw op de scherf geschilderd, die dan verglaasd werd, later werd kobalt-violet email op het glazuur aangebracht. De tentoonstelling toont zowel porselein in Chinese als westerse vorm, beschilderd o.a. met Chinese figuren, symbolen, bloemen enz. De hierop voorkomende decoraties zijn doorgaans met een groot gevoel voor kleur en compositie geschilderd.

Evenals tijdens de Ming- werd ook onder de Ch'ing-dynastie de versiering op het biscuit geschilderd (no. 73). Een decor in de kleuren van de famille verte ontmoeten wij ook in de uitgespaarde velden van poeder-blauw (no. 57), café au lait (blz. 36 no. 63, 132) en famille noire (no. 76).

57 Schotel
met in het fond van poederblauw uitgespaard vijf vakken, die een plantaardig decor in de kleuren van de famille verte bevatten. Op het poederblauw resten van goud. Onderop in blauw onder het glazuur een van de acht antiquiteiten in een dubbele ring.
1ste kwart 18de eeuw
Doorsnede: 27 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

58 Schotel
met op het plat acht naar het centrum gerichte spitse wolkenmotieven afwisselend met een groen, geel, roze en paars fond. Op de wolkenmotieven en in het centrum van het plat zijn o.a. planten en bloemen aangebracht. Op de platte, gekartelde rand afwisselend brede en smalle wolkenmotieven waarin vogels en vlinders in groen, paars, blauw en rood. Op de buitenkant van de rand ranken en pioenrozen, op de bodem een plantmotief in blauw onder het glazuur binnen een dubbele cirkel.
1ste kwart 18de eeuw
Doorsnede: 37 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

59 Schotel
met op het plat een medaillon met ranken en bloemen. Hieromheen vier waaiervormige vakken met bloemen en op de rand een honingraatpatroon waarin chinese symbolen zijn uitgespaard. Op de buitenrand bloemetjes in rood en groen email en op de achterkant van de bodem een artemisiablad in een dubbele cirkel.
1ste kwart 18de eeuw
Doorsnede: 34,8 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

60 Achtkantige schaal
De wand en de rand zijn in vakken verdeeld en versierd met bloeiende takken, insekten en servetwerk; op de bodem een bloeiende boom met vogels.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 8 cm, lengte: 36 cm, breedte: 30,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

61 Ovaal bakje
met opstaande, gegolfde rand. In het centrum een eend met ijzerrood lichaam en groen en zwarte veren; op de rand roze bloemetjes.
2de helft 18de eeuw
Lengte: 19 cm, breedte: 15,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

62 Schaaltje
schelpvormig, versierd met een vaas met bloemen en enkele van de honderd antiquiteiten en een randje met florale motieven.
1ste kwart 18de eeuw.
Lengte: 19,5 cm, breedte: 18,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

63 Kom
waarvan de buitenzijde is bedekt met een uit ijzerhoudende klei gemaakte glazuur, tsû-chin geheten (café au lait). Hierop, evenals op de bodem van de kom, een bloemdecor in famille verte.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 7,2 cm, doorsnede: 15,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

64 Theehuisje
rechthoekig prismatisch op vier pootjes met cilindrische hals en invallende vlakke dekselstop. Beschilderd met vechtende haantjes en bloemplanten.
Eind 17de eeuw
Hoogte: 9 cm, lengte: 7,1 cm, breedte: 5,4 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

65 Reiswagen
met op de wand drie velden, waarin een decor van planten, bloemen en vlinders is aangebracht. Op de schouder honingraatpatronen in rood en groen, waarin drie vakken met een symbool zijn uitgespaard.

Op de hals bloesemtakken tegen het ijzerrode fond.
Begin 18de eeuw
Hoogte: 25,5 cm, doorsnede: 8,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

66 Vierkante vaas
met cilindrische, zich naar boven verwijdende hals. Op een aubergineklеurige ondergrond met veel bloemen en vlinders zijn veldjes van verschillende vorm uitgespaard, waarin landschapjes, dieren en bloemen.
1ste kwart 18de eeuw
Merk: een artemisiablad
Hoogte: 49 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

67 Vaas (afb. blz. 23)
met cilindrische, zich naar boven verwijdende hals, beschilderd met een voorstelling met figuren.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 46 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

68 Vaasje
met lange hals. In een ondergrond van poederblauw zijn vierpas- en bladvormige veldjes uitgespaard, waarin bloemen en rotsen in de famille verte-kleuren geschilderd zijn.
18de eeuw
Hoogte: 25 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

69 Delen van een kaststel:
een dekselpotje en twee 'rolwagens'. Zij zijn gedecoreerd met figuren in een tuin, in blauw onderglazuur en groen, rood, aubergine en geel.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: dekselpot met deksel 22 cm, rolwagens 20 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

70 Pot
met dopdeksel. Op de wand vier door een band gescheiden vakken waarin afwisselend een Chinese dame en enkele van de honderd antiquiteiten. Op de schouder velden met symbolen op een fond van honingraten. Op het deksel bloeiende planten en een draak.
1ste kwart 18de eeuw
Hoogte: 31,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

71 Gendi
met meloenvormig geribde romp, hoge voet, geribde tuit en hals met platte kraag. De romp is versierd met drie vakken met veelkleurige bloemen, de schouder met zes schuin oplopende velden waarin een plantaardig decor in een afwisselend geel, groen en rood fond is uitgespaard.
1ste kwart 18de eeuw
Hoogte: 21 cm, doorsnede: 18 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

72 Plastiek
Hond of leeuw van Fo (Boeddha), met tegen de rechter voorpoot opspringend jong. Met 'émail sur biscuit' schildering in groen, donkerpaars, bruin en geel.
18de eeuw
Hoogte: 9,5 cm, doorsnede 8 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

73 Beeldje
zittende Shou Lao op een zeshoekig voetstuk. De voorstelling in groen en de langleventekens in zwart zijn op het biscuit geschilderd.
1ste kwart 18de eeuw
Hoogte: 15,3 cm.
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

Porselein met een decoratie in poederblauw fond uitgespaard

Op de nog vochtige scherf werd blauw in poedervorm gespoten. Hierdoor ontstonden duizenden wolkachtige puntjes en stipjes. Het porseleinoppervlak, dat wit moest blijven werd met papier in de verlangde vorm afgedekt. Het blauw werd wel met goud gehoogd. In deze witte vakken werd een versiering in blauw of in de famille verte kleuren geschilderd. Ook dit porselein is naar het westen verscheept, zoals b.v. de bussepotten (no. 74) uit de collectie van August de Sterke van Saksen, (met het inventarisnummer) bewijzen. Ook op stillevens zoals b.v. door W. Kalf (1619-1693) treffen wij dergelijke potten aan.

74 Bussepot
met op de wand, uitgespaard in een poederblauw fond, drie ronde, drie waaiervormige en drie rechthoekige vlakken, waarin antiquiteiten en bloemen. Op het deksel uitgespaard in poederblauw een leeuw die op een tafel zit.
Ca. 1700
Merk: op de onderkant van de bodem twee concentrische cirkels waarin het nummer 47 van de inventaris der collectie van koning August de Sterke van Saksen (1670-1733) gekrast is
Hoogte: 24 cm, doorsnede: 20 cm
's-Gravenhage, Dienst voor 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen

67

75

90

79

Famille noire

Chinees porselein versierd met een decor in famille noire, behoorde vroeger tot het kostbaarste dat op dit gebied bestond. Hieronder wordt een decoratie verstaan waarbij een fond in bruinzwarte pigment bedekt met een groen email op het biscuit werd aangebracht. Daar dit procédé vele moeilijkheden opleverde, kwamen mislukkingen veel voor. Famille noire porselein in de collectie van August de Sterke toont aan, dat dit kort voor en na 1700 naar het westen is geëxporteerd. Ook het zwart-Delfts, dat een nabootsing van het Chinese famille noire is, kan als bewijs dienen, dat porselein met deze versiering toen in ons land bekend was.

Ook werd zwart email wel op het glazuur aangebracht, zoals bij de hier geëxposeerde kopjes (no. 76) (soortgelijke kopjes kwamen voor in de verzameling van August de Sterke). Zowel bij deze laatste techniek, als bij de schildering op het biscuit, zijn de decoraties met famille verte kleuren in het zwarte fond uitgespaard.

In tegenstelling tot de laatstgenoemde voorwerpen, die aanvankelijk voor het eigen land zullen zijn gemaakt, zal een thee- en koffieservies, versierd met een Chinese hoornblazer (no. 75), voor het westen gemaakt zijn. Het in geel en groen geschilderde decor is in het zwarte fond uitgespaard.

75 Bordje (afb. blz. 24)
met op zwart email fond polychrome schildering: niet-europese trompetter en hoornblazer.
18de eeuw
Doorsnede: 23,1 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

76 Kop en schotel
met op de buitenwand van de kop, uitgespaard in het zwarte fond, ovale vakken met bloemen in de kleuren van de famille verte. Intern is de kop versierd in blauw onder het glazuur en met bloemetjes in rood en groen op het glazuur.
Merk: een blauwe plant.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte kop: 4,5 cm, doorsnede: 7,5 cm, doorsnede schotel: 12,3 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

77 Vaasje
kalebasvormig en bedekt met glanzend zwart glazuur, zgn. mirror black.
1ste kwart 18de eeuw
Hoogte: 9 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

Lakmoes

In de 18de eeuw ontstond een eenvoudige methode om een decoratie in famille noire uit te voeren. Dit geschiedde door het zwarte pigment, voordat het gebruikt werd, met email te mengen. Hierdoor verloor het 'zwart' echter aan ondoorschijnendheid. Deze kleurstof die wel in combinatie met roze is toegepast, wordt lakmoes genoemd. Een voorbeeld van deze techniek toont no. 78.

78 Schoteltje
met in een in het midden uitgespaarde cirkel een haantje omgeven door cartouches met dieren. Op het zwarte fond zijn de kleuren roze, groen, geel en blauw gebruikt.
18de eeuw
Doorsnede: 10,5 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

5 Porselein met famille rose decor

Dit decor, waarbij roze de hoofdkleur vormt komt omstreeks 1712 voor het eerst voor. In het Chinees spreekt men van Yang-ts'ai (vreemde kleuren) Fên-ts'ai (bleke kleuren) en Yuang-ts'ai (zachte kleuren). Na 1725 à 1730 verdrong het de famille verte decoratie. Het roze-purper werd ca. 1680 te Leiden door Andreas Cassius uit Hamburg van goudchloride en tin gemaakt. De temperatuur bij het bakken is van invloed op de nuances in kleur van het roze. Schaduwwerking werd verkregen door het roze met wit te hogen. Behalve roze werden als kleuren o.a. toegepast blauw, groen, geel, violet en zwart, en sinds 1720 ook goud. Het porselein versierd met emaillkleuren, werd in de moffeloven gebakken.
Toen T'ang Ying directeur was van de keizerlijke porseleinfabrieken te Ching-tê-chên (1736-1749), bereikten deze hun grootste bloei. Onder zijn directoraat slaagden de porseleinbakkers en -schilders er in om een perfekte techniek tot ontwikkeling te brengen, die wel eens tot excessen leidde. Alles kon in porselein worden nagebootst, zowel brons, goud, zilver, steen en lakwerk als hout. Van de famille rose decors is onder keizer Yung Chêng (1723-1735) het veel op eierschaalporselein geschilderde decor met haantjes (no. 80) het meest bekend. Het werd ook te Delft gekopieerd. Zeer fraai is het porselein beschilderd met volgels, insekten, bloemen (aster en pioen) of een hengselmand. De z.g. zevenrandenborden (no. 79), waar in het plat jonge elegante vrouwen met spelende kinderen optreden, zijn uit technisch oogpunt kunststukjes, maar maken door hun drukke kleuren en compositie een overladen indruk. Soms is de rand of het plat versierd met een pâte-sur-pâte decor (no. 247).

79 Zevenrandenschotel (a/b. blz. 24)
met een decor van twee Chinese dames, zittend aan een tafel met twee jongetjes. De achterkant is beschilderd in ruby back
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 20 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

80 Bord
met twee hanen en bloemen. Op de rand zijn in een lichtblauw fond van honingraten drie velden met bloemboeketten uitgespaard.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

81 Bord
Op het plat een door bloemen omgeven waaier versierd met takken, met bessen en een fazant met zilveren (zwart geoxydeerde) veren. De rand is bedekt met groen servetwerk (honingraat-motief) waarin vruchtvormige veldjes zijn uitgespaard, beschilderd met vruchten en bloemen.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

82 Bord
met decor van bloemen en vogels.
3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Fries Museum

83 Bord
met in het centrum een pioenroos in rood, blauw en groen email en op de in imitatie van hout beschilderde rand een bloemdecor in goud en zwart.
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 11,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

84 Achthoekig bordje
met ranken en pioenen in ovale vakken die in een fond met plantaardige versiering zijn uitgespaard.
3de à 4de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 20,9 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

85 Negenpuntig schaaltje
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Fries Museum

86 Trekpotje en Bakje
van negenlobbige vorm, beide versierd met bloemen in reliëf.
2de helft 18de eeuw
bakje hoogte: 15,6 cm, trekpot 10 cm,
doorsnede: 9,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

87 Theepotje
versierd met vier uitgespaarde velden met blad- en bloemwerk. Gouden rankenornament scheidt de velden.
Yung Chêng

Hoogte: 7,2 cm, lengte met oor en tuit: 17 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

88 Ronde theebus
op ajour voet, melkkannetje, schuitje en pattipan. Decor met een Chinese vrouw en twee jongetjes in interieur; deze compositie is gevat in een rococo-achtige rand van gouden ranken en bladeren.
2de helft 18de eeuw
Hoogte theebus: 11,5 cm; kannetje: 8,5 cm
Lengte schuitje: 8,5 cm; pattipan: 8,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

89 Kop en schotel
versierd met gestileerde blauwe bloem in gecontoureerde gouden cirkel. Vakverdeling in acht in elkander grijpende ornamenten, als vulling los erover gestrooide bloemtakken.
2de helft 18de eeuw
Doorsnede kop: 3,5 cm, doorsnede schotel: 11 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

90 Kop en schotel (afb. blz. 24)
beschilderd met een vrouwtje (Hai Wan Mu) en een geel hert bij een bloeiende struik.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 3,5 cm, doorsnede schotel: 20,3 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

91 Kop en schotel
eierschaal porselein versierd met haantje en pioenen.
Yung Chéng
Hoogte kop: 3,5 cm, doorsnede schotel: 11,2 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

92 Kop en schotel
met op het plat bloemen in velden, uitgespaard in een gouden fond van gestileerde bladeren. Op de rand een ruitornament in encre de Chine.
Yung Chéng
Hoogte kop: 3,8 cm, doorsnede schotel: 11,7 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

93 Kop en schotel
versierd met gestileerde roze bloem met meidoorn op fond van krulletjes. De randen zijn voorzien van vier vakjes met bloem en symmetrisch tussenrandje.
2de helft 18de eeuw
Hoogte kop: 3 cm, doorsnede schotel: 11,5 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

94 Kop en schotel
beschilderd met een landschap met rotsen.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 3,8 cm, doorsnede schotel: 11,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

95 Kop en schotel
versierd met gouden bladvoluten en bloemen op een blauw fond. Langs de voet van de kop een groene rand van servetwerk (honingraat). Een zelfde rand omgeeft een medaillon met een boeket in het midden van de schotel. Langs de rand van de schotel en de binnenrand van de kop een rand van lilarose servetwerk (honingraat) onderbroken door veldjes met roze bloemen.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 3,8 cm, doorsnede schotel: 11,7 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

96 Vaas
met deksel en beker beschilderd met ranken waaraan bladeren en bloemen groeien. Langs de hals wolkenmotieven.
3de kwart 18de eeuw
Hoogte vaas met deksel: 17,5 cm, doorsnede 5,5 cm
hoogte beker: 13 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

6 Dierfiguren en serviesdelen in de vorm van dieren
Mandarijnenporselein

Te Ching-tê-chên zijn evenals te Tê-hua beeldjes gemaakt. Hier ontstonden in de 17e en 18e eeuw en reeds lang daarvoor zowel beelden in biscuit (no. 72), als in verglaasd porselein. Behalve, goden, halfgoden of de onsterfelijken treffen wij ook beeldjes van Europeanen aan.
Waarschijnlijk zijn kort vóór of na het midden van de 18e eeuw b.v. hondjes, versierd op het biscuit of op het glazuur (no. 97) vervaardigd. De meeste zullen in opdracht van het westen zijn gemaakt.

Serviezen
In navolging van Europa ontstonden na het midden van de 18e eeuw ook in China terrines in de vorm van een varkenskop, vogel (no. 101) of vis (no. 103).

97 Twee hondjes
met ijzerrode haren en vergulde halsband en hanger.
Ch'ien-Lung
Hoogte: 17,5 cm, lengte: 13 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

98 Twee hondjes
met donkerrode vacht en groene halsband met gouden bel.
Ch'ien-Lung
Hoogte: 23,5 cm, lengte: 17 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

99 Vaas
in de vorm van twee ijzerrode karpers met geopende bekken, oprijzend uit de groen en witte golven.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 23,5 cm, doorsnede: 6 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

100 Wijnkan (afb. blz. 29)
in de vorm van een eend met rood lichaam, groen en gouden veren en groen handvat. De opening bovenin de rug wordt gesloten met een stop in de vorm van een lotusbloem,
3de kwart 18de eeuw.
Hoogte: 13 cm, lengte: 15 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

101 Terrine
in de vorm van een eend met versiering in groen, rood en blauw email en bruin.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 15 cm, lengte: 19 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

102 Terrine
in de vorm van een gans met versiering in groen, rood en lichtblauw email, ijzerrood en bruin.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 13 cm, lengte: 13,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

103 Terrine
in de vorm van een vis. Het lichaam is bedekt met schubben in relief en beschilderd in ijzerrood en goud
3de kwart 18de eeuw
Lengte: 21,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

104 Rhyton
drinkhoorn, in de vorm van een buffelkop, waarop een paarsbruin email sur biscuit met zwarte lijntjes.
1ste kwart 18de eeuw
Doorsnede: 7 cm, lengte: 12,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

108

100

198

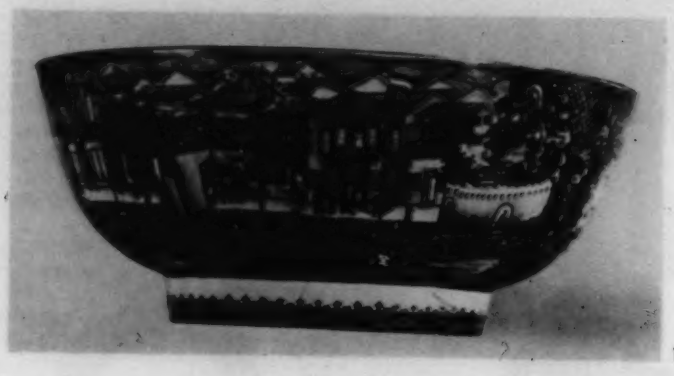

106

Mandarijnenporselein

Deze naam is ontleend aan een hoge Chinese functionaris, een mandarijn, die dikwijls als hoofdfiguur in de versiering optreedt. De toegepaste kleuren zoals blauw onderglazuur, ijzerrood, soms zwart en vooral paars en groen email, maken dat deze decoratie, die soms kakelbont kan zijn, gemakkelijk is te herkennen.

In de provincie Groningen wordt onderscheid gemaakt tussen het heren- en boerenmadarijnenporselein. Het eerste is rijk en bont van kleur en gehoogd met goud; het goud ontbreekt bij het laatste.

105 Schotel
met op het plat een rivierlandschap met zes chinese figuren. Op de rand een doorlopend y-motief in goud tegen een bruin fond.
4de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 20 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

106 Kom (afb. blz. 30)
waarvan de buitenwand is versierd met twee grote en twee kleine velden tegen een achtergrond van een achthoekig honingraatmotief. In de grote velden een afbeelding van respectievelijk de factorijen van Zweden, de Verenigde Staten van Amerika en Nederland en die van Denemarken en Frankrijk (met witte vlag) te Canton. In de kleine velden chinese figuren. (zie no. 317)
ca. 1775.
Hoogte: 16 cm, doorsnede: 40 cm
Amsterdam, Het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum

107 Kom
met op de buitenwand, uitgespaard in een blauw fond, velden met chinese figuren in een landschap; de velden zijn omzoomd met bladeren en meanders.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 7,5 cm, doorsnede: 16,7 cm
Hoorn, Westfries Museum

108 Kom (afb. blz. 29)
met aan buiten- en binnenkant een decor van chinese dames en heren in interieur. Deze voorstellingen zijn aangebracht in trapeziumvormige vlakken, omzoomd door gouden meanders. Langs de bovenrand op een gouden fond van bloemen, bladeren en vlinders; op de voetring een gouden meander-rand.
1e kwart 19de eeuw
Hoogte: 21,5 cm, doorsnede: 51,5 cm
's-Gravenhage, Huis ten Bosch, Hare Majesteit de Koningin

109 Trekpot
versierd met chinese figuren op een veranda.
18de eeuw
Hoogte: 12,5 cm, doorsnede: 10,7 cm
Hoorn, Westfries Museum

110 Melkkannetje,
versierd met Chinese figuren op een veranda.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 12 cm, doorsnede 7,7 cm
Hoorn, Westfries Museum

111 Twee kopjes en schoteltjes
met op de schoteltjes een tafereel met een mandarijn, gezeten aan een tafel voor een huis in gezelschap van twee vrouwen en een kind, op de kopjes twee veldjes met respectievelijk de mandarijn en het kind en de twee vrouwen.
18de eeuw
Hoogte kop: 3,5 cm, doorsnede schotel: 9 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

112 Kop en schotel
versierd in blauw onder, verscheidene andere kleuren op het glazuur. De decoratie bestaat uit door losse bloemtakjes omgeven medaillons, waarin een een mandarijn en een vrouw bij een tafel zijn afgebeeld.
18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm, doorsnede schotel: 12 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

113 Vaas
van platte balustervorm met een relief-versiering van takken, bladeren en bessen, waartussen eekhoorntjes. Beschilderd met vakken, waarin groepen Chinezen op een terras in een landschap.
Eind 18de of 19de eeuw
Hoogte: 30,1 cm, breedte: 13 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

7 Porselein met Kakiemon decor, met Imari decor en met Melk en Blood decor

Porselein met Kakiemon decor

Evenals in Europa o.a. te Delft, Meissen, Chantilly, Chelsea en Bow, werd het Japanse Kakiemon decor in China tegen het einde van de 17de of in het begin van de 18de eeuw nagebootst. Dit decor bestaat uit kronkelige dennestammen, bamboe's, chrysanten en vogels, geschilderd in ijzerrood, geel, groen en soms violet-paars email. Tot de bekendste voorstellingen behoort de z.g. 'Tijger in het Rietbosje' (no. 114). De tekening is meestal licht en laat het grootste deel van het witte fond onbedekt.

114 Schaal (afb. blz. 33)
met decor naar Japanse kakiemon-versiering in famille verte. De schotel heeft een radiaal licht ingegrifte wand met gegolfde lip en vertoont centraal een dansend zotje met links drie tijgers en rechts een rietmat met bloeiende prunus en bamboe.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 4,5 cm, doorsnede: 25 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

115 Ronde stapeldoos
bestaande uit drie bakjes en een deksel. Op het geheel een kakiemon-decor van manden, takken, bloemen, tijgers en vogels in groen, blauw, zwart, rood, geel en goud. Het is niet onmogelijk, dat de schildering in ons land is aangebracht.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 10,8 cm, doorsnede: 7,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

Porselein met Imari decor

Nadat bleek, dat het Japanse Imari in Europa in de smaak viel, gingen de Chinese porseleinschilders, waarschijnlijk voor het eerst in het begin van de 18de eeûw, deze versiering in blauw onderglazuur en ijzerrood soms met goud, imiteren. Het Chinese is soms niet van het Japanse Imari te onderscheiden, vooral wanneer in het eerstgenoemde typische Japanse elementen, zoals de Kiku chrysant optreden. De nrs. 116 t/m 124 zijn met dit decor versierd. Het Imari decor is vaak nogal druk en in grote vlakken aangebracht.

116 Bord
beschilderd met een rivierlandschap met huizen en bergen. Op de rand veldjes met landschapjes en bloemen op een ondergrond van servetwerk (honingraat).
1ste helft 18de eeuw
Doorsnede: 31,5 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

117 Bord
met een decor van bloemranken en servetranden met veldjes.
1ste helft 18de eeuw
Doorsnede: 35 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

118 Bord
Op het plat een chrysant omgeven door takken met bloemen en vruchten; de tussenruimten opgevuld met bladvoluutjes. Op de opstaande binnenrand zijn op een fond van servetwerk veldjes uitgespaard met bloeiende takken. Op de buitenrand bloeiende takken.
1ste helft 18de eeuw
Doorsnede: 27,7 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

119 Trekpot
In velden, uitgespaard in een poederblauw fond, is een decor van o.a. zotjes in rood geschilderd. De velden zijn rood omrand en het poederblauw vertoont sporen van goud.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte: 12 cm, doorsnede: 11,5 cm
Utrecht, Centraal Museum

120 Theepot (afb. blz. 33)
in kalebasvorm met gebogen tuit, staand dubbelgebogen oor en hooggewelfd deksel. Beschilderd met bloemtakken.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 13 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

121 Melkkannetje met deksel
beschilderd met bloemranken, een rots en een tafeltje met een vaas.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 11,5 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

7

120

126

114

137

8

147

163

9

122 Kannetje met deksel
met loodrecht op de stand van het oor geplaatst tuitje, beschilderd met een landschap, rivier, water, bruggetjes, rotsen, bomen en huisjes.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte met deksel: 13,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

123 Kommetje met deksel
Het kommetje heeft de vorm van een zgn. 'klapmuts', het deksel die van een omgekeerd schoteltje. De versiering bestaat uit ju-i-vormige veldjes waarin huisjes zijn getekend en verder uit uit bloeiende takken en bladeren.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte met deksel: 10,5 cm, doorsnede: 16,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

124 Bord
met geplooide en gekartelde rand. Deze is versierd met vakken waarin bloemen en enkele van de honderd antiquiteiten zijn aangebracht. In het plat twee mensen bij een hekje.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 21,7 cm
Amersfoort, Museum Flehite

Porselein met Melk en Bloed decor

Hieronder wordt een versiering verstaan, waarvan de meestal vrij luchtige tekening in ijzerrood gehoogd met goud op het witte fond is aangebracht. Een enkele maal is ook blauw onderglazuur en/of zwart toegepast zoals no. 125 toont. Deze decoratie wordt wel als verwording van het Imari gezien.

125 Bord
beschilderd met in het midden een Chinees gezeten aan een tafel in een tuin. Een bediende nadert met een schenkkan. Op de rand bloemtakken en brekend ijs met prunusbloesem.
Merk: op de onderzijde in onderglazuursblauw een vierkant merkje in een cirkel
Eind 18de eeuw
Doorsnede: 21,3 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

126 Bord (afb. blz. 33)
Op het plat een door twee paarden getrokken wagen met een Chinees paar, gevolgd door een dienaar met parasol. De rand is verdeeld in tulpvormige vakken in reliëf, versierd met bloeiende takken.
18de eeuw
Doorsnede: 28 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

127 Kom
beschilderd met takken en bloemen.
18de eeuw
Hogte: 9 cm, doorsnede: 17,7 cm
Hoorn, Westfries Museum

128 Puntflesje
met een decor van chrysanten.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 15,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

8 Porselein met bruine glazuur
Té-hua porselein

Porselein met bruine glazuur

Het porselein met bruine glazuur, dat in Engeland naar de uitvoerhaven Batavia, 'Batavian Ware' wordt genoemd, heet te onzent capucijner-bruin en in Frankrijk café au lait.
Reeds tijdens de Ming-dynastie (1368-1644) is porselein vervaardigd, dat overtrokken werd met een van bruine ijzerhoudende klei - tsû chin - gemaakte glazuur. Het werd alleen aan de buitenzijde van kopjes, potten enz. en aan één zijde van schoteltjes aangebracht. Op de in het bruin uitgespaarde vakken werd een versiering van bloemen met takken eerst in famille verte en sinds keizer Ch'ien Lung (1736-1795) ook in famille rose kleuren geschilderd. De binnenzijde b.v. van borden en kopjes is soms van een decoratie in blauw onderglazuur, in emailverven of een combinatie van beide voorzien.

129 Theepot
bedekt met een bruine glazuur, waarin velden zijn uitgespaard die beschilderd zijn met bloemen en kostbaarheden in de famille rose kleuren.
18de eeuw
Hoogte: 13 cm, doorsnede: 11 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

130 Kop en schotel
van buiten bruin, van binnen beschilderd met een bloemplant, vogels en hekje in ijzerrood, zwart en goud.
2de helft 18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede: 10,6 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

131 Kop en schotel
'trembleuse'. De hoge kop staat op een schotel met een verdieping in het midden, waarin de kop past. De buitenkant van de kop en de binnenkant van de schotel zijn bedekt met een lichtbruine glazuur, waarop strooibloemen in rood en goud zijn aangebracht.
18de eeuw
Hoogte kop: 8 cm; doorsnede: 8,5 cm
Hoogte schotel: 6 cm; doorsnede: 15 cm
Amsterdam, Museum Willet-Holthuysen

132 Twee kopjes en schoteltjes
De kopjes zijn aan de buitenkant, de schoteltjes aan de binnenkant bedekt met bruine glazuur, waarin vruchtjes en bladvormige veldjes zijn uitgespaard. De vruchtjes en de bloemen in de veldjes zijn geschilderd in lila, groen en rood.
18de eeuw
Kop, hoogte: 4 cm; schotel, doorsnede 11,5 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

133 Melkkannetje
bedekt met een bruine glazuur, waarin bladvormige veldjes zijn uitgespaard. In de veldjes bloemtakjes in blauw onderglazuur, rood en goud bovenglazuur.
18de eeuw
Hoogte: 14 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

134 Theebus
cilindervormig, iets versmallend naar onderen met een zilveren halsmontuur en stop. Bruin beschilderd met twee bladvormige uitgespaarde vakken, waarin landschapjes in encre de Chine. Daartussen telkens twee vlinders in encre de Chine.
Zilvermerken: zwaardje 1813-1906 en meesterteken B met een passer vóór J. C. F. Bekkers, Groningen 1868-1889
Eind 18de eeuw
Hoogte: met stop 13,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

135 Kom
op cilindrisch voetje. Van buiten bruine glazuur, van binnen onderglazuursblauw decor van bloemtakken. Surdécoré buiten en van binnen met bloempjes en blaadjes in rood, groen, zwart en goud.
18de eeuw
Merk in onderglazuur blauw
Hoogte: 10 cm, doorsnede 18,8 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

136 Kom
waarvan de buitenkant is bedekt met een lichtbruine glazuur, waarin een versiering van pioenrozen en vlinders is uitgespaard. Op de bodem vazen met pioenrozen en verder een rand met ju-i-motieven en bloemen in de famille rose kleuren en zwart.
18de eeuw
Hoogte: 7.9 cm, doorsnede: 17 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

137 Dekselpotje (afb. blz. 34)
dat aan de buitenkant is bedekt met een lichtbruine glazuur waarin velden zijn uitgespaard, die op de pot een vierpas- en op het deksel een bladvorm hebben. In de velden bloemen in famille-rose kleuren.
18de eeuw
Hoogte: 10 cm, doorsnede: 9 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

Tê-hua porselein

Tê-hua in de provincie Fukien, ligt ongeveer 75 km. ten noorden van genoemd Amoy. Hier werd het blanc de chine of Fukien porselein vervaardigd. Dit heeft een roomwitte, glasachtige, gewoonlijk dikke scherf, die met een geelachtige of ivoorkleurige glazuur is bedekt. Bij geen enkele porseleinsoort smelten tijdens het bakken porseleinaarde en glazuur tot een zo compact geheel te samen. Na Ching-tê-chên was Tê-hua het voornaamste porseleincentrum in China. Behalve kopjes, b.v. versierd met prunustakjes in reliëf (no. 140) die te St. Cloud werden nagebootst, ontstonden hier ook bekers en kroezen naar Europees voorbeeld. Het bekendst zijn echter de beeldjes, zoals b.v. die van Kuan-Yin (no. 148), Boeddha en de honden van Fo. Maar ook kennen wij beeldjes en groepjes, die Europeanen uitbeelden. Sommige, b.v. van een westerling rijdend op een ch'i-lin (no. 154) zijn 4 cm hoog en kunnen als fluitjes worden gebruikt.

138 Theepotje
van wit porselein naar een Perzisch(?) metalen model. geapplikeerde versiering waarin ook het deksel en het oor zijn opgenomen. Het potje staat op een stervormige voetring die sporen van rode beschildering vertoont.
18de eeuw
Hoogte: 9,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

139 Theepotje
peervormig, versierd met swastica motieven in reliëf.
2de helft 17de eeuw
Hoogte: 7 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. baron van Verschuer

140 Kop
van wit porselein met op de wand in appliqué onder het glazuur driemaal een bloeiende prunustak.
18de eeuw
Hoogte: 7,2 cm, doorsnede: 7,6 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

141 Kop
dubbelwandig waarvan de buitenste is versierd met een ajourpatroon van cirkels en honingraten.
18de eeuw
Hoogte: 8,5 cm, doorsnede 8,4 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

142 Kannetje
van wit porselein naar een Perzisch(?) metalen model. Als versiering op de wand in appliqué onder het glazuur tweemaal een bloesemtak, om de deskelknop een rozet. Op deze versieringen, op het oor en de rug van de tuit naar de wand resten van vergulding.
Vermoedelijk 17de eeuw
Hoogte: 12,7 cm, doorsnede: 7,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

143 Cilindrisch potje
op lage ju-i-vormige pootjes. Over het midden van de wand loopt een band met ingestempelde motieven, die evenals de vorm van het potje, ontleend is aan bronzen voorbeelden.
Eind 17de begin 18de eeuw
Hoogte: 7,3 cm, doorsnede: 11,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

144 Klein vaasje
met lange hals en craquelé in het grijzigwitte glazuur. Het is gedecoreerd met ingegrifde bloemranken.
Hoogte: 12,5 cm
Eind 17de begin 18de eeuw
Amsterdam, Rijksmuseum

145 Hoog vaasje
met korte spreidende hals. Bedekt met romig witte glazuur en versierd met twee kleine leeuwen maskarons in reliëf.
Eind 17de begin 18de eeuw
Hoogte: 16 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

146 Twee puntffesjes
versierd met bloem- en bladranken in reliëf.
Eind 17de begin 18de eeuw
Hoogte: 6,8 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

147 Beeldengroepje (afb. blz. 34)
voorstellende twee schaakspelers en een staande figuur voor een rots met een trap en een pagode.
18de eeuw
Hoogte: 7 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

148 Beeldje
voorstellende Kuan-yin, de godin der barmhartigheid, in wit porselein. Kuan-yin staat hier, met de linkerhand boven de rechter, met uitwaaiend gewaad

en hoofddoek op een voetstuk van wolken.
Merk: twee ingestempelde merken: het bovenste, in kalebasvorm, dat van de 17de-eeuwse pottebakker Hai Chi; het onderste, in zegelvorm, vermeldt voornaver de verminkte karakters te reconstrueren zijn de volgende aanbeveling: fu kuei chia ch'i: d.i. waardevol voorwerp voor rijken en aanzienlijken.
17de eeuw of een latere copie
Hoogte: 50,7 cm, doorsnede van de voet ca. 11 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

149 Beeldje van Kuan-Yin
houdend een kind in haar rechterarm.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 22,5 cm, breedte: 7 cm
Amersfoort, Museum Flehite

150 Hond van Fo
de rechterpoot rust op een bal.
1ste helft 17de eeuw
Hoogte: 9,8 cm, lengte: 6,5 cm, breedte: 4,7 cm
Amersfoort, Museum Flehite

151 Beeldgroepje
van Europeanen staande om een vierkant Chinees tafeltje. De heer en de jonge man dragen een pruik met een driekante steek en de dame een fontange. Op de voorgrond bevinden zich een hond, een bak met een bloem en een aap.
18de eeuw
Hoogte: 14 cm
Otterlo, Rijksmuseum Kröller-Müller

152 Beeldje
van een zittende Europeaan, tegen zijn rechterbeen klimt een aap.
Eind 17de of begin 18de eeuw
Hoogte: 33 cm, breedte: 13,2 cm
Rotterdam, Historisch Museum

153 Fluitje
van wit porselein. Op een hol, zeskantig plateau staat een Europeaan met driekante steek, getrokken degen en klein rond schild, die een hond tegen de kop schopt. Achter hem het fluitje.
18de eeuw
Hoogte: 6,8 cm, doorsnede: 5,2 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

154 Fluitje
in de vorm van een Europeaan, die op een draak zit.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 3,5 cm, lengte: 4 cm, breedte: 1,5 cm
Amersfoort, Museum Flehite

155 Fluitje
in de vorm van een Europeaan, die op een draak zit.
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 3,5 cm, lengte: 4 cm, breedte: 2 cm
Amersfoort, Museum Flehite

Yi-hsing porselein
(Rood steengoed)

9

De klei, waarvan dit rode steengoed is gemaakt, wordt in de bergen in de omgeving van Yi-hsing aangetroffen, en ontleend daaraan zijn naam. Dit pottebakkerscentrum ligt in het Zuiden van de provincie Kiangsu. De trekpotten (no. 157 enz.) van dit steengoed vervaardigd, waren bij uitstek geschikt om thee in te zetten. De eerste producten van dit materiaal ontstonden in het begin van de 16de eeuw. De pottenbakkers gaven de wonderlijkste vormen aan hun trekpotten, zoals die van een vrucht, bloem, dier of bamboestengels. Theepotjes zijn o.a. te Delft (Ary de Milde) gekopieerd, waarbij ze wel met prunustakjes in reliëf werden versierd. Tegen het einde van de 18de eeuw komen ze eveneens voor, beschilderd met ondoorzichtig b.v. blauw, wit en roze email (no. 159). Ook beeldjes, bloemenvaasjes, parfumdoosjes en andere voorwerpen werden in dit rode steengoed uitgevoerd. Dit rode steengoed wordt ook wel boccaro of buccaro genoemd.

156 Doos met deksel
van rood steengoed. Beide delen van de ronde doos hebben een ingegrifte versiering van naar het centrum lopende lijnen; het centrum zelf wordt gevormd door een asterpatroon.
19de eeuw
Hoogte: 4 cm, doorsnede 8,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

157 Theepotje
van rood steengoed met geapplikeerde versiering van wingerdranken en eekhoorntjes; platte, brede vorm.
18de eeuw
Hoogte: 4,3 cm, doorsnede: 10,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

158 Theepotje
van rood steengoed.
18de eeuw
Merk: zegel gestempeld onderop het oor
Hoogte: 6,1 cm, doorsnede: 7,5 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

159 Theepot
met rechte tuit, hoog staand oor en gewelfd deksel met kegelvormig knopje. Beschilderd in famille rose email met bloemtakken, vogels en vlinders.
Ca. 1700
Merk: op de bodem vierkant ingestempeld zegel
Hoogte: 14,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

160 Theepotje
van geelgrijs steengoed met geapplikeerde versiering van wingerdbladeren, druiven en eekhoorntjes of bevers in klei van verschillende tinten.
18de eeuw
Merk: in de bodem een ingestempeld zegel
Hoogte: 5,5 cm, doorsnede: 6 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

161 Theepotje
van rechthoekige vorm. Rood steengoed met geapplikeerde versiering van bloeiende prunustakken.
1ste helft 18de eeuw
Merk: in de bodem is een zegel gestempeld. Zilveren montuur, o.m. rond het dekseltje
Hoogte: 8,3 cm, lengte: 13,5 cm, breedte: 5,3 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

162 Theepot
waarvan de vorm suggereert te zijn samengesteld uit bamboestengels. Geelgrijs steengoed met roodbruine kringen die eveneens de suggestie van bamboe moeten wekken.
Vermoedelijk 19de eeuw
Hoogte: 10,8 cm, lengte: 14,8 cm, breedte: 7,3 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

163 Theepotje (afb. blz. 34)
in de vorm van een zittende fêng-huang met een tuitje in de hals en de staart omgebogen tot oor. Rood steengoed met ingegrifte versiering. Zilveren montuur van oor naar deksel.
Ca. 1700
Hoogte: 12,3 cm, lengte: 16 cm, breedte: 7 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

164 Kop en schotel
van rood steengoed met geapplikeerde versiering van bloeiende planten en heesters, waaronder de drie vrienden.
19de eeuw
Hoogte kop: 6,6 cm; doorsnede schotel: 13,8 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

165 Kop met deksel en schotel
met reliëfversiering van bloemtakken in vakken waartussen symbolen. Dubbelwandig vlak gewelfd deksel met aan de bovenzijde ajour-versiering van bloemtakken.
Ca. 1700
Merk: vierkant ingestempeld zegel op onderzijde kop en bovenzijde schotel
Hoogte kop met deksel: 10 cm; doorsnede schotel: 16,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

166 Kan met deksel
van donkerbruin steengoed met gesapplikeerde versiering in lichtbruin steengoed. Deze versiering bestaat uit zevenmaal het teken shou (lang leven), geflankeerd door wolkjes of draakjes.
19de eeuw
Hoogte: 21,3 cm, doorsnede: 10,3 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

167 Gendi
van rood steengoed met cilindrische hals en korte tuit in de vorm van een monsterkop. Versierd met reliëf van bloemtakken en een vogel op de wand en van draken op de hals.
Ca. 1700
Hoogte: 19,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

Chinees porselein naar Europees model

10-11

In de 18e eeuw bootsten de porseleinmakers, evenals voorheen, in opdracht van het Westen tal van Europese vormen na. Behalve modellen van hout, aardewerk, porselein en soms van glas werden ook voorbeelden van metaal, zoals tin en misschien zilver naar China gezonden om daar gekopieerd te worden. Het in China ontstane porselein is meestal herkenbaar zowel aan de kleur als aan de wijze waarop dit is gemodelleerd. Het is nu niet alleen ons land, dat dit porselein in China bestelde, maar ook Engeland, Frankrijk, Denemarken en Zweden en sinds 1784 Amerika.
Het spreekt vanzelf, dat nu niet alleen Hollandse vormen werden nagebootst, maar evengoed die uit de andere bovengenoemde landen. In China werden nu ook voorwerpen, in opdracht van het westen, in de opeenvolgende Lodewijkstijlen, die vooral hun stempel op de kunst van het vasteland van Europa drukten, besteld.
Toen in de loop van de 18e eeuw Engeland de grootste besteller en afnemer werd, leidde dit er toe, dat de vormen kenmerkend voor dit land, werden nagevolgd. Van vele voorwerpen is het niet mogelijk de eerste opdrachtgever aan te wijzen. Wanneer bepaalde vormen in de smaak vielen, werden deze ook in opdracht van Compagnieën uit andere landen vervaardigd. Tevergeefs zullen wij in ons land echter kostbare Chinese navolgingen zoeken van Lodewijk XV en XVI pronkvazen. Hoogstwaarschijnlijk pasten deze pompeuze stukken niet in het levenspatroon van onze voorouders. In Chinees porselein werden o.m. gekopieerd: olie- en azijnstellen (no. 186), suikerstrooiers (no. 189), zoutvaten (no. 172), botervlootjes, diverse modellen kannen, bierpullen (no. 185), wandfonteinen (no. 179), scheerbekkens (no. 168), vleugelglazen (no. 181), taartschalen (no. 170), jeneverflessen, albarelli, inktpotten, zandstrooiers, mesheften (no. 194), punchlepels (no. 174) en tulpenvazen (no. 182).

Thee-, koffie- en chocoladeserviezen
In de loop van de 17e eeuw kwam het gebruik van thee steeds meer in zwang. De roodstenen trekpotjes uit Yi-hsing (no. 158) werden te onzent reeds in 1635 ingevoerd. Ook porseleinen kopjes en potten - door de Chinezen waarschijnlijk voor wijn gebruikt - werden reeds lang voor het midden van de 17e eeuw door de Verenigde Oostindische Compagnie naar Holland verscheept.
Onder invloed van het Westen kregen de koppen een oor. Pas in het begin van de 18e eeuw treffen wij theeserviezen aan waarvan de trekpot, suikerpot, theebus (no. 134), pattipan (no. 229), schuitje no. 315) en spoelkom (no. 107) in vorm en vooral in decoratie een eenheid vormen.
Wat later dan de thee en wel in de tweede helft van de 17e eeuw, wordt koffie algemeen gedronken. Dit had tot gevolg, dat speciale koffiekannen, melkkannen en kopjes (cilindervormig lichaam met oor) in zwang kwamen. Ook deze voorwerpen werden in China nagemaakt evenals later de chocoladekop. Pas in de dertiger jaren van de 18e eeuw, komt het drinken van chocolade in de mode. Ook de trembleuse (no. 131), een hoge kop soms met twee oren, waarvan het schoteltje in het midden is voorzien van een opstaande cirkelvormige rand of een verdieping om de kop in te zetten, treffen wij een enkele maal aan. Hetzelfde geldt voor de chocoladekan, die een cilindervormige romp heeft met een handvat.

168 Scheerbekken
met versiering in imari en famille verte. Op het plat een wapenschild met het wapen van Holland, gedekt door een kroon. Onder het wapen een banderolle met het opschrift HOLLAND. Op de rand in kobaltblauw damastpatroon met vijf ovale uitsparingen, elk met een dier. Voorts bloemen en vlinders.
18de eeuw
Hoogte: 8 cm, doorsnede: 27 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

169 Brandewijnkommetje
met licht gelobd oppervlak, korte schacht en gewelfd rond voetje. In blauw onder het glazuur beschilderd met een strooipatroon van gearceerde bloemen en blaadjes, intern achtmaal een bloemtak.
Merk: een insect
4de kwart 18de eeuw
Hoogte: 8,5 cm, doorsnede: 15,6 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

170 Taartschaaltje
op hoog, klokvormig voetje, in blauw onder het glazuur versierd met twaalf vakken, waarin om en om een ruitornament en bloemen. Copie naar Delfts aardewerk.
Merk: AK
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 6,2 cm, doorsnede: 16,3 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande, Collectie J. van Diepen

171 Schaaltje op voet (afb. t.z. 43)
met acht insnoeringen en op boven- en onderkant, zomede op de voet een decor van bloemen in blauw onder het glazuur.
18de eeuw
Hoogte: 5,7 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

172 Zoutvat
met rond, verdiept bovenstuk, korte schacht en afgeplat bolvormig onderstuk op drie pootjes. Versiering in blauw met lijsjes en bloemtafeltjes.
Eind 17de eeuw
Hoogte: 7,3 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

173 Zoutvat
achthoekig, met blauwe versiering van bloemen en vogels, ruiten en swastica-tekens.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte: 8 cm, breedte: 10,4 cm
Haarlem, Frans Halsmuseum

174 Punchlepel
met diepe schep met gelobd oppervlak en korte schacht, waarin de lange houten steel gestoken is. Beschilderd in de famille rose-kleuren en goud met een bloempatroon.
Ch'ieng-Lung
Lengte schep: 9,3 cm, totaal: 33,2 cm; breedte schep: 7,4 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

175 Strooilepel
met ronde diepe schep en cilindrische steel, beschilderd met bloemmotiefjes in blauw onder het glazuur.
2de helft 18de eeuw
Lengte: 17,3 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

176 Lepeltje
waarvan de steel versierd is in blauw onder het glazuur en eindigt in een gemodelleerd rocaille-motief.
Midden 18de eeuw
Lengte: 9,6 cm
Amersfoort, Museum Flehite

177 Botervlootje
met geribde, halfcirkelvormige schep en decoratie in blauw onder het glazuur.
1ste helft 18de eeuw
Lengte: 14,5 cm
Amersfoort, Museum Flehite

178 Inktstelletje
bestaande uit vier kubusvormige potjes: twee inktpotjes, een houder voor vijf ganzepennen en een zandstrooier, staande op een vierkant blaadje. Versierd met bloemen in de famille rose-kleuren.
2de helft 18de eeuw
Lengte en breedte blaadje: 14,1 cm; hoogte potjes: 4,4 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

179 Fonteintje (afb. blz. 44)
bestaande uit een bol reservoir met deksel. Op de romp van het reservoir bevindt zich een masker in reliëf, in de mond waarvan een koperen kraan is aangebracht. Het reservoir heeft een blauw decor met een trap die naar een Chinees gebouw leidt, een Chinees met zotjes en een vaas met ranken, bladeren en bloemen. Op de hals o.a. een rij van langwerpige wolkenmotieven, onderbroken door gelijkbenige driehoeken. Het deksel is versierd met o.a. wolkenmotieven (franse punt).
2de kwart 18de eeuw
Hoogte: 54,5 cm, doorsnede: 24,5 cm
Haarlem, Frans Halsmuseum

180 Kamerpot met deksel
versierd met bloemranken in de imari-techniek.
18de eeuw
Hoogte: 17,4 cm, doorsnede: 19,7 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

181 Vlengelvaas
met bol lichaam en trompetvormige hals, beschilderd in blauw onder het glazuur met ranken, bloemen, bladeren en vogels.
1ste kwart 18de eeuw
Hoogte: 34 cm, doorsnede: 11,1 cm
Haarlem, Frans Halsmuseum

182 Tulpenvaas
bestaande uit een rechthoekig onderstuk en een tot een piek versmallend bovenstuk, beschilderd in blauw onder het glazuur met engeltjes temidden van bloemen, maskers, rondjes en takjes.
Eind 17de eeuw

10-11

184

171

10-11

179

Hoogte: 41,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

183 Koffiekan
van konisch achtkantige vorm met lange, rechthoekig gebogen tuit, staande op drie bolpoten. Decoratie in blauw onder het glazuur met een landschap met menselijke figuren. In de wolken Europa op de Stier.
Begin 18de eeuw
Hoogte met deksel: 28,5 cm, doorsnede: 13,5 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

184 Schenkkan (afb. blz. 43)
versierd in blauw onder het glazuur met wolken, ranken en bladeren. Op het deksel een zittende leeuw.
Begin 18de eeuw
Hoogte: 23 cm, doorsnede 13 cm
Dordrecht, Museum Mr Simon van Gijn

185 Bierpul
met oor, versierd in de kleuren der famille rose met bloem- en bladwerk. Onder de rand drie cartouches in ruitwerk.
18de eeuw
Hoogte: 14 cm, doorsnede: 10,6 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

186 Olie- en azijnfles
versierd in blauw onder het glazuur met takken, vruchten en bladeren.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte: 19,5 cm, doorsnede: 10,5
Haarlem, Frans Halsmuseum

187 Veldfles
met rechthoekige voet, lensvormig lichaam en rechthoekige hals met verbrede liprand.
Ter weerszijden van de hals een grillig gevormd oor. Op de buik in famille rose-techniek aan de ene kant een berglandschap met minnend paar, aan de andere een landschap met een dame en heer.
2de à 3de kwart 18de eeuw
Hoogte: 26 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

188 Theebus
van rechthoekig prismatische vorm met cilindrische stop. Op de brede zijden in reliëf Kuan-Yin met een hert, een rots, een boom en een wolk. Beschildering in blauw onder het glazuur met o.a. bloempjes en meanders.
4de kwart 18de eeuw
Hoogte: 15 cm, breedte: 6,3 cm, lengte: 10,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande, Collectie J. van Diepen

189 Suikerstrooier
van cilindrische vorm, met bajonetsluiting en op het deksel een lotusbloem. In blauw onder het glazuur beschilderd met bloemen en bladeren.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 20,7 cm
Amersfoort, Museum Flehite

190 Suikerstrooier
op voet, met koepelvormig, in geruit ornament doorgeslagen deksel. Versiering in de imari-techniek met abstracte en plantaardige vormen.
18de eeuw
Hoogte: 21,8 cm, doorsnede: 9 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

191 Kandelaar
naar een Europees metalen model, versierd met bloemranken in de imari-kleuren.
18de eeuw
Hoogte: 16 cm, doorsnede: 10 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

192 Kandelaartje
beschilderd in blauw onder het glazuur met zigzag-randjes, bloemtakjes en insecten.
Kang Hsi
Hoogte: 6,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

193 Blaker
bestaande uit een achtlobbig bakje, waarop in het midden een kaarshouder met vetvanger rust; het handvat wordt gevormd door een draak. Op de bodem van het bakje ranken met bladeren, vruchten en twee muizen in relief en in veelkleurig email twee Chinezen met een vrouw en twee kinderen. De kaarshouder is bruin gevlekt, vetvanger en handvat zijn verguld.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 7,5 cm, doorsnede: 15 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

194 Broodmes
met porseleinen heft, versierd met tweemaal een bloemtak met een vogel in famille verte.
18de eeuw
Lengte: 31 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

195 Knop van een wandelstok
versierd met bloemen in blauw, groen en geel email, ijzerrood en goud
Midden 18de eeuw
Hoogte: 6,7 cm, doorsnede: 11,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

196 *Knop van een wandelstok*
waarvan het gebogen gedeelte versierd is in de famille rose-kleuren, het rechte met een ijzerrode kop in reliëf.
Midden 18de eeuw
Hoogte: 10,5 cm, lengte: 11,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

197 *Knop van een wandelstok*
beschilderd in zg. melk en bloed met takjes en vakjes met een bloemenvaas.
Ch'ien-Lung
Hoogte: 4,8 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

Chinees porselein met Europese voorstellingen

12-14

Waarschijnlijk reeds tegen het einde van de 17e en zeker in het begin van de volgende eeuw begon het Westen, behalve modellen, ook prenten en tekeningen naar China te zenden om de hierop voorkomende voorstellingen op Chinees porselein te doen schilderen. Deze werden aangebracht op borden en schotels, maar ook op bekers, kannen, thee-en eetserviezen en veldflessen.
De oudste westerse voorstellingen, zoals o.a. het Costermanoproer (no. 199), zijn in blauw onderglazuur geschilderd, dit geldt ook voor de eerste decors met familiewapens. Uit de eerste decennia van de 18e eeuw zullen zeer waarschijnlijk de Europse voorstellingen geschilderd in onderglazuur blauw en rood met goud (Imari) stammen. In dit verband wordt gewezen op 'het bruidspaar' (no. 218), dat in Engeland wel 'Governor Duf' wordt genoemd en op enkele wapenborden. Vóór de dood van keizer Kang Hsi (1722) zullen ook de grote borden met de wapens van provincies en steden zijn ontstaan. Ofschoon het moeilijk precies is vast te stellen, zal het meeste porselein met westerse taferelen tussen 1725 en ca. 1770 à 1780 zijn ontstaan.
Onder keizer Yung Chêng (1723-1735) worden de voorstellingen steeds meer met email kleuren geschilderd, soms gecombineerd met blauw onderglazuur. Door het gebruik van deze kleuren is zoals gezegd, het kleurengamma sterk uitgebreid. Hierdoor wordt het mogelijk de Europese voorbeelden, ook wat de kleur betreft, tamelijk getrouw na te bootsen. Toch is het resultaat in onze ogen dikwijls weinig aantrekkelijk. Duidelijk blijkt hieruit en dit geldt eveneens voor de wijze, waarop de Europeanen zijn uitgebeeld, dat de Chinezen hoeveel moeite zij zich ook geven, vreemd -hetgeen begrijpelijk is- tegenover de westerse wereld stonden. Van onze voorouders zijn in onze westerse ogen dikwijls -karikaturen (zie Duf) gemaakt; hetzelfde geldt b.v. voor honden. Ook de landschappen zijn dikwijls geweld aangedaan. Ze zijn vaak vereenvoudigd, door een aantal bomen, die wel op het voorbeeld staan, weg te laten of te verchinezen.

Randen
De versiering van de platte randen van borden en schotels is meestal Chinees (takjes met bladeren en bloemen, landschapje, diverse soorten servetwerk). Toch werden ook aan Europa ontleende decoraties gebruikt, dit betreft een Lodewijk XIV decor, dat tussen 1730 en 1740 door du Paquier op Weens porselein is toegepast. Opvallend is het, dat dit decor enkele malen voorkomt bij porselein met wapens (no. 278), doch vooral bij dat met een Encre de Chine decoratie.
In hoeverre het z.g. 'spear-head'-motief (no. 243) dat aan de franse lelie doet denken, aan Europese voorbeelden is ontleend, dan wel aan Chinese, is niet te zeggen. Een zelfde probleem doet zich voor bij de meermalen voorkomende zich slingerende rank met schelpen en bloemen (no. 214). Het 'goldspitzenmuster', dat tussen 1723 en 1735 door Höroldt te Meissen werd gebruikt, vinden wij o.a. als randdecoratie op de actiebordjes (no. 202) terug. Onder invloed van het klassisisme werd op Chinees porselein o.a. de gevlochten kabel, de Griekse rand of meander en de stippellijnen als randversiering toegepast.

Voorstellingen
De meest uiteenlopende voorstellingen hebben onze voorouders in China op porselein laten schilderen. Nu eens zien wij een bijbels onderwerp, zoals de doop in de Jordaan (no. 205) dan weer een scène uit de mythologie, zoals b.v. het Oordeel van Paris (no. 214). Maar evenmin zijn de genre- en galante voorstellingen vergeten. Algemeen bekend zijn de parasol-dames (no. 223), die op een tekening van Pronk (1691-1759) teruggaan. De Franse schilder Nic. Lancret (1690-1743) leverde het voorbeeld voor één van de fraaiste bordjes: 'Les oies du frère Philippe' (no. 220) naar een verhaal van La Fontaine. Evenmin ontbreken in de 18e eeuw de zo geliefde havengezichten; zoals b.v. de Tafelbaai en Kaapstad (no. 209). Ook enkele schepen werden uitgebeeld, waarvan de schotel met de 'Vrijburg' (no. 210) een van de bekendste voorbeelden is. Van stukken met de politieke voorstellingen

zijn vooral de zes actie-bordjes (no. 201) bekend. Portretten komen weinig voor; van tijd tot tijd ziet men die van Maria Theresia (1740-1780) en haar gemaal Frans van Lotharingen. (no. 203). Tenslotte dient gewezen te worden op het wapengoed (no. 203). Daar tal van familie's in ons land en daarbuiten serviezen met hun familiewapen in China bestelden, is het begrijpelijk, dat zoveel wapenporselein bestaat. Wij mogen niet vergeten, dat de borden met wapens en dit geldt voor een belangrijk deel ook voor die met de zojuist behandelde voorstellingen, gebruiksvoorwerpen waren. Als gevolg hiervan zijn de schilderingen dikwijls in mindere of meerdere mate afgesleten. Terwijl vóór ca. 1750 à 1760 de wapens het grootste deel van het plat beslaan, worden deze in de tweede helft van de 18e eeuw, over het algemeen genomen steeds kleiner. Een zelfde ontwikkeling kunnen wij constateren bij de florale versieringen.

198 Kommetje (afb. blz. 30)
met op de wand in famille rose-kleuren tweemaal het interieur van een porseleinwinkel te Canton. Europeanenen onderhandelen over de aankoop van porselein
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 8 cm
Rotterdam, Historisch Museum

199 Bordje
met versiering in blauw onder het glazuur. Op het plat een voorstelling van de verwoesting van het huis van de hoofdschout Jacob van Zuylen van Nyevelt te Rotterdam, ontleend aan een penning van de in 1693 gestorven Johannes Smeltzing.
Merk: op de achterkant in een dubbele cirkel het merk van keizer Ch'êng Hua in zes karakters.
Ca. 1700
Doorsnede: 20,2 cm
Haarlem, Frans Halsmuseum

200 Kop en schotel met deksel
met in blauw onder het glazuur o.a. een zittende vorst en vorstin. Hierin wordt wel Lodewijk IX (1226-1270) gezien, die raad vraagt aan zijn moeder, koningin Blanche of wel Lodewijk XIV (1661-1715) met zijn gemalin. Langs de bovenrand van de kop: 'L'empire de la vertue est établi jusqu'au bout de l'univers.'
Merk: op de onderkant in een dubbele cirkel een vierkant met diagonalen
Kang Hsi
Hoogte kop: 18,5 cm; doorsnede schotel: 5,8 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

201 Actiebordje
versierd in blauw onder, groen en goud op het glazuur, met een zittende harlekijn, die in beide handen een tang houdt. Opschrift: de Actiemars op de tang.
1721-1725
Doorsnede: 21 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

202 Actiebordje
variant op het voorgaande, met op de rand een decoratie in ijzerrood en goud, geïnspireerd op Meissner porselein.
1728-1730
Doorsnede: 21 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

203 Kop en schotel
met in o.a. blauw, groen en roze emaii ten halven lijve Frans van Lotharingen en zijn echtgenote Maria Theresia, keizerin van Oostenrijk (1740-1780). Langs de rand bloemen en bladeren in goud.
Midden 18de eeuw
Hoogte kop: 3,8 cm; doorsnede schotel: 11,8 cm
Utrecht, Centraal Museum

204 Bord
met in o.a. groen, blauw en roze email en encre de Chine een voorstelling, genaamd 'des Stiers Wreedheid' Op een weide bij Zaandam doodde op 29 augustus 1647 een woedende stier een boer en wierp een vrouw, die in verwachting was, de lucht in; op dat moment werd het kind geboren.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Arnhem, Rijksmuseum voor Volkskunde, Het Nederlands Openluchtmuseum

205 Bord
met in rood en groen email en goud de doop van Christus in de Jordaan. Op de rand ranken, bladeren en vier naakte engeltjes.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 21,5 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

206 Kop en schotel
met in famille rose-kleuren en goud een voorstelling van de gekruisigde Christus; Maria en Johannes in een landschap met een kerk op de achtergrond.
Ch'ien Lung
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede schotel: 11,7 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

207 *Bord*
met een voorstelling van de opstanding van Christus in paars. In tegenstelling met het bord met dezelfde voorstelling in Encre de Chine (no 281) ontbreken hier de drie figuurtjes op de achtergrond. Op de rand Lodewijk XIV-motieven en hoorntjes van overvloed.
18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

208 *Bord*
beschilderd in encre de Chine, bruin, groen, blauw en rood met een gezicht op de Nieuwe Stadsherberg in het IJ te Amsterdam. Op de rand strooibloempjes in famille rose-kleuren.
4de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22,7 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum, bruikleen van de Stichting tot bevordering van de inrichting van een nieuw historisch museum

209 *Bord*
met in polychroom email, een gezicht op de Tafelbaai bij Kaap de Goede Hoop. Op de voorgrond Hollandse schepen, op de achtergrond de Tafelberg en Kaapstad.
Langs de buitenrand een z.g. 'Goldspitzen'-rand.
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

210 *Schotel*
met in groen, rood en blauw email, zwart en goud een schip dat de Hollandse vlag voert. Op de rand, die afgebiesd is met een gestyleerd motiefje van bloemen in paars, staat in een cartouche te lezen: CHIPS: T SCHOONEMAN OPP: R STUERMAN OP: TSCHIP VRIJBURG: TER: REEDE WANRHOIN CHINA INT JAAR: 1756. Boven de cartouche een kroontje.
Doorsnede: 38,2 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

211 *Kop en schotel*
met als decor het wapen van Amsterdam en een Chinese jonk in de kleuren der famille rose.
18de eeuw
Hoogte kop: 6,5 cm; doorsnede schotel: 14,3 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

212 *Kom*
op cilindrische voet, beschilderd in de famille rose-kleuren met tweemaal een driemaster, de Engelse vlag voerend. Langs de binnenkant een roze-rood schubbenpatroon.
Ch'ien Lung
Hoogte: 10,1 cm, doorsnede: 22,6 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

213 *Schotel*
met op het plat in blauw onder het glazuur Neptunus met drietand, rijdend op dolfijnen en omgeven door tritonen en waternimfen. Op de rand servetwerk en enkele bloemranken.
18de eeuw
Doorsnede: 38,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

214 *Bord*
met op het plat in famille rose-kleuren het Oordeel van Paris: links Paris zittend met een staf in de rechterhand, voor hem de drie godinnen, Hera (met pauw), Venus en Athene. Op de rand in goud een rank, onderbroken door schelpen.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

215 *Bord*
met in geel, blauw en groen email, sepia en zwart een voorstelling van Venus en Hermes. Op de rand bloementuiltjes.
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 22,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

216 *Trekpotje*
met een voorstelling van Neptunus en Amphritite op een dolfijn in o.a. groen, rood en bruin email en goud. Onderop de bodem een liefdesscène, op het deksel een Chinees berglandschap met huizen.
3de kwart 18de eeuw
Hoogte: 12,6 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

217 *Schotel*
met op het plat in blauw onder het glazuur een Europese dame die een cither bespeelt en twee heren waarvan de één op een fluit blaast, de ander op de luit speelt. In de ovale medaillons van de rand Chinese landschappen.
Ca. 1700
Doorsnede: 34 cm
Dordrecht, Museum Mr. Simon van Gijn

218 *Bord (afb. blz. 53)*
met in blauw onder, rood, zwart en goud op het glazuur een heer en dame, wandelend met een hond. In dit decor worden wel gezien, hetzij Lodewijk XIV en madame de Maintenon of Gouverneur Duff met echtgenote.
1ste helft 18de eeuw
Doorsnede: 23,2 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

219 Kopje
met oor, beschilderd met dezelfde voorstelling als 218
1ste helft 18de eeuw
Hoogte: 6,5 cm
Museum Willet-Holthuysen, Amsterdam

220 Bord
met op het plat in geel, paars, groen, blauw en wit email de voorstelling van 'Les oies du père Philippe', ontleend aan een schilderij van Nicolas Lancret (1690-1743), die hiertoe op zijn beurt geïnspireerd werd door een fabel van Lafontaine.
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 23,4 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

221 Kop en schotel
versierd in veelkleurig email met de voorstelling van een Europees paar; voorts ranken, bladeren en bloemen gevat in een rand van honingraten.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 6,5 cm; doorsnede schotel: 13,5 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

222 Kop en schotel
met gekartelde rand en versierd met de voorstelling van een westerling op een rustbed. Op de rand van het schoteltje veelkleurige bloemen, afwisselend op een groen, roze of bruin fond.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 3,5 cm: doorsnede schotel: 10,8 cm
Amersfoort, Museum Flehite

223 Schoteltje
met in blauw onder het glazuur twee Chinese dames van wie de ene een paraplu ophoudt. Voor hen twee lopende vogels. Waarschijnlijk heeft Cornelis Pronk ca. 1735 dit schoteltje tot voorbeeld genomen voor zijn ontwerp van de z.g. parapluborden.
Yung Ch'eng
Doorsnede: 12 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

224 Bord
met in rood en goud twee Chinese vrouwen van wie de één een parasol houdt boven de andere; drie ganzen lopen op hen toe. In het ijzerrode patroon van de rand zijn om-en-om staande velden met een Chinees en liggende met een eend uitgespaard.
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

225 Kop en schotel
met een versiering in Encre de Chine, paars, groen, rood, geel en blauw. Voorgesteld is een vrouw, die op een stoel zit te naaien; in de randen servetwerk, honingraat- en Y-motieven.
Midden 18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm: doorsnede schotel: 11,4 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

226 Pattipan
met decor in famille rose-kleuren. Afgebeeld is een dame, spelend op een klavier met drie rijen toetsen.
midden 18de eeuw
Doorsnede: 13 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

227 Bord
versierd in famille rose met goud. Op het plat een cartouche waarin de voorstelling van een Europese dame en heer met een klein jongetje en een minuscuul hondje; de heer biedt de dame een glaasje aan. Rond de cartouche pluimen in de stijl van Saksisch porselein, op de wand een lelierandje in rood en goud, op de rand een bandje met rozetjes in rood en paars; goud-met-zwarte lip.
Midden 18de eeuw
Hoogte: 2,5 cm, doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof,

228 Bord
met een liefdesscène, waarschijnlijk naar een Frans voorbeeld. In roze, groen, blauw, bruin, geel en wit email is voorgesteld een stoeiend paar in een tuin, bespied door een vrouw vanuit een raam. Het bord heeft een rand van gouden bladvoluutjes en rozetjes.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

229 Pattipan
met gelobde en gekartelde rand. De versiering in roze email toont een hengelaar in landschap naar A. Bloemaert (1564-1651) binnen een ornamentale rand.
18de eeuw
Doorsnede: 13 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof, Bruikleen Fries Museum

230 Kom
op cilindrische voet, beschilderd in de emailkleuren rood, groen, bruin en goud met een Europese kersenplukker op een ladder en een zittende vrouw met mand. De voorstelling is ontleend aan Nicolas Lancret (1690-1743).
Ch'ien Lung
Hoogte: 10,1 cm, doorsnede: 22,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

231 *Kop en schotel*
met als versiering in de famille rose-kleuren een Europese tuinman met spade tussen hoge, bloeiende rozestruiken. Onderop een merk in blauw onder het glazuur, waarover in email een Chinees in een prieeltje geschilderd is. De decoratie kan ook in Holland zijn aangebracht
Ch'ien Lung
Hoogte kop: 7,3 cm; doorsnede schotel: 13,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

232 *Schoteltje*
met in blauw onder het glazuur een groep mensen en twee jongetjes op een eilandje in zee bij een rotsige kust. De voorstelling heet gewoonlijk de Slavenhandel, maar kan de verbasterde allegorische voorstelling zijn van het element water: 'Aqua'.
Ch'ien Lung
Doorsnede: 10 cm
Groningen, Groninger Museum, Collectie J. van Diepen

233 *Schotel*
met decor naar Cornelis Pronk, genaamd 'de dokters'. In het palet van de famille rose met goud zijn op het plat vier wijsgeren op een terras voorgesteld. Op de rand zes ovale vakken, elk met twee vissen. Tussen deze vakken beneden telkens een eend of een ooievaar, boven telkens een puntvorm met ruitpatroon in goud. Op de wand extern vijftien van deze puntvormen.
2e kwart 18de eeuw
Hoogte: 10,5 cm, doorsnede: 51 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

234 *Schaaltje*
met een versiering in blauw onder het glazuur, die intern geheel identiek is met die van de hiervoor beschreven famille rose schotel. Extern een randje van ruiten; bruine lip.
Eind 18de eeuw
Hoogte: 3 cm, doorsnede: 15,6 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

235 *Bord (afb. blz. 54)*
versierd in famille rose-kleuren met een landschap, waarin drie musicerende Europeanen in rococo-kostuum. Op de rand voluten.
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 21,7 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

236 *Bord (afb. blz. 54)*
met op het plat in geel, blauw en groen email, rood en zwart, een fluitspelende heer en dame met tussen hen in een papegaai in een ring. Op de rand een pâte-sur-pâte decor, waarin paarse Chinese landschapjes zijn uitgespaard.
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 22,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

237 *Bord*
met een versiering in Encre de Chine, rood, blauw, groen, geel, paars en goud. Op het plat in een schelpachtige cartouche een vogel bij een fles. Daaronder op een lint de tekst: 'Ingenio Experiar'. Op de rand een pâte-sur-pâte-versiering in reliëf met veldjes in gouden omlijsting waarin bloemen en vruchtjes. Op de buitenkant van de rand een krans van bamboe en bloemen.
18de eeuw
Doorsnede: 24,5 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

238 *Schaaltje (afb. blz. 60)*
rechthoekig en met ingesnoerde hoeken. Op het plat in blauw onder het glazuur een haring, op de rand een brede band met ju-i-achtige motieven.
2de helft 18de eeuw
Lengte: 24 cm, breedte: 14,3 cm
Arnhem, Gemeentemuseum

239 *Schotel*
met geschulpte rand. Op het plat een gouden schild met een blauwe leeuw en daaronder de naam van de stad Zutphen. De in vakken verdeelde rand vertoont afwisselende Chinese figuren in een landschap en vazen met bloemen in de kleuren van de famille verte met blauw onder het glazuur.
1ste kwart 18de eeuw
Doorsnede: 38,5 cm
's-Gravenhage, Huis ten Bosch, Hare Majesteit de Koningin

240 *Bord*
met versiering in de imari-techniek. Op het plat het wapen van de familie Van Gellicum met een verkeerd begrepen helm, de dekkleden zijn vervormd tot bladranken.
1ste helft 18de eeuw
Doorsnede: 22 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

241 *Kop en schotel*
met als decor een wapenschild waarop de gekroonde klimmende Hollandse leeuw; hieronder: V.O.C. Langs de rand het opschrift: Concordiae res parvae crescunt, 1728.
Hoogte kop: 4,4 cm; doorsnede schotel: 10,2 cm
Rotterdam, Het Nederlands Belastingmuseum

242 Kop en schotel
met in famille rose-kleuren centraal het wapen van Van Reverhorst, rechts Schrevelius, Peenen, Groenendijk en De Vroede, links Van Reverhorst, De Winter, Vereyck en De Bruyn. Langs de rand ranken met schelpen in goud.
1735-1740
Hoogte kop: 3,2 cm; doorsnede schotel: 9,8 cm
Utrecht, Centraal Museum

243 Bord
met op het plat het wapen van Harmanus Laurents Discher met helm, helmteken en dekkleden in de kleuren wit, rood, goud en zilver (zwart geoxydeerd). Omschrift: TER GEDAGTENIS VAN HARMANUS LAURENTS DISCHER HOOFT VAN COMMISSARISSEN EN PRAUWVOERDERS OP BATAVIA AO. 1749.
Randversiering met 'spearhead'-motief en drie bloemranken in goud en rood. 1749
Doorsnede: 23 cm
Amsterdam, Het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum

244 Bord
met op het plat in rood, goud en blauw het wapen van de familie Chastelijn, gehouden door een leeuw en een griffioen. De helm en het helmteken, een zwaan, zijn uitgevoerd in zilver (zwart geoxydeerd). Op de randen in blauw onder het glazuur bloemen en antiquiteiten.
2e kwart 18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

245 Bordje (afb. blz. 55)
met versiering in de famille rose-kleuren. Op het plat het wapen van de familie Berewout, omgeven door palmtakken, op de rand bloemranken en servetwerk.
18de eeuw
Doorsnede: 16 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

246 Bord
met op het plat in de kleuren van de famille rose twee geliëerde wapens, rechts dat van Henricus Wiardus van Altena, grietman van Tietjerksteradeel, links dat van Anna Catharina Doys; hun huwelijk vond plaats op 12 augustus 1753 te Bergum. De rand van het bord vertoont o.m. tweemaal het helmteken, een klimmende leeuw op een rood, goud en blauw gestreepte wrong.
1753
Doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

247 Schotel
met op het plat het gekroonde wapen van de familie Van Herzeele in rood, goud en Encre de Chine. Hieromheen een pâte-sur-pâte decor. De rand is versierd met o.a. lambrequinmotieven in zwart en goud.
1760
Doorsnede: 35, 5 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

248 Delen van een theeservies
met het alliantiewapen in polychroom van Leendert van Coopstadt (1734-1780) en Fijtje Schuurman (1734-1780). De trekpot en het ovale bakje zijn voort langs de rand versierd met het 'spear-head'-motief in goud. Dit theeservies zal naar aanleiding van hun huwelijk in 1765 vervaardigd zijn.
1765-1770
Hoogte trekpot: 12,5 cm, doorsnede: 11 cm;
Lengte bakje: 16,5 cm, breedte: 13,6 cm
Utrecht, Centraal Museum

249 Kop en schotel
versierd in roze, groen, blauw, paars, ijzerrood, goud en Encre de Chine met op de buitenwand van de kop en het plat van de schotel de monogrammen IB en AVH; daarboven een hart met in de onderkant golven en op de bovenste helft het jaartal 1773. Uit het hart groeit een boom, getorst door twee putti; naar de boom toe vliegen twee vogels met een takje in de bek. Voorts rococokrullen en roosjes.
1773
Hoogte kop: 4,2 cm; doorsnede schotel: 12,2 cm
Leeuwardén, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

250 Pattipan
zeshoekig en met gelobde, opstaande zijden, versierd in famille rose-kleuren en goud met een gekroond monogram, een bloemtak en het jaartal 1752.
Ch'ien Lung
Doorsnede: 12,8 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

251 Kop en schotel (afb. blz 55)
met decor in blauw, groen en paars email, ijzerrood en goud. Centraal is het gekroonde familiewapen Sichterman, zijnde een eekhoorn, die omgeven is door bloem- en bamboestruiken en hekjes.
Merk: onderop in ijzerrood.
Ch'ien Lung
Hoogte kop: 6,3 cm; doorsnede schotel: 13,8 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

252 Diep bord
met in blauw, groen en paars email, ijzerrood en goud op het plat het wapen van de familie Sichterman en op de rand nogmaals dat wapen met bloem- en bamboestruiken, pagode en hekjes.

12-14

218

236

235

LIBRARY

15-18

245

251

263

15-18

259

257

267

Ch'ien Lung
Doorsnede: 22,5 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

253 *Schotel*
met op het plat en een deel van de rand het wapen van Pieter de Heere van Holy met helm, helmteken en dekkleden in de kleuren rood, goud, groen, blauw en wit. Het wapen rust op een soort voetstuk van asymetrisch rococo-ornament.
3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 35 cm
Amsterdam, Museum Willet-Holthuysen

254 *Bord*
met in rode, gele, groene, blauwe en roze email, zwart en goud op het plat het wapen van de familie Verhuel, waarbij de Chinese schilder de drie toernooiringen vervangen heeft door een bril. Op de rand drie Chinese landschapjes, afgewisseld door boeketjes in goud, op de buitenkant van de rand een fries van gouden 'spear-head'-motieven.
Eind 18de eeuw
Doorsnede: 22,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

255 *Bord*
met polychroom email. Op het plat een wapenschild met een adelaar tegen een groep kanonnen en Nederlandse vlaggen. Hierboven twee naakte putti, die op een bazuin blazen en een kroon vasthouden. Op de rand o.a. groene ranken.
Eind 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

15-18 Serviezen

Het is bekend, dat de Chinese keizer Chia Ching (1522-1566) serviezen te Ching-tê-chên had besteld. Deze bestonden elk uit 27 stuks, nl. vijf vruchtenschalen, vijf borden, vijf kommen, vijf groenteschalen, drie theekoppen, een roomschoteltje, een spoelkom, en een zuurstel. Hierbij komen echter niet voor terrines en sauskommen, die deel uitmaken van elk 18e eeuws Europees servies. Al zijn dergelijke Chinese serviezen naar Europa geëxporteerd, - het is nl. bekend dat Hendrik IV van Frankrijk (1553-1610) ze heeft gekocht - jammer genoeg weten wij niet, hoe ze er uitzagen.
Maar deze serviezen, die afgestemd zijn op de Chinese keuken, zijn van geen invloed geweest, op de in Europa vervaardigde. Het servies te onzent b.v. met terrines en sauskommen zal waarschijnlijk niet vóór 1700 zijn ontstaan. Wij weten niet of zich bij het beroemde servies, dat de in 1713 gestorven Frederik, sinds 1701 koning van Pruisen, te Delft bestelde, ook terrines en sauskommen bevonden. Van dit servies zijn slechts borden en 2 appliques (Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen) bekend. Daar de eerste grote porseleinen pronkserviezen met o.a. borden, schalen, terrines en sauskommen kort na 1725 te Meissen ontstonden en deze tot voorbeeld voor de in China vervaardigde hebben gediend, kunnen laatstgenoemde niet voor het tweede kwart van de 18e eeuw zijn ontstaan. Waarschijnlijk zijn ook serviezen van aardewerk in de 18de eeuw als voorbeelden naar China gezonden. Het oudst bekende servies, dat 500 stuks telde werd in 1731 door de Engelsman Peers besteld. Behalve schalen, borden, soepborden, zoutvaten, bekers en schenkkannen, telde dit ook fruitschalen en sauskommen. Daar van dit servies, behalve de rekening slechts enkele borden bewaard zijn gebleven, is het niet mogelijk ons een denkbeeld te vormen van de terrines en de sauskommen. Gelukkig bezitten wij de rekening (gedateerd 9 mei, afb. blz. 9) van een door Hendrik Swellengrebel (Gouverneur van de Kaap van 1739 tot 1751) in 1751 besteld servies. Hiervan is één bord (no. 275) op de tentoonstelling te bezichtigen.
Een van de oudste terrines in ons land omstreeks 1730 à 1735 ontstaan, is die in de Abdij te Berne (no. 263). Zij is versierd met een famille verte-decor en gekopieerd naar een Rouaanse terrine van aardewerk uit 1728. De vorm is die van de overgang van de Lodewijk XIV naar Lodewijk XV stijl. Bij één van de prachtige serviezen in de Fundatie van Renswoude te Utrecht (ca. 1755-1760) treffen wij terrines aan, waarin de Lodewijk XIV-vorm nog voortleeft.
Deze vorm werd in wat sierlijker uitvoering tot het einde van de 18e eeuw gebruikt. Maar behalve de zojuist behandelde rechthoekige, kennen wij ook ronde (no. 274) en ovale terrines (no. 273). De laatste komen na 1730 in de mode.
Bij de in China vervaardigde serviezen behoren verder o.a. ook vleesschotels, schalen, borden, zoutvaten (no. 262), botervlootjes, slakommen (no. 268) en mosterdpotjes (no. 261). Wij kennen drie modellen sauskommen, het oudste, dat evenals het tweede aan een voorbeeld in zilver is ontleend, heeft in het midden van de twee lange zijden een oor (no. 262). Deze vorm, die ca. 1740 zal zijn ontstaan, bleef tot het einde van de 18e eeuw in zwang. Bij het tweede (no. 260) bevindt het oor zich aan de korte zijde tegenover de schenktuit. Dit soort sauskommen die wel eens op een strijkijzervormig blaadje zijn geplaatst, komt tegen het midden van de 18e eeuw in gebruik. De derde vorm heeft aan de smalle kant een oplopend, naar binnen gebogen handvat. Dergelijke sauskommen treft men bij Engels porselein sinds ca. 1765 aan. De in opdracht van het Westen in China vervaardigde porseleinen serviezen zijn over het algemeen genomen eenvoudiger van vorm dan de Europese. De Chinezen hebben zich niet gewaagd aan gecompliceerde modellen met decoraties in reliëf. Datering van bepaalde serviesonderdelen is dikwijls moeilijk, omdat een vorm soms lange tijd in gebruik bleef. Doorgaans zijn de verschillende serviesdelen niet gemaakt van een zelfde kwaliteit porselein. Dit komt, omdat de verschillende delen niet in dezelfde fabrieken te Ching-tê-chên zijn vervaardigd. Borden en schotels b.v. zijn meestal van een betere en fijnere soort porselein, dan terrines en sauskommen. Door de onderscheidene serviesstukken met eenzelfde decor te beschilderen, werd, althans voor de oppervlakkige beschouwer, uiterlijk een eenheid verkregen.

274

261

256

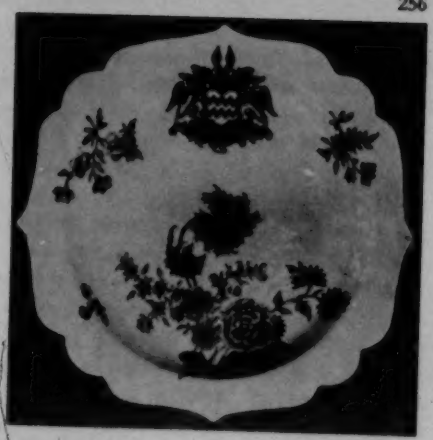

238

Vele serviezen zijn voorzien van het wapen van de Europese opdrachtgever, veelal verrijkt met Chinees polychroom bloemendecor (no. 260). Andere uit het einde van de 18e eeuw b.v. hebben een beschildering met Europese motieven. In het laatste kwart van de 18e eeuw treffen wij ook veel blauw serviesgoed aan. Hiervan bestaat de versiering uit een Chinese decoratie van bomen, planten, bloemen, pagoden en villa's, soms gestoffeerd met Chinese figuren (no. 270).

256 Servies (afb. blz. 60)
met het wapen van Frederik Adriaen van Renswoude (1685-1735). Getoond worden: sauskom met een oor aan de korte zijde, bord met gekartelde rand, schaal en rond bakje. Alle delen zijn beschilderd met bloemen in blauw, geel, roze, violet en groen email en goud. Dit servies is waarschijnlijk besteld door de regenten van de Fundatie van Renswoude na de dood van Maria Duyst van Voorhout, echtgenote van Frederik van Reede.
3de kwart 18de eeuw
Lengte sauskom: 22 cm, schaal 29,5 cm; doorsnede bord: 24 cm
Utrecht, Fundatie van Renswoude

257 Servies (afb. blz. 56)
met een polychroom alliantiewapen, waarvan het linker wapen dat van de familie Temminck is en het rechter nog niet is geïdentificeerd. Geëxposeerd zijn een terrine en een rond kommetje. De terrine staat op olifantspoten en heeft aan de korte zijden een oor; het deksel heeft de vorm van een blad met als handvat gebogen korte stengels. Het kommetje met deksel heeft twee platte oren in oranje en goud; langs de rand van kom en deksel is een fries van langwerpige uitstulpsels. De decoratie bestaat uit bloemetjes in o.a. geel, blauw en roze email.
Hoogte terrine: 30 cm, kommetje 13 cm; breedte terrine: 19 cm; doorsnede kommetje: 12,6 cm
3de kwart 18de eeuw
Utrecht, Centraal Museum

258 Servies
met centraal het wapen van de familie Feith en daaromheen tussen bloemtakjes de wapens van de families Feith, Van Hardenbroek, Merlott en Cock. Getoond worden: een achtzijdige, langwerpige schotel, eenzelfde kleinere schotel, een achthoekig bord, een sauskom met gelobd oppervlak, een botervlootje in de vorm van een dekselterrientje, een ovaal bakje met vlechtreliëf in het oppervlak en een rechthoekig prismatisch zoutvaatje met afgeschuinde hoeken. De versiering is uitgevoerd in emails van de famille rose met gouden biesjes en randjes. Het servies is besteld door Gijsbert Jan Feith (1719-1775), zoon van Arnold Hendrik Feith, die in 1714 huwde met Anna Charlotte baronesse van Hardenbroek. Zijn grootouders van vaderszijde waren Peter Feith en Agneta Cock, zijn grootouders van moederszijde Gijsbert Jan baron van Hardenbroek en Anna Maria van Merlot.
3de kwart 18de eeuw
Lengte grote schotel: 41 cm, kleine schotel: 28,3 cm, sauskom: 22,5 cm, bakje: 15 cm, zoutvaatje: 7,7 cm; doorsnede bord: 22,6 cm, botervlootje: 14 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

259 Servies (afb. blz. 56)
met het alliantiewapen van Mr. Arnoldus Adrianus van Tets (1738-1792) en Wilhelmina Jacoba Hartingh (1750-1813), gehuwd in 1767. Opgenomen zijn: rechthoekige terrine met afgeschuinde hoeken en vergulde varkenskopjes als oren, met onderschotel; bord met gekartelde rand; vruchtenmandje met ajour wand, opstaande oren en onderschotel; ovaal bakje; thee- en koffiekopje. Alle delen zijn beschilderd in de kleuren blauw, groen, roze, rood en en goud met het alliantiewapen, voorts met bloemen en cartouches waarin een monogram, de afbeelding van een vrouw met drie kinderen of een figuur met een palmtak.
3de kwart 18de eeuw
Hoogte terrine: 16,5 cm, mandje: 6,5 cm, koffiekopje: 6,5 cm, theekopje: 5 cm; lengte terrine: 29,5 cm, onderschotel: 29,5 cm, mandje: 17 cm, onderschotel: 20,7 cm, ovale bakje: 20,7 cm; doorsnede bord: 23 cm, theekopje: 8,1 cm, koffiekopje: 6,7 cm
Den Haag, Jhr. Mr. D.A.W. van Tets van Goudriaan.

260 Servies,
waarvan getoond: ronde, gebombeerde terrine met ovale oren, met deksel en onderschotel; ovaal zoutvat met ajour-wanden en op vier pootjes; ovaal botervlootje op schoteltje; sauskom met aan de korte zijde een oor. Alle delen zijn beschilderd.
2de helft 18de eeuw
Hoogte terrine: 17 cm, zoutvat: 9 cm, sauskom: 6 cm lengte zoutvat 9 cm, doorsnede terrine: 17,5 cm, botervlootje: 11,5 cm, bord: 23 cm
Haastrecht, Museum Stichting Bisdom van Vliet

261 Servies (afb. blz. 60)
met het alliantiewapen van Prins Willem V (1748-1806) en zijn echtgenote, Prinses Wilhelmina van Pruissen (1751-1820), die in 1767 huwden. Geëxposeerd zijn de delen: ronde terrine met

gestrengelde oren, met deksel; rechthoekige schaal met deksel; sauskom met aan de lange zijden een oor; mosterdpotje met gestrengeld oor, met lepeltje; zoutvat; bord. Langs de randen o.a. een gouden band van elkaar kruisende vierkanten en cirkels.
Tweede helft 18de eeuw
Hoogte terrine: 20 cm, schaal: 16 cm, sauskom 8,5 cm, mosterdpotje: 10,5 cm, zoutvat: 3,2 cm;
lengte schaal: 27 cm, sauskom: 9,5 cm, zoutvat: 3,2 cm;
doorsnede terrine: 22,5 cm, bord: 28,5 cm, mosterdpotje: 7,5 cm
's-Gravenhage, Paleis Noordeinde, Hare Majesteit de Koningin

262 Servies
met het wapen van Balthasar Daniel van Idsinga (1745-1818). Getoond worden:
ovale terrine met deksel, zoutvaatje, rond schoteltje, ovale schotel
Behalve met het wapen zijn alle delen versierd met o.a. langs de randen ranken, bladeren en bloemetjes in roze, groen en blauw email en goud.
4de kwart 18de eeuw
Hoogte terrine met deksel: 25 cm;
lengte terrine: 27,5 cm, schotel 33,6 cm, zoutvat 9 cm;
breedte terrine 21,5 cm, schotel 27,5 cm, zoutvat 7 cm;
doorsnede schoteltje 15,8 cm.
's-Gravenhage, Ir. M. A. van Idsinga

263 Terrine (afb. blz. 56)
onderschotel, versierd met een famille verte-decor van pioenen met bladeren, waartussen zich een phoenix, vlinders en insecten bevinden. In de randen van schotel, terrine en deksel, versierd met groen servetwerk, zijn langwerpige velden met takken en bloemen uitgespaard. Het deksel is voorzien van een handvat in de vorm van een slang of paling.
1730-1735
Hoogte met deksel: 16 cm, lengte: 32,2 cm, breedte: 23,5 cm
Heeswijk, Norbertijner Abdij, Berne

264 Vistrhotel (afb. blz. 63)
met treeft, beschilderd in famille rose-kleuren met een boeket fantastische bloemen, omgeven door een 'spearhead'-randje. Op de rand bloemen en vruchten.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 41 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

265 Vergiet
op pootjes, versierd met bloemen en hanen in rood, zwart en goud.
3de kwart 18de eeuw
Hoogte 5 cm, doorsnede 25,2 cm
Utrecht, Fundatie van Renswoude

266 Bord
waarop genummerd verschillende ontwerpen voor randen en monogrammen zijn aangebracht. De Europese opdrachtgever kon met behulp van dergelijke borden een keuze uit de decoratiemogelijkheden doen.
18de eeuw
Doorsnede: 24,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

267 Ovaal fruitschaaltje (afb. blz. 56)
met ajour wanden en twee staande oren op schotel. De wand wordt gevormd door elkaar kruisende banden, waarbij op de kruisingen een bloempje in reliëf is aangebracht. Op de bodem van de schaal en op de schotel in blauw onder het glazuur een medaillon met bloemen.
3de kwart 18de eeuw
Hoogte schaal: 9,5 cm; lengte schotel: 24,8 cm
Arnhem, Gemeentemuseum

268 Slakak
met ingeknepen hoeken en met in blauw onder het glazuur een randversiering van o.m. honingraten en bloemmotieven. Op de buitenkant Chinese pagoden en bloemen.
4de kwart 18de eeuw
Hoogte: 8 cm, lengte en breedte: 22 cm
Amersfoort, Museum Flehite

269 Ovaal mand
van open ruitwerk op kelkvormige voet. Op de bodem in blauw onder het glazuur herten in een landschap.
18de eeuw
Hoogte: 6 cm, lengte: 25 cm, breedte: 17 cm
Rotterdam, Museum Boymans-van Beuningen

270 Ovale terrine
met deksel en twee platte oren, in blauw onder het glazuur gedecoreerd met landschappen met pagoden. Op de rand o.a. een servetpatroon met takken, bloemen en bladeren.
4de kwart 18de eeuw
Hoogte: 18,5 cm, lengte: 25,7 cm, breedte: 20,5 cm
Amersfoort, Museum Flehite

271 Ovale terrine
met op het deksel een opengewerkte knop. Versiering in blauw onder het glazuur met o.a. een berglandschap met Chinese huizen, bomen en bloemboeketjes. Aan de korte zijden een kopje met een staand, voluutvormig oor.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 11,5 cm, lengte: 18,5 cm, breedte: 10,5 cm
Utrecht, Centraal Museum

264

293-294

283

272 *Ronde terrine*
met twee staande, voluutvormige oren en hoog gewelfd deksel met vruchtentak als knop. In blauw onder het glazuur beschilderd met bloem- en vruchtentakken en vogels.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 26 cm, doorsnede: 25 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

273 *Ovale terrine*
met twee staande oren, gewelfd deksel met vruchtentak als knop, staande op een diepe ovale schotel met vlakke, iets oplopende rand. Versiering in blauw onder het glazuur met bloemen, vruchtentakken en vogels.
2de helft 18de eeuw
Hoogte terrine: 20,5 cm; lengte schotel: 31,4 cm, breedte: 25,8 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

274 *Delen van een servies (afb. blz. 59)*
met in blauw onder het glazuur voorstellingen betreffende de theecultuur. De randen zijn beschilderd met o.a. rocailles en hoornen van overvloed. Elk stuk is aan de achterkant voorzien van een nummer dat correspondeert met de voorstelling.
18de eeuw
Van dit servies:
Terrine (No. 16), hoogte: 20,5 cm
Schotel (No. 11), doorsnede: 35 cm
Sauskom (No. 22), hoogte: 8 cm
Zoutvat, hoogte: 4 cm
Leeuwarden, Fries Museum

275 *Bord*
met gekartelde rand, die in blauw onder het glazuur beschilderd is met een fries van o.a. bloemen; sporen van goud. Op het plat in encre de Chine het wapen van de familie Swellengrebel met helmteken. Het bord is onderdeel van een servies dat Hendrik Swellengrebel, gouverneur van de Kaap, in 1751 bestelde. (Rekening afb. blz. 9).
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 23,5 cm
Hilversum, N. J. A. C. Swellengrebel

276 *Schaaltje*
met rand van 10 vakken waarin afwisselend 'lange lijzen' en bloemdecor. In het midden een bij een tafel zittende dame en een bloempot op standaard.
Kang Hsi
Doorsnede: 16,5 cm
Leeuwarden, Fries Museum

277 *Bord*
met rand van 8 vakken waarin peterselie decor in granaatappelvormige contouren. In het midden twee 'lange lijzen' bij een hekje, waarvan één in een dansende houding.
2de helft 18de eeuw
Doorsnede: 22 cm
Leeuwarden, Fries Museum

19 Chinees porselein met Encre de Chine decor

Het op Chinees porselein aangebrachte decor in zwart, soms gecombineerd met sepia, grisaille, vleeskleur en wel gehoogd met goud, wordt ook wel 'zwarte kunst' genoemd. In 1722 schreef père d'Entrecolles in zijn tweede brief aan zijn orde in Parijs, dat de Chinezen te Ching-tê-chên probeerden met fijne zwarte inkt voorstellingen op porselein te schilderen. Tijdens het bakken in de moffeloven, zo deelt onze zegsman verder mede, verdwenen de schildering, waaraan de Chinezen de naam 'Tsai shui mo' gaven. Daar zeer waarschijnlijk vóór 1730 Chinees porselein met een decoratie in Encre de Chine in Europa bekend was, betekent dit, dat de Chinezen reeds voor die datum deze techniek meester waren. Deze versieringstechniek vond hier veel belangstelling. Encre de Chine porselein werd wel als rouwgoed beschouwd. De voorstellingen, die dikwijls westers zijn en een Chinees randdecor hebben - ook het omgekeerde komt voor - munten soms uit door de prachtige en minutieuze uitwerking. Deze techniek leent zich uitstekend voor het kopiëren van prenten. Soms zijn deze zeer fraai en getrouw uitgebeeld nagevolgd.
In Encre de Chine treffen wij als onderwerpen aan bijbelse (no. 278), mythologische (no. 290) en genre taferelen, stadsgezichten (no. 292) en Chinese landschappen (no. 291). Ook portretten - kopiën naar prenten - zoals dat van Geelvinck (no. 288) werden meermalen in deze techniek uitgevoerd. Buitengewoon fraai zijn de schotels beschilderd met vogels in sepia, die eveneens ontleend zijn aan prenten (no. 285). Aan het met religieuze onderwerpen beschilderde porselein, wordt wel de naam Jezuïetengoed gegeven.

278 Bord (afb. blz. 69)
met een voorstelling van de geboorte van Jezus; op de rand Lodewijk XIV-motieven en hoorntjes van overvloed.
18de eeuw
Doorsnede: 22,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

279 Bord
met een voorstelling van de kruisiging, waarbij de doornenkroon veranderd is in een bloemenkrans. Op de voorgrond de soldaten, die om het kleed van Christus dobbelen. Op de rand Lodewijk XIV-motieven en hoorntjes van overvloed.
18de eeuw
Doorsnede: 22,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

280 Kop en schotel
versierd met Christus aan het kruis te midden van de twee moordenaars. Op de voorgrond dobbelende soldaten. Onder het kruis o.a. Maria en Johannes. Gehoogd met goud.
Hoogte kop: 4 cm, doorsnede kop: 7 cm,
Doorsnede schotel: 11,5 cm
Hilversum, Goois Museum

281 Bord
met een voorstelling van de opstanding. Op de voorgrond de slapende soldaten, op de achtergrond drie zeelieden. Deze figuurtjes hadden drie vrouwen, t.w. de drie Maria's moeten zijn. In de schriftelijke instructies werd echter voor 'trois Maries' klaarblijkelijk 'trois marins' gelezen. Op de rand Lodewijk XIV-motieven en hoorntjes van overvloed.
18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

282 Bord
met de voorstelling van een huwelijksmaal in een koepel in landelijke omgeving. De binnenrand is afgezet met het zg. 'spearhead'-motief in goud. Op de rand vier veldjes met huwelijkssymbolen en herdersattributen.
18de eeuw
Doorsnede: 22,8 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

283 Bord, (afb. blz. 64)
gedecoreerd in Encre de Chine, goud, rood en blauw met de voorstelling van een huwelijksplechtigheid onder barokke koepelpoort waarop de spreuk: semper amor pro te fermissimus atque fidelis. Onder die voorstelling een driemaster, genaamd SLOOTEN, met het onderschrift: Alles heeft eener bestemden tijdt: ende alle voornemen onder der Hemel heeft sijnen tijdt. Prediker 3 Vsl.
Het schip Slooten werd in 1746 te Amsterdam gebouwd en maakte in het geheel 7 reizen naar Indië. In 1768 werd het te Batavia 'afgelegt'. Het bord behoort tot een serie, naar alle waarschijnlijkheid vervaardigd voor de eerste kapitein van het schip Slooten, Annaeus Lodewijk Bettingh, die huwde in 1750 met Aletta Hillegonda Meyers, met wie hij woonde in de Grote Kerkstraat te Leeuwarden.
18de eeuw
Doorsnede: 22,5 cm

Leeuwarden, Fries Museum

284 Een paar huwelijksborden
met op het plat een interieur met een jonge vrouw die zich bij het licht van een kaars ontkleedt; voor het bed zit de bruidegom met een pijp in de hand te wachten. Op de wand in goud bij A: Wouter Vermage en bij B: Maretie van Beme; op beide het jaartal 1752. Op de rand vier cartouches met een pauw, afgewisseld met waterlandschapjes.
1752
Doorsnede: 23 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

285 Bord
met in sepia de afbeelding van een hoenderhof naar een gravure van Francis Place naar F. Barlow (1626-1702).
1770-1785
Doorsnede: 28,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

286 Bord
met op het plat, omgeven door een brede rand van gouden bloemen in een dicht patroon, een interieur met een Chinees en drie vrouwen. Op de rand zijn vier bladvormige veldjes uitgespaard, waarin vogeltjes zijn getekend.
18de eeuw
Doorsnede: 31,2 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

287 Bord
met in Encre de Chine, goud, zilver en enig rood op het plat een Chinees interieur met vier figuren en op de rand bloemen, bladeren en vogels.
Ch'ien Lung
Doorsnede: 23 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

288 Kop en schotel
met in een rond medaillon het portret van Geelvinck met allonge-pruik. Het omschrift luidt: DE EDELE GROOTACHTBARE HEER MR. LIEVE GEELVINCK; verder het wapen van de betrokkene en een rand van rococo-ornamenten.
18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede schotel: 11,9 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

289 Kop en schotel
versierd met een berglandschap, schepen in een baai en een interieur met kaartspelende mannen en vrouwen.
Midden 18de eeuw
Hoogte kop: 4,5 cm; doorsnede schotel: 13,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

290 Kop en schotel
met de afbeelding van een koppelaarster, gevat in een rand van servetwerk met gouden ranken in uitgespaarde velden.
Midden 18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede schotel: 11,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

291 Kop en schotel
met als decor een Chinees berglandschap met een villa in een rand van honingraten; hierin zijn velden uitgespaard, omgeven door gestileerde bladmotieven.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede schotel: 11,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

292 Kop en schotel
met afbeeldingen van de Nieuwe Kerk, de Abdijtoren en de Munt te Middelburg naar een prent van Th. Koning.
Ca. 1775
Hoogte kop: 4,5 cm; doorsnede schotel: 12,5 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

293 Melkkannetje (afb. blz. 64)
met een afbeelding van Zeus, zittend op een adelaar. Op de rand schubwerk, bloemen en bladeren.
Midden 18de eeuw
Hoogte: 12,5 cm
Amersfoort, Museum Flehite

294 Theeservies (afb. blz. 64)
bestaande uit theepot, suikerbusje en twee kopjes en schoteltjes met in het decor de godin Hera en een pauw. Randversiering van o.m. traliewerk.
2de kwart 18de eeuw
Hoogte theepot: 14.5 cm; doorsnede schoteltjes: 12,2 cm, kopje 7,8 cm
Amersfoort, Museum Flehite

295 Schoteltje
met op het plat in Encre de Chine met iets rood en goud een romeinse zegewagen met twee galopperende paarden, een wagenmenner en een staande krijgsman met getrokken zwaard.
Ch'ien Lung
Doorsnede: 12 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

296 Schoteltje
met gekartelde rand. Gevat in rococo-achtige motieven van traliewerk met acanthusbladeren en bloemen is een zittende jongevrouw met een aap op schoot afgebeeld.

3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 11,7 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

297 *Bordje*
met in sepia vier naakte putti, spelend met rozen, naar een prent door Bartolozzi (1729-1815) die op zijn beurt Cipriano (1727-1785) copieerde. Deze voorstelling is gevat in een fries van gestileerde acanthusbladeren. Op de rand bloemguirlandes.
4de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 19,2 cm
Middelburg, Zeeuws Museum, Collectie Bal

278

311

298

Chinees porselein met in Nederland aangebracht decor
(Amsterdams bont)

20

Wellicht werd reeds aan het eind van de 17e eeuw doch zeker in het begin van de 18e eeuw, Chinees porselein zowel wit (niet beschilderd) en versierd met een in blauw onderglazuur en/of een ingegrift Chinees decor, in Europa en ook in ons land overgeschilderd. Het bekendste is het in ons land verfraaide porselein dat als 'Amsterdams bont' algemeen bekend is. Deze naam zou er op wijzen, dat dit overschilderen uitsluitend in Amsterdam geschiedde. Maar daar wij weten, dat een zekere Van de Kaade in 1705 te Delft een winkel opende, waar uitsluitend in Holland versierd Oosters porselein werd gekocht, is het voor de hand liggend, dat dit overschilderen ook in het vermaarde aardewerkcentrum Delft plaats vond.
Voor het publiek met een smalle beurs was het 'Amsterdams bont' met het op 'Imari' geïnspireerde decor, waarvan de prijs veel lager lag dan van het in China vervaardigde veelkleurige porselein, een uitkomst. Vooral ook daar het op een afstand moeilijk te zien is of men polychroom Chinees porselein voor zich heeft, dan wel het in Europa overgeschilderde.
Van het 'Amstardams bont' zijn het bekendst, de in verschillende maten voorkomende kommen. Doch ook trekpotten, schoteltjes en verschillende modellen vazen, als ook gemberpotten treffen wij aan. De in Holland aangebrachte versiering, geschilderd in vele tinten ijzerrood en groen, soms ook met zwart email en gehoogd met goud, sluit zich -uitzonderingen daargelaten- goed aan bij de blauwe Chinese onderglazuur-decoratie. Maar deze laatste fungeert ook wel als een soort lijst. Met de ingegrifte decoratie daarentegen werd geen rekening gehouden. Een enkele maal is zelfs de blauwe onderglazuur decoratie weggeslepen. Tot de meest voorkomende decoraties behoren de bloemenmanden (no. 311), de z.g. schildwachthuisjes, het liefdespaar (no. 315), de muziekles, de kersenplukker (no. 315), Chinese vrouw met o.a. een hert (no. 305) papegaaien en andere vogels zittend op takken (no. 306). Ook Stadhouder Willem IV (1711-1751) en diens echtgenote Anna (no. 307) en soms ook Willem V met de Oranjeboom ontmoeten wij op dit porselein.
Maar behalve dit eenvoudige goed, dat soms zeer fraai van schildering is, kennen wij ook borden, van een beter, dunner soort porselein, waarop de bovengenoemde voorstellingen voorkomen, doch waarin behalve de vermelde kleuren ook geel en bruin zijn toegepast (no. 298).
Tenslotte een enkel woord over de beschildering van onversierd geïmporteerd, dus wit Chinees porselein. Als voorstellingen treffen wij hierop aan b.v. het fraai geschilderde portret van Anthonie van Leeuwenhoek (1632-1723) of diens wapen (no. 302) en historische gebeurtenissen, zoals het 'Wonder van Zaandam' (ook in China geschilderd no. 204).

298 *Schotel (afb. blz. 70)*
met versiering in blauw, groen, rood, geel, bruin, zwart en goud. Op het plat twee op takken zittende papegaaien, waarvan de ene kersen eet. Onder de lip een randje in Kakiemon-stijl.
18de eeuw
Hoogte: 4 cm, doorsnede: 22 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

299 *Bord*
met Kakiemon-decor van een tijger bij een vogel op een struik, een bloemtak en een vliegende vogel.
18de eeuw
Doorsnede: 20,7 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

300 *Bord*
met decor in rood, groen en zwart. Op het plat Prinses Anna zittend, daarboven twee bazuinende Amortjes die een kroon vasthouden, in het midden het opschrift: 'Ik Blijve Schaamrood tot de Eijnde des doots'.
2de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 23,2 cm
Arnhem, Gemeentemuseum, Collectie W. K. F. Baron van Verschuer

301 *Schotel*
met een decor van planten in blauw onder het glazuur, rood en goud. Tussen de bloemboeketten op de rand een overschildering van figuren in blauw, groen en geel email, rood en zwart.
18de eeuw
Doorsnede: 28 cm
Hoorn, Westfries Museum

302 *Bord*
met het wapen van Anthonie van Leeuwenhoek,

gevat in een kabelrand. Op de rand gestileerde bloembladen. In blauw, groen en roze email en goud. Ook wordt wel verondersteld dat dit bord in China is beschilderd.
3de kwart 18de eeuw
Doorsnede: 23 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

303 Bord
uit een serie van acht, met gekartelde rand en in laag reliëf een decor van bloemen en ranken, waarop in rode, groene, gele, blauwe, bruine en grijze emailkleuren voorstellingen zijn aangebracht betreffende de windhandel (1720) binnen een krans van bloemen en bladeren. Het tentoongestelde bord toont een man met in de hand 'de leys van al de overleeden actionisten'.
18de eeuw
Doorsnede: 22 cm
Leeuwarden, Fries Museum

304 Schoteltje
met op het plat voornamelijk in bruin het naar links gerichte borstbeeld van de koning van Pruisen. Daarboven een kroontje, eronder de letters K.V.P., Vier bloeiende takjes daar tussendoor gestrooid en rond het geheel een rand van elkaar snijdende halve cirkels.
2de helft 18de eeuw
Hoogte: 2,8, doorsnede: 10,8 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

305 Kom
met op de wand in rood, groen, geel en paars een zittende Chinese vrouw met o.a. een hert. Deze decoratie is aangebracht over een door de Chinezen ingegrifte versiering, tussen twee friezen van ruiten van blauw onder het glazuur.
18de eeuw
Hoogte: 7 cm, doorsnede: 15 cm
Veere, Schotse Huizen, Collectie Richel

306 Kom
als de voorgaande, doch met twee papegaaien op een boom in groen, rood, zwart en paars.
18de eeuw
Hoogte: 7 cm, doorsnede: 15 cm
Veere, Schotse Huizen, Collectie Richel

307 Kom
met in China aangebracht, eenvoudig decor in blauw onder het glazuur en op de buitenwand gewaterd wolkachtig bloempatroon dat eveneens van Chinese hand is, doch met een in Nederland opgemoffelde versiering in rood, groen, zwart, paars, blauw en goud. Op de buitenwand tegen een eenvoudig landschap de borstbeelden van Willem IV en Anna van Hannover met de bijschriften PR. W:C:H:P en PS ANNA, en een landschapje met een haan, een oranjeboom en de Nederlandse leeuw. Intern takjes met oranjeappels.
1734
Hoogte: 6,8 cm; doorsnede: 14,8 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

308 Kommetje
beschilderd met smalle randjes in blauw onder het glazuur. In Holland overgedecoreerd in ijzerrood, bont email en goud met tweemaal een Europees paar, gezeten op stoelen aan een ronde tafel, waarop koffiegoed. Aan de binnenkant van de kom bloem- en bladversieringen, voornamelijk in ijzerrood.
18de eeuw
Hoogte: 7,2 cm, doorsnede: 14,9 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

309 Kommetje
in China gedecoreerd met randjes in blauw onder het glazuur en ingegrifte motieven, in Holland met bloemtakken en een vogel in de kleuren rood, roze, groen, geel, blauw, zwart en goud.
18de eeuw
Hoogte: 7 cm, doorsnede: 14,5 cm
Amsterdam, Rijksmuseum

310 Kop en schotel
met als decor een walvisvangst in rood, geel, groen en Encre de Chine.
Midden 18de eeuw
Hoogte kop: 4 cm; doorsnede schotel: 11,8 cm
Loosdrecht, Kasteel-Museum Sypesteyn

311 Theebusje (afb. blz. 70)
met een ingegrifte versiering van bloemranken; daaroverheen een in Holland opgebrachte versiering met o.a. vier velden, waarin een vogel bij een hek, een bloemenmand en landschapjes in rood, goud, groen, paars en geel.
18de eeuw
Hoogte: 10 cm, lengte: 8,5 cm, breedte: 4,7 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

312 Theepot en melkkan
met banden in blauw onder het glazuur en een in Holland opgebrachte versiering van veldjes waarin bloemenmanden en landschapjes in rood, groen en goud.
18de eeuw
Hoogte theepot: 12 cm, melkkan: 13 cm; doorsnede theepot: 10,5 cm, melkkan: 8,5 cm
Amsterdam, Amsterdams Historisch Museum

313 Trekpotje
met een decoratie in blauw onder het glazuur

waarover in Holland een versiering van ranken, bladeren en bloemen in rood, groen en goud is aangebracht.
Midden 18de eeuw
Doorsnede: 14 cm
Hilversum, Goois Museum

314 Rijstlepel
met op het glazuur in polychrome beschildering een jager met jachthoorn en hond.
18de eeuw
Lengte: 14 cm
Leeuwarden, Fries Museum

315 Theeservies
bestaande uit een trekpot, melkkannetje, ronde, verticaal geribde theebus op sjour voet, zeshoekige pattipan, zeshoekig langwerpig schuitje, spoelkom, schotel, kan met deksel, schoteltje, theekopje, koffiekopje met oor. Op het glazuur zijn op alle delen in rood, paars, groen en blauw een kersenplukker en een minnend paar geschilderd.
Midden 18de eeuw
Hoogte theepot: 10,5 cm; doorsnede schoteltje: 10,8 cm
Utrecht, Centraal Museum

316 Kom en kan
met decoratie in blauw onder het glazuur, maar in Nederland voorzien van een beschildering in imitatie van zwarte lak, waarop in bruin, rood, groen en goud Chinese voorstellingen zoals paviljoens met figuren, bruggetjes en scheepjes zijn aangebracht.
Kan: midden 17de eeuw, Kom: 18de eeuw
Hoogte kan: 21,5 cm; doorsnede kom: 23,3 cm
Groningen, Groninger Museum voor Stad en Lande

317 Gezicht op de factorijen te Canton
gezien vanaf de Parelrivier. De achtergevels van de eerst acht, later dertien gebouwen lagen aan de Dertien factorijenstraat. Nadat de loges in 1822 waren verbrand, werden ze in dezelfde stijl herbouwd, om tenslotte door een brand in de tweede helft van de 19de eeuw voorgoed te verdwijnen. Voor de gebouwen staan van links naar rechts masten met de vlaggen van Denemarken, Spanje, Zweden, Engeland en Nederland. Verschillende factorijen zijn verlaten. Op de rivier liggen Hollandse, Engelse en Deense zeilboten.
Eind 18de eeuw
Hoogte: 57 cm, breedte: 84 cm
Rotterdam, Maritiem Museum Prins Hendrik.

318 Gezicht op het eiland Whampoa
(Huampo of Tour de Lion). Dit eilandje ligt 12 mijl van Canton verwijderd. Hier wierpen de schepen het anker uit en bleven liggen totdat ze waren geladen.
Begin 19de eeuw
Hoogte: 44,5 cm, breedte: 58 cm
Rotterdam, Maritiem Museum Prins Hendrik.

319 Het eiland Whampoa in de Canton Rivier
Anonieme europese schilder
ca. 1830
Hoogte: 45,5 cm, breedte: 60 cm
Leeuwarden, Gemeentelijk Museum Het Princessehof

320 Gezicht op Macao
vanaf de rede. In 1557 stichtten de Portugezen deze nederzetting, die in 1847 een deel van het Portugese rijk werd.
Begin 19de eeuw.
Hoogte: 44,5 cm, breedte: 58 cm
Rotterdam, Maritiem Museum, Prins Hendrik.

Zeventiende eeuwse boeken over China

321 Linschoten, Jan Huygen van,
Itinerario; voyage ofte schipvaert naer Oost ofte Portugaels Indien inhoudende een corte beschryvinghe der selver landen ende zee-custen . . . waer by ghevoecht zijn . . . die conterfeytsels vande habyten, drachten enz. . . met die ghedenckweerdichste geschiedenissen, voorghevallen den tyt zijnder residentie aldaer enz.
Amsterdam, Corn. Claesz., 1595.
(Van de platen ontbr. die in Mém. gemeld sub g.o.p.v. en h.h.; l.l. is defect; van de kaarten ontbr. die sub a.b. en c. genoemd.)

322 Dapper, O.,
Gedenkwaerdig bedryf der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, op de kuste en in het keizerrijk van Taising of Sina: behelzende het tweede gezandschap aen den onder-koning Singlamong en veldheer Taising Lipoui; door Jan van Kampen en Konstantyn Nobel; vervolgt met een verhael van het voorgevallen des jaers zestien hondert drie en vier en zestig, op de kuste van Sina enz.: en het derde gezandschap aen Konchy, Tartarsche keizer van Sina en Oost-Tartarye: onder beleit van . . . Pieter van Hoorn; beneffens een beschryving van geheel Sina; verciert doorgaens met verscheide kopere platen. Amsterdam, J. van Meurs, 1670.

323 Nieuhof, Joan,
Het gezantschap der Neêrlandtsche Oost-Indische Compagnie, aan den grooten Tartarischen Cham, den tegenwoordigen keizer van China enz.; beneffens een naukeurige beschrijving der Sineesche steden, dorpen, regeering, wetenschappen, hantwerken, zeden enz.
Amsterdam, J. van Meurs, 1665.

Bruikleengevers

	H. M. de Koningin
Amersfoort	Museum Flehite
Amsterdam	Amsterdams Historisch Museum
	Het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum
	Rijksmuseum
	Museum Willet-Holthuysen
Arnhem	Gemeentemuseum Arnhem
	Rijksmuseum voor Volkskunde 'Het Nederlands Openluchtmuseum'
Dordrecht	Museum Mr. Simon van Gijn
's-Gravenhage	Dienst voor 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen
	Ir. M. A. van Ideinga
	Jhr. Mr. D. A. W. van Tets van Goudriaan
Groningen	Groninger Museum voor Stad en Lande
Haarlem	Frans Halsmuseum
Heerenveen	Museum van de Stichting Bisdom van Vliet
Haren (Gron.)	J. N. van Diepen
Heeswijk	Norbertijner Abdij, Berne.
Hilversum	Gooi's Museum
	N. J. A. C. Swellengrebel
Hoorn	Westfries Museum
Leeuwarden	Ottema Kingma Stichting
	Het Princessehof
Loosdrecht	Kasteel-Museum Sypesteyn
Middelburg	Zeeuws Museum Collectie Bal
Otterlo	Rijksmuseum Kröller-Müller
Rotterdam	Historisch Museum
	Maritiem Museum Prins Handelk
	Museum Boymans-van Beuningen
	Het Nederlands Belastingmuseum
Utrecht	Centraal Museum
	Fundatie van Renswoude
Vesse	De Schotse Huizen, Collectie Richal

Alfabetische woordverklaring

met verwijzing naar de tekst

Acht Boeddhistische symbolen, dit zijn het rad van de wet, de schelp, de parasplu, het baldakijn, de lotus, een vaas, een paar vissen en de knot zonder eind.

Acht kostbaarheden, dit zijn het juweel, de gouden munt, de ruit, de boeken, de muziek-steen, het schilderij, de rhinocerushoorns en het artemisiablad.

Acht Taoïstische symbolen, of de attributen van de acht Onsterfelijken: waaier (Chung-Li Ch'üan), het zwaard (Lü Tung-pin), de kalebas (Li T'ieh-kuai), castagnetten (Ts'ao Kuo-ch'iu), de bloemenmand (Lan Ts'ai-ho), muziekinstrument in de vorm van een bamboe en twee stokjes (Chang-kuo Lao), de fluit (Han Hsiang-tzü), de lotus (Ho Hsien-ku).

Actiehandel, door speculatie van acties (aandelen) ontstond een windhandel, waarmede aanvankelijk veel geld werd verkregen, doch waarop in 1720 een terugslag volgde, die velen ruineerde. Deze gebeurtenis, die veel beroering heeft gewekt, had tot gevolg dat behalve spotprenten, bordjes in China in opdracht van het Westen werden beschilderd met harlekijns en een passend onderschrift (nr. 201). Ook in ons land werd op Chinees porseleinen bordjes een man (nr. 303) met bijschrift geschilderd, waarin de actiehandel wordt gehekeld.

Amsterdams bont, zie blz. 71.

Batavianware, zie capucijner-bruin.

Biscuit, gebakken ongeglazuurd porselein (blz. 5).

Bruidspaar, het, deze naam wordt in ons land gegeven aan een voorstelling met een heer en dame, vergezeld van een hond (nr. 218). In Engeland staat dit tafereel bekend als 'Governor Duf'. Governor Duf zou Mr. Diederik Durven (1676-1740) zijn geweest, die van 1729-1732 gouverneur-generaal van Indië was. In het echtpaar wordt ook wel Lodewijk XIV en Madame de Maintenon gezien.

Café au lait, zie capucijner-bruin.

Capucijner-bruin wordt ook wel genoemd café au lait of Batavianware zie blz. 36.

Carrsca, deze naam heeft niets te maken met 'kraken', breken, doch is afgeleid van het Portugese of Spaanse woord carrsca, schip. Deze naam wordt thans gegeven aan porselein, dat tijdens de regering van de Ming keizer Wan Li (1573-1619) werd vervaardigd. Dit porselein ontstond in de particulicre fabrieken te Ching-tê-chên.

Chinese taste, deze naam werd aanvankelijk in Engeland en later ook elders aan porselein gegeven, dat bestemd was voor de keizer en het hof en dat niet voor de export was vervaardigd. In vorm en decoratie week dit af van het voor het Westen vervaardigde porselein.

Ch'ing-dynastie (1664-1912). Deze dynastie kwam met de Mandsjoe Shun Chih (1644-1661) als keizer op de troon van het Chinese rijk. Het bekendst zijn de 18de eeuwse keizers Kang Hsi (1662-1722), Yung Chêng (1723-1735) en Ch'ien Lung (1736-1795). In 1912 deed keizer Hsüan-t'ung afstand van de regering.

Ching-tê-chên, heeft zijn naam ontleend aan keizer Ching Te (1004-1008). Het ligt in de provincie Kiangsi (district Fou-liang) op de zuidelijke oever van de Ch'ang rivier in een Keteldal, omringd door bergen 30 mijl stroomopwaarts verwijderd van Yao Chou. Hier bevinden zich de grootste porseleinfabrieken van China. Behalve fabrieken, die eigendom waren van de keizer, waren er ook die aan particulieren behoorden. Volgens vader d'Entrecolles zouden er 3000 ovens zijn geweest. De stad die niet ommuurd was telde in het begin van de 18e eeuw, een miljoen inwoners, die allen bij de porseleinindustrie betrokken waren. Nadat tijdens de oorlog tussen de aanhangers van de Mingkeizers en de Mandsjoe's de porseleinstad in 1675 was verwoest en in 1683 de fabrieken waren hersteld kon weer porselein worden vervaardigd. Met keizer Kang Hsi begint een bloeiperiode voor het Chinees porselein, die tot na het midden van de 18e eeuw voortduurt.

Ching-tê-chên T'ao Lu, dit boek is door Lan P'u geschreven en na diens dood, in 1815 uitgegeven. In 1951 werd het door G. R. Sayer vertaald (zie litteratuur).

Costerman was op 16 september 1690 ter dood gebracht, omdat hij in de nacht van 28 op 29 augustus een dienaar van de wijnpachters bij een vechtpartij had gedood. Deze ontstond, toen hij weigerde accijns op een vaatje wijn te betalen. Naar aanleiding van deze terechtstelling plunderde het Rotterdamse volk de woning van de gehate hoofdschout Jacob van Zuylen van Nijevelt (nr. 199).

Damastpatroon, zie servetwerk.

Duf, Governor, zie Bruidspaar.

Encre de Chine, ook wel zwarte kunst genoemd, zie blz. 66.

Entrecolles, vader d', werd in 1663 te Lyon of Limoges geboren. In 1698 vertrok hij naar China waar hij in 1741 te Peking stierf. Hij schreef twee brieven in 1712 en 1722 over de vervaardiging van porselein aan zijn overste te Parijs.

Famille jaune, zie blz. 5.

Famille noire, zie blz. 5.

Famille rose, zie blz. 5.

Famille verte, zie blz. 5.

Fêng-huang, zie phoenix.

Franse punt, dit motief, dat waarschijnlijk uit het wolkenmotief is ontwikkeld, bestaat uit een spitse gelijkbenige driehoek, waarvan de zijden uit enkele gebogen lijntjes bestaan, die in een punt eindigen.

Gedagtenisbord, of -piering. Sinds het einde van de 17de eeuw werden te Batavia zilveren borden, schotels enz. vervaardigd met hierin gegraveerd: 'Ter Gedagtenis aan' . . . (naam van de overledene). Deze mode zal Discher of zijn erfgenamen geïnspireerd hebben om in China bordjes, waarvan nr. 243 een voorbeeld is te bestellen.

Gedrochten, hieronder werden in de 17de en de 18de eeuw o.a. draken, phoenixen, leeuwen, honden enz. verstaan.

Gendi, heet in het Portugees gorgeletta. Het woord kendi (nr. 71) of kundi is van oorsprong Maleis.
De oudste gendi's uit Zuid-Oost Azië waren van brons en aardewerk. Sinds het begin van de 14de eeuw of nog vroeger werden in China t.b.v. de handel op Zuid-Oost Azië gendi's van celadon vervaardigd.

Glazuur zie blz. 5.

Honden of leeuwen van Fo (Boeddha), dit zijn mythische leeuwen (gelijken wel op Pekinezen), die als wachters in Boeddhistische tempels voorkomen. In ceramiek werden ze in stellen gemaakt met de koppen naar elkaar toegekeerd; het mannetje met een bal en het vrouwtje met haar jongen spelend.

Honderd antiquiteiten, het woord 'honderd' moet gezien worden, als een grote hoeveelheid. Het zijn sacrale en profane voorwerpen, die vooral sinds keizer Kang Hsi (1662-1722) als decoratie b.v. op porselein werden geschilderd.

Honingraten, treden vooral in de 18de eeuw op als randdecoratie op Chinees porselein.

Hua-shih, porseleinaarde, die sinds ca. 1720 door de Chinese porseleinvormers in plaats van kaolien is gebruikt. Ook werd gewoon porselein wel met een sliblaag hiervan bedekt. Dit porselein is herkenbaar aan de fijne craquelures en de dikwijls crème-witte, olieachtige kleur.

Imari, ontleent zijn naam aan een haven op het Japanse eiland Kyushu. Het op dit eiland vervaardigde porselein werd middels deze haven uitgevoerd. In ons land wordt het Japans zowel als het Chinese porselein Imari genoemd, dat versierd is met een decor in onderglazuur blauw, rood en soms geboogd is met goud. Deze decoratie werd ook te oosten nagebootst.

Jooje te paard of de konijnenjacht. Deze voorstelling van Chinezen te paard, die op een konijn jagen, komt tamelijk veel voor op 18de eeuws Chinees porselein.

Ju-i, betekent: zoals U wenst. Dit motief is ontleend aan het boveneinde van een ceremoniële scepter. Het heeft de vorm van een gestyleerde lotusbloem.

Kakiemon porselein, is beschilderd met een versiering, ontworpen door een lid van de Japanse pottenbakkersfamilie Kakiemon, die leefde in de tweede helft van de 17de eeuw. Ook in China en in ons land is deze decoratie nagevolgd.

Kalebas- of knobbelfles, bestaat uit een bolvormige romp met een hals met een of meer verdikkingen.

Kaolien, porseleinaarde samengesteld uit o.a. kiezelaarde, aluminiumsilicaat en calcium. De naam kaolien is ontleend aan het heuvelgebied ten oosten van Ching-tê-chên, waar deze klei aanvankelijk werd gewonnen.

Klapmuts, een lage kom met platte schuine rand.

Koxinga werd in 1623 uit een Chinese vader en een Japanse moeder geboren. Hij was aanhanger van de keizers van de Ming-dynastie (1368-1644) en bevocht de Mandsjoe's te land en ter zee. In 1662 veroverde hij Formosa op de V.O.C. (zie blz. 7).

Kraaikop, een kop waar op de bodem, binnenin een kraai is geschilderd.

Kuan-Yin, een bovennatuurlijk wezen, noch vrouw, noch man, die sinds de Sung-dynastie (960-1279) als vrouw werd afgebeeld. In China is zij de godin van de barmhartigheid.

Lange lijzen, is een naam die is gegeven aan de soms wat overslanke vrouwen, die op 17de en 18de eeuws porselein voorkomen. De Chinezen noemen deze vrouwenfiguren mei jên.

Lambrequin, een motief dat zich waarschijnlijk ontwikkeld heeft uit het helmkleed van een wapenschild of uit de rand - falbala - van een gordijn. In de

ornamentprenten o.a. door Daniël Marot (1661-1752) ontworpen, kreeg de lambrequin nieuwe gestalte.

Mandarijn, een Chinese hoogwaardigheidsbekleder. Het woord mandarijn is afgeleid van het Portugese woord mandar, dat commanderen betekent. Met deze naam werd door de Europeanen een staatsambtenaar in China aangeduid. De naam mandarijnenporselein wordt gegeven aan een decoratie, waarbij dikwijls de mandarijn de hoofdpersoon van de voorstelling is. Deze gaat gekleed in de voor de mandsjoe's kenmerkende dracht; een lange jas met broek, ronde muts, en zware laarzen met viltzolen (blz. 31).

Meander (lei wên, donderpatroon) is evenals die in de klassieke Oudheid in China gebruikt als decoratie. Ze bestaat uit rechthoekige gebroken lijnen. Behalve als fries komt ze ook als vlakvulling voor.

Melk en Bloed, zie blz. 32.

Ming-dynastie (1368-1644). Bij een militaire opstand stootte de eerste keizer van deze dynastie, Hung Wu, de laatste keizer van de Juan dynastie van de troon. Onder keizer Yung Lo (1403-1424) bereikte de Ming-dynastie het hoogtepunt van haar macht. Door corrupties en invallen van de Mandsjoe's verloren de laatste keizers van deze dynastie steeds meer aan invloed en gezag. Dit had tot gevolg dat in 1644 de laatste Ming-keizer door de Mandsjoe's van de troon werd gestoten.

Nieuhoff, Joan, maakte als administrateur in 1655 de tocht van de V.O.C. ambassadeurs Jacob de Keyser en Pieter de Goyer van Canton naar Peking mede. Deze reis beschreef hij in Het Gezandtschap der Neêrlandtsche Oost-Indische Compagnie aan den grooten Tartarischen Cham (1665).

Ovens zie blz.5

Pâte-sur-pâte, een op de scherf aangebrachte engobe, waarin een decoratie is gemodelleerd.

Paternoster motief, dit bestaat uit ranken met afwisselend een hoger en een lager geplaatste lotusbloem.

Pattipan, een zeshoekig bakje, dat waarschijnlijk was bestemd als lekbakje voor de trekpot.

Perzische fles, bestaat uit een peervormig lichaam waarvan de cilindervormige hals soms in een verdikking eindigt.

Petuntse, kleischure steen, die veldspaat bevat. De naam is afgeleid van tun of pai-tun.
Phoenix (fêng-huang) heeft de kop van een fazant en het lichaam van een mannetjes pauw. Dit fabeldier is het embleem van de keizerin.

Rankendecor, dit bestaat uit een golflijn, waaruit op geringe afstand van elkaar korte in een krul of in een blad eindigende stengels voortspruiten.

Ruby back, deze naam wordt wel gegeven aan eierschaal-porseleinen schotels enz., waarvan de binnenzijde is versierd met een decoratie in famille rose en de achterkant bedekt is met een email, van licht tot donker rose (no 79).

Rijstekorrel, zie blz. 4.

San-ts'ai, zie blz. 5.

Schubben, deze worden wel als vulling van vlakken b.v. op het Wan Li porselein toegepast.

Schuitje, een langwerpig zeshoekig bakje, dat misschien bestemd is geweest om lepeltjes of lekkernijen op te leggen.

Servetwerk, een decoratie, die aan weefsels of borduurwerk is ontleend, in de 18de eeuw werd deze ook marseille, brocade of borduurwerk genoemd.

Shou Lao, de God van het lang leven. Deze werd wel uitgebeeld met oude seniele trekken, hoog voorhoofd en lange baard, rijdend op een waterbuffel of os of lopende steunend op een knoestige stok. Zijn jas is wel versierd met het Chinese karakter Shou of lang leven. In zijn hand houd hij de ju-i scepter.

Spear-head, is een op een Franse lelie gelijkend motief. Het komt herhaaldelijk voor als versiering van de rand.

Steatiet, zie blz. 5.

Swastica, deze treffen wij aan zowel naar links als naar rechts lopend.

Tê-hua, zie blz. 36

Tulpmotief, dit is een gestyleerde symetrische bloem, die aan een tulp doet denken. Dit motief is aangebracht op Chinese vazen, flessen en kannetjes uit de Overgangsperiode

Tumult, van Rotterdam, zie Costerman.

Bibliografie

Wolkenmotief, dit komt in vele variaties voor. Reeds in de 14de eeuw werd dit als decoratie op porselein toegepast. De zijkanten, die door twee of meer naar binnen gebogen lijnen worden gevormd, eindigen in een punt.

Wu-ts'ai, zie blz. 5.

Yi-hsing, zie blz. 39.

Zevenranden borden of schotels (Engels, Seven borders). Deze naam wordt aan borden of schotels gegeven, waarvan de rand is samengesteld uit zeven banen, die elk in een andere kleur en met een verschillende decoratie zijn beschilderd. (no. 79)

Zotjes, spelende kinderen.

Zwarte kunst, zie Encre de Chine

Beurdeley, Michel, *Porcelaine de La Compagnie des Indes*, Fribourg 1962.
Bondy, W. *Kang Hsi*, München 1923.
Boulay, Anthony du, *Chinese Porcelain*, London 1963
Ching-Tê-Chên T'ao-Lu or the Potteries of China, Being a Translation etc. by Geoffrey R. Sayer, London 1951
David, Lady, Illustrated Cat. of Ch'ing Enamelled Wares in the Percival David Foundation of Chinese Art. London 1958.
Dexel, Thomas, *Die Formen chinesischer Keramik*, Tübingen 1955
Fedderson, Martin, *Chinese Decorative Art*, London 1961
Fontein, J., *Chinese Ceramiek* in 'Sprekend Verleden', Amsterdam 1959
Garner, Sir Harry, *Oriental Blue and White*, London 1954
Goldsenhoven, J. P. van, *La Céramique Chinoise sous les Ts'ing, Bruxelles 1936*
Goldschmidt, Daisy Lion, *Les Poteries et Porcelaines Chinoises*, Paris 1957
Goldsmith Phillips, John, *China-Trade Porcelain*, Harvard Press 1959
Grandjean, Bredo L., *Dansk Ostindisk Porcelain*, København 1965
Hayashiya, Seizo & Gakuji Hasebe, *Chinese Ceramics*, Tokio 1966
Hobson, R. L., *Chinese Pottery and Porcelain*, 2 dln. London 1915
Hobson, R.L., *The Wares of the Ming dynasty*, London 1923, 2de dr. Tokio 1962
The later Ceramics Wares of China, London, 1925
Hobson, R.L., *Handbook of the Pottery and Porcelain of the Far East*, British museum, London 3de dr. 1948
Honey, W.B., *Guide to the later Chinese Porcelain in the Victoria and Albert Museum*, London 1927
Honey, W. B., *The Ceramic Art of China and Other Countries of the Far East*, London 1955
Hyde, J. A. Lloyd, *Oriental Lowestoft*, *Chinese Export porcelain*, Newport 1954
Jacquemart, A., et E. Le Blant, *L'Histoire artistique, industrielle et commerciale de la porcelaine*, Paris 1862
Jansen, Dr. Beatrice, *Chinees porselein 14e-19e eeuw*, haags gemeentemus. 's-Gravenhage 1968
Jenyns, S., *Ming Pottery and Porcelain*, London 1953
Jenyns, S., *Later Chinese Porcelain*, London 2de dr. 1959
Jourdain, Marg. & R. S. Jenyns, *Chinese Export Art in the 18th century*, London 1950
McClure, Jean Mudge, *Chinese Export Porcelain for the American Trade*, 1785-1835, University of Delaware Press 1962
Medley, Margaret, *A Handbook of Chinese Art*, London 1964
Medley, Margaret, *Illustrated catalogue of Porcelains decorated in underglaze Blue and Copper Red in the Percival David Foundation of Chinese Art*, London 1963
Medley, Margaret, *Illustrated Catalogue of Ming Polychrome Wares in the Percival David Foundation of Chinese Art*, London 1966

Miedema, H., *Kraakporselein en overgangsgoed*, gemeentelijk museum het princessehof leeuwarden, leeuwarden 1964
Ottema Nanne, *Chinesche Ceramiek, Handboek gebruikt voor aanleiding van de verzamelingen in het museum het Princessehof te Leeuwarden*, Amsterdam, 1ste dr. 1943: 2de dr. 1946
Ottema, Nanne, *De Praalzijk van het porselein verzameler*, Amsterdam 1953
Penkala, Maria, *Far Eastern Ceramics*, The Hague 1963
Pope, John Alexander, *Chinese Porcelains from the Ardebil Shrine*, Washington 1956
Picard, R., J. P. Kemeh, Y. Brunsma, *Les Compagnies des Indes*, 1966
Roth, Stig, *Chinese Porcelain, Imported by the Swedish East India Company*, Gothenburg Historical Museum, 1956
Snelhelin, Walter A., *Das Buch vom Porzellan*, Bern 1965
Visser, Minke A. de, *Groningsch Museum, Toelichtende Beschrijving van de verzameling Chinesch en Japansch porselein, Chinesch en Europesch Rood Steengoed en Aardewerk*, Groningen 1930
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *Chine de Commande*, Hilversum 1966
Volker, T., *Porcelain and the Dutch East India Company*, etc. Leiden 1954
Williams, C. A. S., *Encyclopedia of Chinese Symbolism and Art Motives*, New York 1960
Williamson, G. C., *The Book of Famille Rose*, London 1927.
Zimmermann, E., *Chinesische Porzellan*, Leipzig 2de dr. 1923

Tijdschriftartikelen:
Jonge, Jkvr. Dr. C. H. de, *Ceramiek in het Museum der Stichting Bisdom van Vliet te Haastrecht*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 31 (1963)
Kamp, P. A. van de, *Een Rotterdams belastingbezwaar op Chinees porselein*, in: Antiek 2, nr. 6, blz. 271 e.v.
Noë, L., *Een verzameling Chine de Commande in het Museum Boymans* in: Bulletin Mus. Boymans (1957), blz. 58 e.v.
Rahm, Siv, *Chinese export porcelain and its influence on Dutch ceramic art*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 30 (1963)
Romein, Jaap, *Nanne Ottema en zijn krieg*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 49 (1967)
Rust, W. J., *Een classificatie van Amsterdams bont*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 41 (1965)
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *Chinees porselein met familie verte decoratie in de collectie Bal*, in: Antiek 2, nr. 7, blz. 322 e.v.
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *Enige weinig voorkomende Chinese porseleinen*, in: Antiek 2, nr. 8, blz. 351 e.v.
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *De Nieuwe Stadsherberg in het IJ voor Amsterdam op Chinees porselein*, in: Antiek 3, nr. 10, blz. 484 e.v.
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *In China vervaardigde Astiebordjes* in: Antiek 3, nr. 9, blz. 184 e.v.
Scheurleer, D. F. Lunsingh, *Een Chinees etervies uit het einde van de achttiende eeuw*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 51 (1968)
Spriggs, Dr. A. I., *Oriental Porcelain in Western Paintings, 1450-1700* in: Transactions of The Oriental Ceramiek Society, 1964-65, 1965-66, Vol. 36 1967
Spruit, Louise, *De 'zwarte kunst' van onze voorouders*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad, 30 (1963)
Spruit, Louise, *Een eigenaardige voorstelling op Chine de Commande*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 45 (1966)
Spruit, Louise, *Een deur in onze de Chine*, in: Antiek 2, nr. 4, blz. 179 e.v.
Visser, Minke A. de, *Chinesch porselein in Holland met Kakiemon decor*, in: Oud-Holland (1956), blz. 212 e.v.
Visser, Minke A. de, *Etervies van Chinees porselein met het wapen van de familie Faith*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 35 (1964)
Volker, T., *Het 'blauw-wit' porselein der V.O.C. in de 17de eeuw*, in: vrienden van de nederlandse ceramiek, mededelingenblad 6 (1956)
Volker, T., *Vroeg Chine de commande*, in: Bulletin Mus. Boymans-van Beuningen, Rotterdam (1958), blz. 104. e.v.
Westers, A., *Een wapenschotel van chine de commande*, in: Bulletin Mus. Boymans-van Beuningen (1959), blz. 39 e.v.
Westers, A., *Chinees porselein in het Museum Boymans*, in: Bulletin Mus. Boymans-van Beuningen (1957), blz. 101 e.v.
Winkworth, W. W., *The Delft Enamellers*, in: Burlington Mag., 1918

Summary

This exhibition gives an overall picture of the porcelain ordered in China in the seventeenth and eighteenth centuries by the Dutch. The 'Chinese taste' porcelain, that is porcelain with a Chinese decoration, was made for the emperor and the court; the West will only get acquainted with it towards the end of the nineteenth century. That is the reason why it is not present in this exhibition. The interest in Chinese porcelain, on the wane at the end of the eighteenth and the beginning of the nineteenth century, is growing again around 1850-1860. Much later than abroad, public collections of Chinese porcelain come into existence in this country. These collections often came into being by legacies and donations from old family possessions and they mainly consist of polychrome and blue-and-white porcelain from the seventeenth and eighteenth centuries, shipped to this country by the East-India Company. In this way the collections of the Frisian Museum and the Princessehof both in Leeuwarden, of the Museum for Town and Country in Groningen, the Museum Bladom van Vliet at Haastrecht and many others arose. The collection of Chinese porcelain in the Municipal Museum in The Hague, the Rijksmuseum in Amsterdam, the National Museum for Ethnology in Leiden and the Museum Boymans-van Beuningen in Rotterdam were mostly formed by acquisitions. Nowadays these collections together give a satisfactory overall picture of Chinese ceramics from prehistoric times until well into the nineteenth century.

Ching-tê-chên
The greater part by far of the Chinese porcelain, shipped to Europe during the seventeenth and eighteenth centuries by the East-India Company, was manufactured in the ceramic centre of Ching-tê-chên. This 'porcelain city' is situated in the province of Kiangsi on the river Ch'ang. Of very great importance for the insight in the manufacturing process of porcelain are the two letters father d'Entrecolles, who lived in China from 1698 until his death in 1741, wrote to his superior in Paris in 1712 and 1722. Porcelain is made from kaolin and petuntse. A porcelain object can be formed on the potter's wheel or is moulded. Eggshell-porcelain is famous for its extreme thinness.
Porcelain was decorated in different ways, by relief, piercing or engraving or painting. When porcelain is fired, at a temperature of 1150-1300° (big fire), there is fusing of kaolin and petuntse and they combine with the glazing. After placing a blue and/or red painting on the air-dried porcelain, the object was covered with glazing. In that way the colours were covered by the glazing.
Enamel paints, which cannot stand the temperature of big fire, are placed on the porcelain already fired and glazed. In this way wu-ts'ai or decoration in five colours (blue underneath and red, green, yellow and purple enamel on the glazing), famille verte (here green dominates and a blue sub-glazing was applied at first) and famille rose (main colour pink) came into existence.
Already as far back as the Tang-dynasty (618-906) biscuit (unglazed porcelain fired once) was painted on. It occurs in san-ts'ai (among others turquoise, green, blue and yellow) or three-colour decoration in famille noire and famille jaune. The Chinese knew kilns in the form of a hive or a tunnel; they were fired with faggots of fir-wood or coal.

Soapstone porcelain
Probably the porcelain manufacturers started shortly before 1722 to use 'hua-shih' instead of kaolin; it has a cream-white, oily colour and is crackled. In Holland it is called steatiet, in France pâte tendre and in England soapstone.

The trade in Chinese porcelain
Already in the Middle Ages Chinese porcelain, shipped from Cairo and Constantinople to the West, was known in Europe. The Portuguese were the first Europeans to ship Chinese porcelain ordered by them, directly from the East to their country, from where it was sold to other European countries'.

Wan Li porcelain
After our ancestors had reached East India towards the end of the sixteenth century, they also came into contact with China and the porcelain made there. In 1604 van Spilbergen and his ship brought the first parcel of Chinese porcelain to Flushing. This was the well-known 'kraakporselein' first made during the reign of the emperor Wan Li (1573-1619). It consisted among others of plates, dishes, Persian bottles, gendi's, calabash-bottles. They are decorated with Chinese men and women, animals, Taoistic and Buddhist symbols, floral decorations and meander and ju-i motives. Also porcelain with open-worked sides was included, as e.g. still-lives by W. Kalf (1619-1693) show.
After the death of the emperor Wan Li (1619) the struggle between the followers of the Ming-emperors and the Mandschu increased in violence. Even when in 1641 with the first Mandschu-emperor called Shun-Shih (1644-1661), the Ming-dynasty came to the throne, the war continued. During the reign of his successor Kang-Hsi (1662-1722) Ching-tê-chên was for the greater part destroyed in 1675: before that, about 1657, Koxinga, who had captured Formosa from the V.O.C. (Verenigde Oost Indische Compagnie = Dutch East India Company) in 1662, had almost stopped the porcelain trade.

Transition ware
Porcelain made since the death of emperor Wan Li, the year when the imperial factories in Ching-tê-chên functioned again (1683), is now called Transition ware. This period is of great importance to us as, since the 1630's, the administrator of the V.O.C. for the first

time sent models to China of Western objects turned in wood and painted with Chinese decorations, to be imitated then in porcelain. Not only porcelain in European form, as e.g. the beaker and the German 'stelle', but also Chinese models were shipped to the West by the V.O.C., as for instance the calabash-bottle. For decoration Chinese men and women and animals were used as on Wan Li porcelain, but also floral ornaments, e.g. the 'tulip' motive. Sometimes Dutch houses with sloping roofs are found.

Marks
Marks rarely occur on Western models or porcelain painted with European scenes. They do on porcelain of better quality shipped to the West. On the porcelain made at the time of Kang Hsi (1662-1722) the governmental marks of e.g. the Ming emperor Ch'êng Hua (1465-1487) are placed. These have to be considered as a kind of marks of quality. Not only these marks with the six imperial characters, but also a leaf or other motives were often painted on the bottoms of dishes and vases, mostly in sub-glazing blue.

Ch'ing Dynasty (1644-1912)
During the reign of emperor Kang Hsi (1662-1722) who, succeeded in restoring quiet and order in the realm of China, prosperity came. Beside porcelain with blue sub-glazing decoration, other techniques were developed and flowered since the end of the seventeenth century; many more colours could be applied here. We meet with porcelain decorated in famille verte, famille rose, famille noire and famille jaune.

The trade of Chinese porcelain in Canton
When in 1683 Ching-tê-chên had been rebuilt, the V.O.C. again started to obtain porcelain from China instead of from Japan.
After the Chinese government had concentrated foreign trade in Canton during the eighteenth century, the English E.I.C. was the first to be allowed a settlement there. After that, companies from other countries, among them the Dutch V.O.C., got the same privilege. (1729). These trading-stations, thirteen in all, had their fronts facing the Pearl-River. When the captains had paid the tax due to the Hoppo (imperial customs), they were allowed to proceed to the island of Whampoa, where they anchored. When the ships were loaded and the cargo had been inspected, the captains could start their return voyage.
The traders (supercargoes or shipbrokers) bought their wares on written instructions, in which the V.O.C. had stated what kinds of porcelain were to be bought. They had to be ready before January, else they could not start their returntrip during the northern monsoon.

The porcelain exported to Europe since the end of the seventeenth and during the eighteenth centuries
The Chinese porcelain shipped to Europe during this period can be divided into two groups:
A. Porcelain, Chinese in form and decoration.
B. Porcelain of Western form, with Chinese or European decorations.

A. Quite a number of Chinese porcelain objects have Dutch names. This proves that they were shipped to Holland. We know for instance a cilindrical vase with ditto neck, the 'rolwagen'; a small or big spherical pot with lid, the 'bussepot'; a bottle with spherical body called 'puntflesje'. These objects, plates and dishes, are painted with scenes from legends and myths, with the Immortals, with women ('lange lijzen'), children ('zotjes'), dragons, phenixes, dogs, lions, monsters, plants, flowers, brocade designs, honeycombs and cloud motives. These decorations we find in blue sub-glazing as well as in famille verte and famille rose on Chinese porcelain. The fact that such decorations are also found on earthenware made in Delft and other places and are applied on porcelain made abroad, proves that Chinese porcelain with the abovementioned decorations was shipped to Europe in the eighteenth century.
Beside these techniques we also know porcelain decorated with the Kakiemon (decorations in iron-red, green, yellow and other colours) and Imari (decorations in blue sub-glazing and red, sometimes with gold) from Japanese origin. Then should be mentioned the 'Milk and Blood', painted in iron-red, gold and sometimes blue sub-glazing and the Mandarin-porcelain (named after the Chinese dignitaries) in which beside sub-glazing blue, iron-red, violet and green enamel and sometimes black and gold are applied.
Also should be mentioned the porcelain given the name of Capuchin-brown or 'café au lait'. In the brown foundation, occuring in various shades, uncoloured sections are left, in which decorations are made in the colours of famille verte and famille rose.
Also much appreciated in Europe was the blanc-de-chine made in Tê-hua. Beside cups and vases often decorated with sprays of plum blossom in relief, also images occured e.g. Kuan Yin, Buddhist lions - the dogs of Fo - and groups of Europeans.
Finally the red stoneware made in Yi-hsing, especially known by the tea-pots copied in Europe.

B. Porcelain of Western form, with Chinese or European decorations
Just as in the seventeenth century a great number of Western forms were imitated in Chinese porcelain. Beside oil-and-vinegar frames, sugar casters, salt-cellars, butter-dishes, various kinds of jugs, tankards, barber's basins, winged-glasses, pie-dishes, also inkwells, sand-boxes, tulip-vases and wall-basins were made in China.

These objects were mostly painted with Chinese decorations. A Special place is reserved for the services made in China after European examples since the first quarter of the eighteenth century or soon afterwards and ordered by Western countries. These sets consist of turreens, dishes, strainers, fish-dishes, sauceboats, fruit-baskets, salad-bowls and sometimes ice-pails and hot-water plates. The sets ordered by noblemen and rich citizens are often decorated with their coats-of-arms. But we also know many sets painted for instance with floral Chinese decorations in blue sub-glazing or polychrome.

Tea-, coffee-, and cocoa serices
Beside dinner-sets, the West ordered in China after the first quarter of the eighteenth century also tea-, coffee- and cocoa-sets after European examples. Here we often find a boat and a pattipan, objects which are probably not a western invention.

Eighteenth century Chinese porcelain with European representations
Since the beginning of the eighteenth century especially plates and dishes were painted first in blue sub-glazing and afterwards in polychrome after Western examples. As subjects we find genre- as well as gallant scenes, harboursights, biblical and political scenes and plates, painted with coats-of-arms.

Chinese porcelain with decorations in encre de Chine
The technique of painting representations in black ink on porcelain probably had its origin in China about 1720. Beside biblical subjects, genre- and gallant scenes and sights of towns, landscapes and portraits were made in encre en Chinese porcelain.

Chinese porcelain repainted in the Netherlands (Amsterdams bont)
Beside Chinese porcelain with engraved decoration, or decoration painted in blue sub-glazing, we also know undecorated white porcelain on which a decoration inspired by Imari was painted in the West. As subjects can be named the cherry-picker, the lovers, the fruit-bowl, the mucis-lesson, portraits of the Princes Willem IV and V and historical scenes.